

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

MAGISTRSKO DELO

**FINANCIRANJE KULTURNE DEDIŠČINE
V IZBRANIH EVROPSKIH DRŽAVAH**

Ljubljana, september 2013

ZALA KOŽELJ

IZJAVA O AVTORSTVU

Spodaj podpisana Zala Koželj, študentka Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, izjavljam, da sem avtorica magistrskega dela z naslovom *Financiranje kulturne dediščine v izbranih evropskih državah*, pripravljenega v sodelovanju s svetovalko dr. Andrejo Cirman.

Izrecno izjavljam, da v skladu z določili Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah (Ur. l. RS, št. 21/1995 s spremembami) dovolim objavo magistrskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predloženo besedilo rezultat izključno mojega lastnega raziskovalnega dela;
- je predloženo besedilo jezikovno korektno in tehnično pripravljeno v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, kar pomeni, da sem
 - poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih uporabljam v magistrskem delu, citirana oziroma navedena v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, in
 - pridobila vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti (v pisni ali grafični obliki) uporabljena v tekstu, in sem to v besedilu tudi jasno zapisala;
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del (v pisni ali grafični obliki) kot mojih lastnih – kaznivo po Zakonu o avtorskih in sorodnih pravicah (Ur. l. RS, št. 21/1995 s spremembami);
- se zavedam posledic, ki bi jih na osnovi predloženega magistrskega dela dokazano plagiatorstvo lahko predstavljalo za moj status na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani v skladu z relevantnim pravilnikom.

V Ljubljani, 18. septembra 2013

Podpis avtorice: _____

KAZALO

UVOD	1
1 KULTURNA DEDIŠČINA.....	4
1.1. <i>Opredelitev kulturne dediščine</i>	4
1.2. <i>Gospodarski vpliv kulturne dediščine</i>	6
1.3. <i>Kulturna dediščina v Evropi</i>	7
1.3.1 Mednarodno pravo s področja kulturne dediščine	8
1.3.2 Mednarodne organizacije in telesa s področja kulturne dediščine.....	11
1.4. <i>Kulturna dediščina v Sloveniji</i>	12
1.4.1 Pregled razvoja področja.....	12
1.4.2 Zakonodaja s področja kulturne dediščine.....	14
1.4.3 Institucije in organizacije s področja kulturne dediščine	16
2 FINANCIRANJE KULTURNE DEDIŠČINE S SREDSTVI EVROPSKIH PROGRAMOV IN ORGANIZACIJ.....	18
2.1 <i>Sredstva kohezijske politike EU</i>	18
2.2 <i>Program Kultura 2007–2013 in nagrada Europa Nostra</i>	20
2.2.1 Program Kultura 2007–2013	20
2.2.2 Nagrada Europa Nostra.....	22
2.3 <i>Finančni mehanizem Evropskega gospodarskega prostora in Norveški finančni mehanizem</i> .	22
2.4 <i>Raziskovani programi s področja kulturne dediščine</i>	23
2.4.1 Skupna programska pobuda Kulturna dediščina – JPI Cultural Heritage	23
2.4.2 Sedmi okvirni program za raziskave in tehnološki razvoj.....	25
2.5 <i>Financiranje kulturne dediščine s strani organizacij in svetovnih skladov</i>	25
2.5.1 Financiranje s strani organizacij	25
2.5.2 Financiranje s strani svetovnih skladov	28
2.6 <i>Financiranje kulturne dediščine v prihodnjem programskem obdobju</i>	29
3 FINANCIRANJE KULTURNE DEDIŠČINE V IZBRANIH EVROPSKIH DRŽAVAH ...	30
3.1 <i>Financiranja kulturne dediščine v Veliki Britaniji</i>	30
3.1.1 Ureditev področja kulturne dediščine v Veliki Britaniji.....	30
3.1.2 Načini financiranja kulturne dediščine v Veliki Britaniji	32
3.2 <i>Financiranja kulturne dediščine na Nizozemskem</i>	36
3.2.1 Ureditev področja kulturne dediščine na Nizozemskem	36
3.2.2 Načini financiranja kulturne dediščine na Nizozemskem.....	38
3.3 <i>Financiranja kulturne dediščine v Nemčiji</i>	41
3.3.1 Ureditev področja kulturne dediščine v Nemčiji	41
3.3.2 Načini financiranja kulturne dediščine v Nemčiji	42
3.4 <i>Financiranja kulturne dediščine v Španiji</i>	45
3.4.1 Ureditev področja kulturne dediščine v Španiji.....	45
3.4.2 Načini financiranja kulturne dediščine v Španiji	46

4 FINANCIRANJE KULTURNE DEDIŠČINE V SLOVENIJI	49
4.1 Javno financiranje kulturne dediščine.....	50
4.2 Davčna zakonodaja, ki ureja področje kulturne dediščine.....	58
4.3 Javno-zasebno financiranje kulturne dediščine.....	58
4.4 Zasebno financiranje kulturne dediščine	59
4.5 Financiranje kulturne dediščine iz sredstev evropskih programov.....	60
4.6 Vpliv krize na financiranje kulturne dediščine.....	67
5 PRIMERJAVA NAČINOV FINANCIRANJA KULTURNE DEDIŠČINE	68
6 PREDLOGI ZA UČINKOVITEJŠE FINANCIRANJE KULTURNE DEDIŠČINE V SLOVENIJI	73
SKLEP	76
LITERATURA IN VIRI.....	79

KAZALO TABEL

Tabela 1: Pregled sredstev kohezijske politike v obdobju 2007–2013, po ciljih.....	19
Tabela 2: Potrjeni projekti v programu Kultura s področja kulturne dediščine, po letih razpisov. .	21
Tabela 3: Razpisani kumulativni zneski programa Kultura za sklope 1.1, 1.2.1 in 1.3.5 po letih, v EUR.	21
Tabela 4: Višina sredstev za ohranjanje kulturne in naravne dediščine iz mehanizma EGP.....	23
Tabela 5: Višina sredstev za izvedbo programa po sodelujočih državah, v EUR.	24
Tabela 6: Sredstva kohezijske politike v obdobju 2007–2013 v Veliki Britaniji.....	35
Tabela 7: Sredstva kohezijske politike v obdobju 2007–2013 namenjena za kulturo v Veliki Britaniji.	36
Tabela 8: Sredstva kohezijske politike v obdobju 2007–2013 na Nizozemskem.....	40
Tabela 9: Sredstva kohezijske politike v obdobju 2007–2013, namenjena za kulturo na Nizozemskem	40
Tabela 10: Sredstva kohezijske politike v obdobju 2007–2013 v Nemčiji.	44
Tabela 11: Sredstva kohezijske politike v obdobju 2007–2013, namenjena za kulturo v Nemčiji.	45
Tabela 12: Javno financiranje kulturne dediščine v Španiji v letu 2010.	47
Tabela 13: Sredstva kohezijske politike v obdobju 2007–2013 v Španiji.....	48
Tabela 14: Sredstva kohezijske politike v obdobju 2007–2013, namenjena za kulturo v Španiji...	49
Tabela 15: Kulturna dediščina, vpisana v Register nepremične kulturne dediščine.....	50
Tabela 16: Odhodki države za kulturo	50
Tabela 17: Odhodki občin za kulturo.....	50
Tabela 18: Realizacija sredstev Ministrstva za kulturo za kulturno dediščino po letih, v EUR. ...	51
Tabela 19: Delež sredstev Ministrstva za kulturo za kulturno dediščino iz proračuna, namenjenega kulturi, v %.....	52
Tabela 20: Realizacija sredstev iz proračuna občin za ohranjanje kulturne dediščine, v EUR. ...	52
Tabela 21: Delež proračuna občin za kulturo, ki je namenjen ohranjanju kulturne dediščine.	52

Tabela 22: Dinamika državnih sredstev za sanacijo najbolj ogroženih in najkvalitetnejših objektov kulturne dediščine po letih.	55
Tabela 23: Sredstva kohezijske politike v obdobju 2007–2013 v Sloveniji.	61
Tabela 24: Sredstva kohezijske politike v obdobju 2007–2013, namenjena za kulturo v Sloveniji. ...	61
Tabela 25: Pregled porabe sredstev v okviru prednostne usmeritve Mreženje kulturnih potencialov do 31. 12. 2011, v EUR.	62
Tabela 26: Pregled izvajanja Ukrepa 323 na dan 31. 12. 2011	64
Tabela 27: Pregled sredstev operativnih programov čezmejnega sodelovanja za obdobje 2007–2013, v EUR.	65
Tabela 28: Višina državnih sredstev za konservatorsko-restavratorska dela, v EUR.	67
Tabela 29: Prihodki ZVKDS po letih, v EUR.	68
Tabela 30: Dinamika pridobivanja projektov ZVKDS iz različnih evropskih programov.	68
Tabela 31: Sredstva kohezijske politike v obdobju 2007–2013.	72

UVOD

Zakon o varstvu kulturne dediščine (Ur.l. RS št. 16/2008, 123/2008, 8/2011, 30/2011 Odl.US: U-I-297/08-19, 90/2012) dediščino opredeljuje kot dobrine, podedovane iz preteklosti, ki jih ljudstvo opredeljuje kot odsev in izraz svojih vrednot, identitet, verskih in drugih prepričanj, znanj in tradicij. Po zakonu dediščina vključuje vidike okolja, ki izhajajo iz medsebojnega vplivanja med ljudmi in prostorom skozi čas. Kulturna dediščina predstavlja temelj nacionalne identitete, vse bolj pa se poudarja tudi njen pomen pri zagotavljanju kakovostnega življenja ljudi in trajnostnega razvoja države. Njeno ohranjanje je dolžnost družbe in posameznika.

Področje kulturne dediščine je zelo raznoliko in bogato, na njen razvoj pa poleg stroke vplivajo tudi stanje v družbi, zakonodaja in obseg razpoložljivih finančnih sredstev. Pomen dediščine ni ustrezno ovrednoten, saj se ljudje premalo zavedamo njene vrednosti ter njenega povezovalnega in ekonomskega potenciala. S pravilnim in predvsem pravočasnim varstvom kulturne dediščine dvigujemo kakovost bivanja, ohranjamo identiteto prostora in naroda ter krepimo zavest o pomembnosti ohranjanja naše zgodovine in dosežkov iz preteklosti (Resolucija o nacionalnem programu za kulturo 2008–2011, Ur.l. RS 35/2008). Pri varovanju kulturne dediščine se vedno manj gleda le na fizični vidik, v ospredje vedno bolj prihaja vidik ohranjanja naše preteklosti za prihodnje rodove. Varstvo kulturne dediščine se vedno bolj dojema celostno in se povezuje ter usklajuje z drugimi dejavnostmi in področji.

V zadnjih nekaj desetletjih je kulturna dediščina postala zelo aktualna tako v javnih kot tudi strokovnih razpravah. Kulturna dediščina predstavlja močan dejavnik pri oblikovanju identitete posameznika in družbe ter odgovarja na vprašanja o tem, kdo smo, od kod prihajamo in čemu pripadamo (Ferkov & Hlačer, 2010, str. 196). Tudi zato mora le-ta postati bolj dostopna čim širšemu krogu ljudi, da jo ljudje občutijo kot vrednoto, s katero se identificirajo in za ohranjanje katere se je potrebno potruditi.

Številni veliki posegi v prostor, nenadzorovan razvoj, naravne nevarnosti, neozaveščenost javnosti, industrijsko onesnaževanje, množični turizem, dogodki iz zgodovine in grabežljivost podjetnikov so razlogi, ki povzročajo propadanje kulturne dediščine (Petrič, 2000, str. 7). Tudi zato se ohranjanju dediščine posveča vedno več pozornosti, kar je razvidno iz obsežne zakonodaje ter iz napredka stroke varstva dediščine.

Zakonodaja nalaga obveznosti izvajanja posegov za vzdrževanje dediščine, njeno ohranjanje pa predstavlja precejšen finančni napor tako za zasebne lastnike kot za državo. Vse večja zavest o nujnosti ohranjanja kulturne dediščine, naraščanje števila enot dediščine, potrebne varstva, ter vse obsežnejša dela, ki so potrebna za ohranjanje, vplivajo na večanje potreb po finančnih sredstvih za njeno ohranjanje (Svet Evrope, 1996, str. 11). Ko temu dodamo dejstvo, da je sredstev za ohranjanje kulturne dediščine vse manj, pridemo v zapleteno situacijo.

Financiranje kulturne dediščine pomeni najpomembnejši člen v njeni politiki, saj brez ustreznega sistema financiranja v posamezni državi ni uspešnega ohranjanja dediščine. Učinkovito financiranje kulturne dediščine je odvisno tako od predpisov kot tudi od vseh udeležencev in zainteresiranih, od učinkovitosti in sodelovanja različnih strokovnih organizacij ter od družbenega razumevanja dediščine in njenega poznavanja s strani zasebnih investitorjev (Jogan,

2008, str. 216). Vse države podpisnice mednarodnih listin in konvencij o ohranjanju kulturne dediščine s svojo finančno politiko načeloma ščitijo kulturno dediščino oziroma spomenike. Obstajajo pa razlike v možnostih in oblikah. Medtem ko se v vzhodnih evropskih državah za ohranjanje dediščine namenjajo predvsem proračunska sredstva, pa na zahodu poleg tega za dediščino vse več prispevajo tudi različni skladi, dotacije, več je davčnih olajšav, zasebnih investicij in na sploh ostalih oblik financiranja.

Študije dokazujejo, da je kulturni sektor, kamor sodi področje kulturne dediščine, finančno neupravičeno zanemarjen, saj gre za najhitreje rastoč sektor v Evropski uniji (v nadaljevanju EU). Kultura prispeva kar 3,3 % bruto domačega proizvoda (v nadaljevanju BDP) EU, zaposluje 8,5 milijona ljudi, kulturni turizem pa letno prinese kar 335 milijard evrov (Evropska komisija, 2012, str. 2).

Na fizično stanje kulturne dediščine vpliva velik razkorak med potrebami po varovanju in ohranjanju ter razpoložljivimi sredstvi za posege. Večina posegov v dediščino je financiranih z državnimi sredstvi, ki pa se z leti, predvsem zaradi gospodarskih razmer, znižujejo. Obseg sredstev se večinoma povečuje le v okviru različnih evropskih programov in skladov. Prav zato bodo sredstva evropskih programov v prihodnjem marsikje predstavljala enega pomembnejših virov financiranja kulturne dediščine, od sposobnosti ključnih udeležencev pa bo odvisna uspešnost njihovega črpanja in razpolaganja.

Področje finančnih podpor za vzdrževanje kulturne dediščine je v Sloveniji slabo urejeno. Zakonodajna lastnikom dediščine nalaga finančne obremenitve, ne omogoča pa jim nobenih posebnih finančnih olajšav. Dejstvo je, da javna sredstva ne zadostujejo za izvedbo vseh nalog varstva kulturne dediščine, zasebni investitorji, fizične ali pravne osebe pa ocenjujejo, da obnova starega pogosto ni tako donosna kot nakup novogradnje (Svet Evrope, 1996, str. 11). Potrebno je ugotoviti, kako bolj učinkovito porabiti razpoložljiva javna sredstva, kako narediti naložbe bolj donosne, predvsem pa je potrebno bolj spodbujati ostale obstoječe oblike financiranja ter na podlagi izkušenj iz tujine uvesti nekatere nove načine financiranja kulturne dediščine.

Glede financiranja kulturne dediščine v Sloveniji so se že nekajkrat napovedovale spremembe. Predlaganih je bilo že nekaj različic t. i. Zakona o spodbujanju vlaganj v kulturo, a ta nikoli ni bil sprejet. Leta 2006 je bil v obravnavi tudi predlog novega Zakona o varstvu kulturne dediščine, ki je razširil obveznost financiranja varstva dediščine tudi na druge subjekte, ki so posredni ali neposredni uporabniki dediščine – tiste, ki imajo od nje korist ali povzročajo stroške varstva dediščine oziroma škodo na dediščini. Predlog ni bil sprejet. Boljše čase obeta nova koalicijska pogodba (Pogodba za Slovenijo 2012–2015, 2012, str. 63), ki za področje kulturne dediščine predvideva spremembo krovnega in drugih zakonov, s katerimi naj bi se bolj spodbujala vlaganja v kulturno dediščino.

Kulturna dediščina je v očeh nekaterih še vedno pojmovana kot omejitveni ali zaviralni dejavnik razvoja, kljub drugačnim definicijam v uradnih dokumentih. Z vključevanjem kulturne dediščine v razvojne programe lahko ta postane eden od nosilcev trajnostnega razvoja Slovenije. Kulturna dediščina s svojo raznovrstnostjo in kvaliteto predstavlja pomemben socialni, ekonomski, vzgojni in identifikacijski potencial, katerega se lahko izkoristi za doseg prostorskega in regionalnega razvoja (Ministrstvo za kulturo, 2006, str. 21).

Spodbujanje financiranja kulturne dediščine ima dolgoročne družbene in gospodarske koristi. Dokazano je, da je vlaganje v dediščino trajnostna, dolgoročna in izmerljivo uspešna rešitev tudi za gospodarsko recesijo (Evropski forum vodij za dediščino, 2009). Ohranjanje kulturne dediščine prinaša nova delovna mesta, ohranja gospodarske dejavnosti, pripomore k razvoju turizma, oživlja mesta in kraje, vse dejavnosti, povezane z ohranjanjem dediščine, pa preko davkov prispevajo tudi v državno blagajno. Prednosti ohranjanja kulturne dediščine tako pretehtajo stroške investicij, koristi pa so tako kulturne kot ekonomske (Ivanc, 2012, str. 324).

Namen magistrske naloge je raziskati in prikazati različne možnosti financiranja kulturne dediščine, ki so v uporabi doma in v tujini. Na podlagi raziskave želim ugotoviti, ali so načini financiranja, katerih se poslužujemo v Sloveniji, ustrezni. Z narejenim pregledom in nato oblikovanimi predlogi za učinkovitejše financiranje želim svetovati domačim oblikovalcem politike kulturne dediščine, kako izboljšati sistem financiranja kulturne dediščine, kako z dodatnimi oziroma spremenjenimi načini pospešiti in izboljšati njeno financiranje. Z nalogo želim pomagati tudi vsem ostalim akterjem na področju kulturne dediščine ter jim predstaviti različne, morebiti še neznane možnosti financiranja. Namen magistrske naloge je prispevati k procesu splošnega izboljšanja financiranja kulturne dediščine v Sloveniji.

Glavni **cilj** magistrskega dela je oblikovati predloge za učinkovitejše financiranje kulturne dediščine v Sloveniji. Preučila bom trenutno stanje financiranja doma in raziskala različne načine ter značilnosti financiranja dediščine v tujini. Na podlagi pridobljenih informacij bom s pomočjo primerjalne analize poskušala ugotoviti, katere možnosti financiranja so najbolj učinkovite ter tudi na podlagi tega podala predloge, ki bodo čim bolj izboljšali sistem financiranja dediščine v Sloveniji. Cilj naloge je podati predloge, ki gredo v smeri razbremenitve preobsežnega javnega financiranja kulturne dediščine in so hkrati bolj stimulatívni za lastnike dediščine, zasebne vlagatelje, sponzorje in donatorje.

V magistrski nalogi želim odgovoriti na vprašanje »**Ali je politika financiranja kulturne dediščine v Sloveniji ustrezno oblikovana?**«. Pri tem mi bodo v pomoč naslednja podvprašanja:

- Katere instrumente financiranja kulturne dediščine poznamo v Sloveniji?
- Katere instrumente financiranja kulturne dediščine poznajo v tujini?
- Katere prakse iz tujine bi bilo mogoče prenesti v slovenski prostor za izboljšanje rezultatov pri ohranjanju kulturne dediščine?

Informacije za pripravo magistrske naloge sem dobila predvsem iz sekundarnih virov podatkov, največ iz različnih študij in publikacij, ki so jih izdale organizacije s področja kulture in kulturne dediščine. Veliko podatkov sem dobila tudi iz domače in tuje strokovne literature, knjig, člankov in spletnih virov. V pomoč mi je bila tudi mednarodna in domača zakonodaja s področja kulture in kulturne dediščine. Podatke o Sloveniji sem dobila predvsem na ministrstvu, pristojnem za kulturno dediščino, največ podatkov o kulturni dediščini v tujini pa sem dobila na svetovnem spletu.

Magistrsko delo je sestavljeno iz šestih poglavij. V prvem poglavju je opravljen splošni teoretični pregled področja kulturne dediščine. Sledi predstavitev financiranja kulturne dediščine

iz sredstev različnih evropskih programov in organizacij. V tretjem poglavju so predstavljeni načini financiranja kulturne dediščine v štirih izbranih evropskih državah – Veliki Britaniji, na Nizozemskem, v Nemčiji in Španiji. Nato je prikazano financiranja dediščine v Sloveniji. V petem poglavju je na podlagi pridobljenih podatkov opravljena primerjava tujih in domačih načinov financiranja, ki je služila kot podlaga za zadnje poglavje, v katerem so oblikovani predlogi za učinkovitejše financiranje dediščine v Sloveniji.

1 KULTURNA DEDIŠČINA

1.1. Opredelitev kulturne dediščine

Opredelitev kulturne dediščine, kulturnega spomenika in kulturne dobrine se po posameznih državah razlikujejo. Cilj in namen varovanja kulturne dediščine je ohranitev kulturnih dobrin in vrednot iz preteklosti za prihodnje rodove. Ljudje se vse bolj zavedamo vrednosti in pomena teh vrednot, ki jih štejemo za svojo kulturno dediščino in priznavamo, da smo odgovorni za to, kako jih bomo ohranili prihodnjim rodovom. Prav zato se danes namesto kulturnega spomenika in kulturne dobrine vse bolj uveljavlja izraz kulturna dediščina. Izraz dediščina, v pomenu kulturne dobrine, se je v mednarodnem pravu prvič uradno uporabil leta 1969, ko so države članice Sveta Evrope sprejele Evropsko konvencijo o varstvu arheološke dediščine (Petrič, 2000, str. 6). V povezavi s kulturno dediščino se pogosto pojavlja beseda varstvo, ki po Zakonu o varstvu kulturne dediščine (Ur.l. RS št. 16/2008, 123/2008, 8/2011, 30/2011 Odl.US: U-I-297/08-19, 90/2012) zajema vse pravne, upravne, organizacijske, finančne in druge ukrepe, namenjene obstoju in obogatitvi dediščine.

Pojem kulturna dediščina se pri nas uporablja zadnjih trideset let. Pred tem smo govorili o spomenikih, znamenitostih, izročilu ali starinah. Pojem kulturna dediščina smo začeli na Slovenskem uporabljati po letu 1974, ko je tedanja Jugoslavija postala podpisnica konvencije o varstvu svetovne naravne in kulturne dediščine. Sprva je bil to le zbirni izraz za kulturne spomenike, leta 1981 pa je z novim Zakonom o naravni in kulturni dediščini dobil tudi pravno vsebino (Ferkov & Hlačer, 2010, str 194).

Kulturna dediščina je javna dobrina. Omogoča uveljavljanje javnega interesa, namenjena je skupni rabi, do nje je vsem zagotovljen enak dostop in zagotavlja javno korist. Dediščina, v angleščini *heritage*, se v tuji literaturi definira kot splošni javno-pravni pojem, ki se uvršča v sfero javnega interesa in velja za javno dobro (Ivanc, 2012, str. 61). Za dobrine v javni koristi je zagotovljeno javno financiranje. V Zakonu o uresničevanju javnega interesa za kulturo (Ur.l. RS 77/2007-UPB1, 56/2008, 94/2009 Odl.US: U-I-278/07-17, 4/2010, 20/2011, 100/2011 Odl.US: U-I-210/10-10) je zapisano, da se z javnimi kulturnimi dobrinami omogoča kulturni razvoj države, zagotavljajo pa jih država ali lokalne skupnosti, in sicer v obliki javne službe in s podporo posamičnim kulturnim projektom ter javnim kulturnim programom. V Sloveniji javno službo varstva nepremične dediščine opravlja Zavod za varstvo kulturne dediščine, javno službo varstva premične dediščine muzeji, javno službo varstva arhivske dediščine pa Arhiv Republike Slovenije.

Kulturno dediščino delimo na materialno in živo dediščino, materialno dediščino pa sestavljata premična in nepremična dediščina. 3. člen Zakona o varstvu kulturne dediščine podaja naslednje

definicije posameznih kategorij (Ur.l. RS št. 16/2008, 123/2008, 8/2011, 30/2011 Odl.US: U-I-297/08-19, 90/2012):

- nepremična dediščina so nepremičnine ali njihovi deli z vrednotami dediščine, vpisanimi v register dediščine,
- premična dediščina so premičnine ali zbirke premičnin z vrednotami dediščine,
- živa dediščina so nesnovne dobrine, kot so prakse, predstavitve, izrazi, znanja in veščine, ki jih prenašamo iz roda v rod.

V Sloveniji je velika večina kulturnih institucij podržavljenih, delujejo v okviru javnega sektorja. To stanje pomeni visoko regulacijo teh dejavnosti in omejenost delovanja, ki velja za javne službe. Tak status večini kulturnih dejavnosti, ki ne zagotavljajo storitev, katerih obseg je v naprej jasen, ne ustreza. Nasprotno velja za področje varstva kulturne dediščine, saj se skrb za njeno ohranjanje v največji meri zagotavlja le na tak način, z izvajanjem enotnih standardov in metodologij, usklajeno na vsem območju države. Tako kot pri nas se varstvo kulturne dediščine tudi drugod po svetu izvaja v okviru javnih služb (Čopič & Tomc, 1997, str. 241–243).

Skrb za ohranjanje kulturne dediščine ni le naloga pristojnega ministrstva, ta vse bolj postaja okoljska, prostorska, lokalna in državna naloga. Skrb za ohranjanje kulturne dediščine postaja vse bolj celostna in kompleksna. Za varstvo in ohranjanje kulturne dediščine je odgovoren njen lastnik, v pomoč pa sta mu lokalna skupnost in država, ki sta mu v skladu s predpisi dolžna pomagati (Ministrstvo za kulturo, 2011b, str. 5).

Regulacija varstva kulturne dediščine je nujna, saj lahko le z zakoni in podzakonskimi akti zagotovimo učinkovito varovanje, ohranjanje in obnovo dediščine. Za varstvo in ohranjanje kulturne dediščine je pomembno, da so odločitve, usmeritve in obveznosti oblikovane dolgoročno in učinkovito. Na oblikovanje pa ne vplivajo le stroka, lastniki, država in lokalna skupnost. Besedo mora imeti tudi javnost in nosilci ostalih področij oziroma panog, saj trajne rezultate prinaša le celostna skrb za kulturno dediščino. Varstvo kulturne dediščine nikakor ni samo stvar zakonodaje, ampak predvsem našega osebnega odnosa do nje.

Kulturna dediščina predstavlja močno promocijsko sredstvo posamezne države. Mednarodno sodelovanje na tem področju zagotavlja promocijo države in kulturne dediščine, zato ga je potrebno podpirati in čim bolj izkoriščati. Poleg promocije mednarodno sodelovanje prinaša izmenjavo znanj in izkušenj, kar pozitivno vpliva na napredek in razvoj področja. Bogata in dobro upravljana kulturna dediščina je tudi eden najpomembnejših delov turistične ponudbe. Kulturni turizem je najhitreje rastoča gospodarska dejavnost in obiski turistov v veliko krajih močno podpirajo lokalno ekonomijo.

Dediščina zaradi svoje preteklosti in vplivov iz okolja zahteva nenehno ohranjanje. To postaja vedno bolj obsežno in zahtevno ter terja tudi vedno več finančnih sredstev. Ohranjanje dediščine je zato mogoče le z dobro zastavljeno politiko njenega financiranja. Pri nas je financiranje dediščine slabo zastavljeno, saj je preveč financiranja s strani države, premalo je olajšav za lastnike in zasebne vlagatelje, imamo pa tudi majhno število različnih virov financiranja. Za ohranjanje naše dediščine so spremembe na tem področju nujne.

1.2 Gospodarski vpliv kulturne dediščine

Ohranjanje kulturne dediščine prinaša koristi, zagotavlja okoljevarstveno, kulturno in gospodarsko trajnost. Rypkema (2005, str. 1) ugotavlja, da je, dolgoročno gledano, gospodarski učinek ohranjanja kulturne dediščine manj pomemben kot njegov izobraževalni, okoljevarstveni, kulturni, estetski in družbeni učinek. Vendar pa tiste, ki imajo na kulturno dediščino največji vpliv (lastniki, poslanci, vlagatelji), kratkoročno najbolj zanima prav gospodarski vidik. Rypkema kot pet glavnih postavk gospodarskega vpliva, ki jih ima varstvo kulturne dediščine, omenja: delovna mesta, oživljanje mestnih središč, turizem v krajih z dediščino, vrednost nepremičnin in dediščino kot inkubator malega gospodarstva.

a) Delovna mesta

Prednostna naloga gospodarskega razvoja je ustvarjanje delovnih mest. Pri obnavljanju nepremične kulturne dediščine predstavlja delo do 70 % vrednosti celotne investicije, preostalo predstavlja material. Pri novogradnjah predstavlja delo približno polovico. Rypkema (2005, str. 2) pravi, da raziskave kažejo, da za vsak milijon evrov proizvodnje tovarna ustvari 28,8 delovnih mest, milijon za novogradnjo ustvari 36,1 delovnih mest, milijon za obnovo dediščine pa 40 delovnih mest. Na Norveškem ustvari prenova kulturne dediščine za 16,5 % več delovnih mest kot novogradnja, vsako delovno mesto v sektorju kulturne dediščine pa ustvari 26,7 posrednih delovnih mest. Za primerjavo avtor dodaja, da je to razmerje v avtomobilski industriji 6,3 proti 1. Ohranjanje kulturne dediščine je delovno intenzivno, pospešuje pa tudi razvoj tradicionalnih obrti. Na splošno so to dobro plačana dela, na trgu pa obstaja premalo usposobljenih ljudi, ki bi to delo lahko opravili. Po ocenah naj bi bilo v Evropski uniji s področjem kulturne dediščine neposredno in posredno povezanih več kot osem milijon delovnih mest.

b) Oživljanje mestnih središč

Pri uspešni obnovi mestnih jeder ohranjanje kulturne dediščine igra ključno vlogo. V obnovljena mestna središča se vračajo lastniki, prihajajo nova podjetja, trgovine in restavracije. S tem se odpirajo nova delovna mesta, povečajo se tudi zasebna vlaganja prebivalcev, poviša se cena nepremičnin.

c) Turizem v krajih z dediščino

Nypan (2005, str. 5) ugotavlja, da 79 % celotnega prihodka, povezanega s kulturno dediščino, predstavlja turizem, 16 % zasebne investicije, donacije in fundacije, 5 % pa javne investicije. Turizem v marsikateri državi veliko doprinese h gospodarskemu razvoju, ohranjena in obnovljena kulturna dediščina pa močno pripomore k razvoju turizma. Dokazano je, da imajo deli Evrope z največjo gostoto kulturne dediščine največ prihodka od turizma. Po nekaterih ocenah je kar 37 % vseh turističnih aktivnosti povezanih s kulturo oziroma kulturno dediščino. Raziskave kažejo, da obiskovalci zgodovinskih znamenitosti, kulturne dediščine, ostanejo dlje, obiščejo dvakrat več krajev, porabijo dva in polkrat več denarja kot ostali obiskovalci, kar pomeni, da je gospodarski učinek njihovih potovanj večji kot drugod. Obiskovalec kulturne dediščine povprečno na kraju znamenitosti porabi le do 10 % sredstev, vse ostalo porabi v hotelih, restavracijah in trgovinah okoli znamenitosti (Rypkema, 2005, str. 4). Če se

dediščinskega turizma lotimo na pravi način, največ pridobita lokalna skupnost in lokalno gospodarstvo.

d) Vrednost nepremičnin

Dokazano je, da nepremičnine v zgodovinskih četrtih vrednost pridobivajo po višjih stopnjah kot soseke, za katere ne velja režim varstva. Rypkema (2005, str. 4) ugotavlja, da so v Angliji hiše, zgrajene pred letom 1919, vredne 20 % več kot enake hiše, zgrajene v poznejšem obdobju, še več pa naj bi bile vredne še starejše hiše. Poslovni prostori v zaščitenih zgodovinskih stavbah dosegajo višje cene kot prostori v stavbah, ki niso zaščiteni. Dodaja še, da stavbe, ki sodijo v kulturno dediščino, poleg tega, da dosegajo višje cene, tudi manj občutijo ciklične padce cen, ki so značilni za trg nepremičnin.

e) Dediščina kot inkubator malega gospodarstva

Zgodovinske stavbe opravljajo vlogo naravnih inkubatorjev za mala podjetja. Tu gre velikokrat za starinarnice, knjigarne, galerije, umetniške ateljeje in kreativna podjetja. Takim podjetjem predstavlja največji strošek najemnina, ki pa je dostopnejša v starejših zgradbah. V veliko mestih prenavljajo stare ulice ali zapuščene stavbe ter jih spremenijo v privlačne predele, s čimer spodbujajo podjetništvo in turizem.

1.3 Kulturna dediščina v Evropi

Leta 1992 se je z Maastrichtsko pogodbo v temeljnih dokumentih EU prvič pojavil odstavek o kulturni politiki, ki je izrazil potrebo po podpori držav članic pri ohranjanju kulturne dediščine evropskega pomena. Sprva je to zajemalo le materialno dediščino, kasneje pa se je aktivnost razširila tudi na premično in nepremično dediščino, arhitekturno in arheološko ter naravno dediščino.

Zaradi državotvornega pomena je področje kulture v Evropski uniji ostalo v pristojnosti držav. Države Evropske unije tako nimajo enotne zakonodaje s področja kulture. Vloga EU je, da podpira in dopolnjuje zakonodajo posameznih držav članic in s tem spodbuja njihovo raznolikost. Unija s tem področje kulture in kulturne dediščine prepušča drugim mednarodnim organizacijam, ki so za to področje pristojne, predvsem Unesco in Svetu Evrope.

V 3. členu Pogodbe o Evropski uniji (Prečiščena različica Pogodbe o Evropski uniji, Ur.l. EU 2012/C 326/13) je zapisano, da je cilj pogodbe, da Evropska unija: »Spoštuje svojo bogato kulturno in jezikovno raznolikost ter skrbi za varovanje in razvoj evropske kulturne dediščine«. V Pogodbi o delovanju Evropske unije (Prečiščena različica Pogodbe o delovanju Evropske Unije, Ur.l. EU 2012/C 326/47) v 167. členu piše, da Evropska unija prispeva k razcvetu kultur držav članic, pri čemer upošteva njihovo nacionalno in regionalno raznolikost, hkrati pa v ospredje postavlja skupno kulturno dediščino. Unija spodbuja sodelovanje med državami članicami in jih podpira pri ohranjanju in varstvu kulturne dediščine evropskega pomena. Podpira pa tudi sodelovanje držav članic s tretjimi državami in pristojnimi mednarodnimi organizacijami na kulturnem področju.

Mednarodne konvencije, deklaracije in resolucije s področja varstva kulturne dediščine usmerjajo in zavezujejo podpisnice k operativnemu delovanju v prid varstva. Od njihovega izvajanja, prilagoditev in ustrezne konkretizacije domačih predpisov ter od strokovne usposobljenosti stroke pa je odvisna dejanska uspešnost varstva dediščine.

1.3.1 Mednarodno pravo s področja kulturne dediščine

Mednarodno pravo s področja kulturne dediščine se osredotoča predvsem na njeno varstvo, njeno ohranitev. Zakonodaja ureja razmerja med državami in drugimi subjekti mednarodnega prava, ki so povezani s kulturno dediščino, ter vzpostavlja sistem sodelovanja in pomoči, s katerimi države in strokovne organizacije dobivajo podporo pri varstvu in ohranjanju kulturne dediščine. Zakonodaja vključuje vzpostavitev uradnih evidenc, registrov, zavarovanje območij, določitev postopkov varstva dediščine, izdajo dovoljenj, določitev obveznosti lastnikom ter drugim udeležencem ipd. (Petrič, 2000, str. 7).

Medtem ko mednarodno pravo, ki ureja varstvo kulturne dediščine v času vojne, obstaja že od 19. stoletja, pa področja varovanja kulturne dediščine v mirnem času do 20. stoletja ni urejal noben mednarodni dokument. V 20. stoletju prejšnjega tisočletja se je zgodilo mnogo oboroženih spopadov, med drugim tudi prva in druga svetovna vojna, v katerih je bilo uničene veliko kulturne dediščine (Petrič, 2000, str. 8-9). To je bil povod, da se je po koncu vojn začelo razmišljati o novih, učinkovitejših načinih preprečevanja uničevanja kulturne dediščine. V povojnem času je bilo tako ustanovljenih veliko mednarodnih organizacij, ki so delovale na področju kulturne dediščine, med njimi tudi UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation – Organizacija Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo), v okviru katerega je bilo sprejetih veliko novih konvencij, priporočil in drugih dokumentov. Sledi pregled najpomembnejših mednarodnih dokumentov s področja kulturne dediščine.

a) Konvencija o varstvu kulturnih dobrin v primeru oboroženega spora – Haaška konvencija

Pri pripravi konvencije iz leta 1945 so izhajali iz ugotovitve, da so bile v zadnjih oboroženih spopadih kulturne dobrine hudo poškodovane in da jim zaradi razvoja vojaške tehnike tudi v prihodnje grozi vedno hujše uničevanje. Določbe konvencije v celoti veljajo za meddržavne oborožene spopade, v primeru notranjih spopadov pa naj bi veljale vsaj tiste določbe, ki se nanašajo na spoštovanje kulturnih dobrin. Čeprav je konvencija namenjena za obdobje oboroženih spopadov, je uporabna tudi za mirnodobne situacije, zlasti za naravne in druge večje nesreče (Jogan, 2008, str. 60).

Namen konvencije je zagotovitev varstva kulturnih dobrin, ki vključuje tako njihovo zavarovanje v obdobju miru kot spoštovanje v primeru oboroženega spopada. Določba o zavarovanju kulturnih dobrin zavezuje podpisnice, da že v mirnem času zavarujejo dobrine in sprejmejo vse potrebne ukrepe. Konvencija uvaja ukrep, s katerim se mora kulturne dobrine pod posebnim varstvom zavarovati z modro-belim znakom konvencije (t. i. Haaški ščit). Določba o spoštovanju podpisnice zavezuje, da bodo v obdobju spopadov spoštovale kulturne dobrine na svojem

ozemlju in ozemlju tujih držav tako, da jih ne bodo poškodovale ali uničile (Jogan, 2008, str. 62-64).

Pustošenje in uničevanje kulturne dediščine v oboroženih spopadih v 90-ih letih prejšnjega stoletja je leta 1999 pripeljalo do sprejetja Drugega protokola k Haaški konvenciji. Protokol, za razliko od konvencije, ukrepe, ki jih morajo sprejeti države, konkretizira, hkrati pa tudi določa, da mora vsaka pogodbenica sprejeti potrebne zakonske ukrepe za primere kršenja konvencije (Jogan, 2008, str. 106-113).

b) Konvencija o ukrepih za prepoved in preprečevanje nedovoljenega uvoza in izvoza kulturnih dobrin ter prenosa lastninske pravice na njih

Konvencijo je UNESCO sprejel leta 1970 z namenom preprečevanja nedovoljenega uvoza in izvoza kulturnih dobrin ter prenosa lastninske pravice na njih. Ob uvedbi konvencije se je ta nanašala predvsem na ilegalni promet z umetninami in drugimi predmeti dediščine, ki so bili med vojnami naropani, ukradeni ali kako drugače odtujeni. Konvencija države podpisnice zavezuje k nadziranju izvoza in vpeljavi izvoznega dovoljenja, ki naj dovoljeni izvoz spremlja. Države pogodbenice tako preprečujejo muzejem in drugim ustanovam pridobivanje kulturnih dobrin, ki bi bile lahko nezakonito uvožene iz drugih držav pogodbenic. Določba konvencije obvezuje pogodbenice, da se v primeru nedovoljenega uvoza obvesti državo izvoza in stori vse potrebno za zaplembo in vrnitev dobrin pod pogojem, da nato država dobrovernemu kupcu izplača pošteno odškodnino (Petrič, 2000, str. 13).

c) Konvencija o varstvu svetovne kulturne in naravne dediščine

Konvencija o svetovni dediščini je začela veljati leta 1975. Pogodbenice zavezuje k mednarodnemu sodelovanju za ohranitev dediščine **izjemne vrednosti** pred poškodovanjem in uničenjem. UNESCO v tej konvenciji združuje kulturno in naravno dediščino, podpisalo pa jo je že 190 držav. Konvencija ureja tudi Unescov seznam svetovne dediščine. Država podpisnica sama izbere in predlaga tisto dediščino, ki je po njeni presoji izjemnega pomena, mednarodni odbor pa nato odloči, ali je izbrana dediščina tudi svetovna dediščina. Država podpisnica konvencije mora sprejeti ustrezne zakonske, znanstvene, upravne in finančne ukrepe, ki so potrebni, da se svetovna dediščina zavaruje, ohranja in obnavlja. Konvencija pogodbenicam nalaga izvajanje veliko nalog varstva svetovne dediščine, kar zahteva določena finančna sredstva, ki pa jih nekatere države ne morejo zagotoviti. Članice lahko tako za varstvo svojih spomenikov s seznama zaprosijo tudi za mednarodno pomoč iz Sklada za svetovno dediščino (Petrič, 2000, str. 13-20).

Z ozemlja Slovenije so bile na Seznam svetovne kulturne dediščine leta 1986 vpisane Škocjanske jame, leta 2011 kolišča na Ljubljanskem barju v okviru Prazgodovinskih kolišč okoli Alp, leta 2012 pa idrijski rudnik živega srebra, skupaj s španskim rudnikom v Almadenu (Unesco World Heritage List, 2013).

d) Konvencija o varstvu arheološke dediščine – Londonska konvencija

Svet Evrope je konvencijo sprejel leta 1969 zaradi ohranitve najstarejšega vira evropske zgodovine. Ta zavezuje podpisnice k (Petrič, 2000, str. 22):

- varovanju najdišč in območij arheološkega pomena,
- uporabi najstrožjih znanstvenih metod pri arheološkem raziskovanju in odkrivanju,
- sestavi inventarja arheoloških predmetov,
- prepovedi in omejitvi izkopavanj brez dovoljenja pristojnih institucij,
- temu, da izkopavanja opravljajo le usposobljene osebe,
- hrambi in kontroli dobljenih rezultatov ipd.

Ob sprejetju Londonske konvencije je bila arheološka dediščina ogrožena predvsem zaradi divjih izkopavanj in nezakonitega prometa z najdbami, s časom pa je le-ta postajala bolj ogrožena zaradi obsežnih posegov v prostor. Leta 1992 je prišlo do sprejetja spremenjene in dopolnjene konvencije – Malteške konvencije. Njeno bistveno načelo je, da se arheološka dediščina in njeni deli, če je le mogoče, ohranijo »in situ« (Petrič, 2000, str. 22-23).

e) Konvencija o varstvu stavbne dediščine Evrope

Namen konvencije, ki je bila sprejeta 1985 v Granadi, je zagotoviti varstvo stavbne dediščine. Stavbno dediščino, ki je po konvenciji izraz bogastva in raznovrstnosti evropske kulturne dediščine ter neprecenljiv dokaz o naši preteklosti, sestavljajo spomeniki, stavbne celote in območja. Konvencija zavezuje pogodbenice k popisu stavbne dediščine, k sprejetju zakonskih ukrepov za varstvo, k ustreznemu nadzoru ter k sprejemu določb, ki bodo preprečevale poškodovanje in propadanje dediščine. Konvencija uvaja pooblastilo pristojni službi, ki od lastnika zahteva, da opravlja potrebna dela za varstvo dediščine, oziroma da taka dela opravijo pristojne oblasti, v kolikor lastnik tega ne stori (Petrič, 2000, str. 24).

f) Okvirna konvencija Sveta Evrope o vrednosti kulturne dediščine za družbo

Konvencija Sveta Evrope je bila podpisana leta 2005 v Faru. Namen konvencije je poudarjati, da so pravice do kulturne dediščine del pravice do udeležbe v kulturnem življenju, kakor je opredeljena v Splošni deklaraciji o človekovih pravicah, ter priznavati odgovornost posameznikov in skupnosti za kulturno dediščino. Pogodbenice spodbujajo priznavanje skupne evropske dediščine, ki jo sestavljajo (Zakon o ratifikaciji okvirne konvencije Sveta Evrope o vrednosti kulturne dediščine za družbo, Ur.l. RS, št. 22/2008):

- vse oblike kulturne dediščine v Evropi, ki so skupni temelj spomina, razumevanja, prepoznavanja, povezanosti in ustvarjalnosti,
- ideali, načela in vrednote, ki izhajajo iz preteklih izkušenj, ter spodbujajo razvijanje mirne in stabilne družbe, ki temelji na spoštovanju človekovih pravic, demokracije in pravne države.

1.3.2 Mednarodne organizacije in telesa s področja kulturne dediščine

Med mednarodnimi vladnimi organizacijami je na področju kulturne dediščine najpomembnejši **UNESCO**, ki je bil ustanovljen leta 1946 kot posebna organizacija Združenih narodov. Organizacija ima namen utrjevati mir in varnost na svetu ter pospeševati sodelovanje med narodi na področju izobraževanja, znanosti in kulture. V ustanovni listini UNESCA je zapisano, da bo organizacija pomagala pri ohranjanju, naraščanju in širjenju znanja, tako da bo skrbela za ohranitev in varstvo dediščine vsega sveta in bo v ta namen priporočila narodom, naj sprejmejo potrebne mednarodne konvencije s področja varstva kulturne dediščine (Petrič, 2000, str. 25).

ICOMOS (International Council On Monuments and Sites) je mednarodna nevladna organizacija, ki združuje ustanove, javne službe in posameznike, ki se ukvarjajo z ohranjanjem, obnovo ter varstvom stavb oziroma območij, ki so arhitekturno ter arheološko pomembna. Organizacija zbira informacije o postopkih in politiki ohranjanja in varovanja, spodbuja izvajanje mednarodnih priporočil, sodeluje pri izobraževanju strokovnjakov ter pri pripravi raznih priporočil in konvencij (Petrič, 2000, str. 26).

ICCROM (International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property) je leta 1959 ustanovil UNESCO kot samostojno znanstveno mednarodno organizacijo. Njene naloge so zbiranje in širjenje informacij o problemih v zvezi z restavriranjem in ohranjanjem kulturnih dobrin, raziskovanje in spodbujanje raziskav na tem področju, organizacija mednarodnih srečanj in izdajanje publikacij, svetovanje ter pomoč pri usposabljanju na področju ohranjanja in restavriranja kulturnih dobrin (ICCROM, 2013).

ICOM (International Council of Museums) je mednarodna nevladna organizacija muzejev in poklicnih muzejskih delavcev. Cilj organizacije je spodbujanje, promocija, razvoj muzejev vseh vrst, poudarjanje pomena muzejev v družbi ter medsebojna pomoč med muzeji in muzejskimi delavci (Petrič, 2000, str. 26). **ICA** (International Council on Archives) je nevladna organizacija, ki je bila ustanovljena za namen uspešnega upravljanja arhivov ter za namene ohranjanja, varstva in uporabe arhivske dediščine. Svet organizira kongrese, pospešuje stike med ustanovami s področja ohranjanja arhivskega gradiva ter obravnava različna vprašanja s področja arhivistike (Petrič, 2000, str. 26).

Svet Evrope (Council of Europe) je mednarodna vladna organizacija, ki je bila ustanovljena leta 1949. Namen Sveta Evrope je doseči čim večjo enotnost držav članic, pospeševati ekonomski in socialni napredek ter uveljavljati načela parlamentarne demokracije. Uveljavljanje in ohranjanje kulturne dediščine je naloga Odbora za kulturno dediščino. Na pobudo Sveta Evrope in ob podpori Evropske unije so vsako leto organizirani dnevi evropske kulturne dediščine, ki predstavljajo odličen način za seznanjanje ljudi s kulturno dediščino v evropskih državah. Pod okriljem Sveta Evrope od leta 1999 deluje Evropska mreža dediščine (European Heritage Network – HEREIN), ki vzpostavlja trajen spletni informacijski sistem in tako povezuje evropske vladne institucije, odgovorne za ohranjanje kulturne dediščine. Namen sistema je seznanjati oblasti, strokovnjake in raziskovalce s stanjem in z razvojem dediščinskih politik v drugih državah (European Heritage Network, 2013).

V **Evropski uniji** deluje veliko institucij, ki so dejavne tudi na področju kulture oziroma kulturne dediščine. Najpomembnejša je **Evropska komisija**, znotraj katere področje kulturne dediščine pokriva Direktorat za izobraževanje in kulturo. Ta zastopa kulturne interese EU kot celote, oblikuje predloge novih evropskih predpisov s tega področja ter skrbi za izvajanje kulturnih politik EU. Evropska komisija je za izvajanje določenih programov ustanovila **Agencijo za izobraževanje, avdiovizualno področje in kulturo**. Ta skrbi za izvajanje in upravljanje nalog, vezanih na različne programe EU, med drugim tudi za izvajanje programa Kultura 2007–2013. V skladu z Lizbonsko pogodbo Evropska unija skrbi za ohranjanje in promocijo skupne evropske kulturne dediščine. Spodbuja sodelovanje med državami na tem področju in če je potrebno tudi (finančno) podpira njihove aktivnosti. EU nima pristojnosti za oblikovanje skupne evropske politike kulturne dediščine, saj je le-ta je v rokah vsake posamezne članice. Aktivnosti EU na področju kulturne dediščine so tako usklajene z lokalnimi ali regionalnimi politikami.

Evropa Nostra je nevladna strokovno-ljubiteljska organizacija, ki je bila ustanovljena leta 1963. Cilj organizacije je spodbujanje varstva evropske stavbne in naravne dediščine, visokih standardov za arhitekturo in prostorsko načrtovanje ter izboljšanje okolja. Organizacija opravlja naloge lobiranja za kulturno dediščino v evropskih institucijah, vsako leto pa skupaj z EU podeljuje nagrado evropske dediščine (European Heritage Award), s katero nagraduje dediščinsko odličnost, prav tako pa spodbuja ohranjanje ogrožene evropske kulturne dediščine (Who we are – Europa Nostra, 2013).

1.4 Kulturna dediščina v Sloveniji

Slovenije ne zaznamujejo izjemni umetnostni ali drugi spomeniki, je pa njena kulturna dediščina raznovrstna in razpršena. Zaradi prepletanja zgodovine in geografije je močno vpeta v kulturno krajino, kar pa slovenski dediščini daje značilnost in konkurenčno prednost. Po zadnjih raziskavah iz leta 2008 je bilo v slovenskih javno financiranih muzejih 6,8 milijonov predmetov premične kulturne dediščine (Goebel & Walzl, 2010, str. 12). Na dan 25. 5. 2013 je bilo v Sloveniji 29.353 enot nepremične kulturne dediščine, od tega 20.787 enot kulturne dediščine, 7.960 spomenikov lokalnega pomena in 299 spomenikov državnega pomena (Register nepremične kulturne dediščine, 2013).

1.4.1 Pregled razvoja področja

Organizirano varstvo kulturne dediščine na slovenskih tleh se je pričelo leta 1913, natančno pred 100 leti, ko je Kranjska dobila deželni urad za preučevanje in varstvo spomenikov. Službo prvega deželnega konservatorja je opravljal dr. France Stele, po katerem so poimenovane nagrade, ki se danes podeljujejo za posebne dosežke na področju varovanja in ohranjanja kulturne dediščine. Spomeniški urad je leta 1919 svoje delovanje razširil na celotno slovensko ozemlje (Jogan, 2008, str. 41).

Po nekaterih prvotnih zakonih s področja kulturne dediščine je leta 1945 za Jugoslavijo začel veljati Zakon o zaščiti kulturnih spomenikov in naravnih znamenitosti Demokratične federativne Jugoslavije, ki je pod državno zaščito postavil vse kulturne spomenike in naravne znamenitosti. Ministrstvo za prosveto je Spomeniški urad nadomestilo z Zavodom za varstvo in znanstveno preučevanje kulturnih spomenikov in naravnih znamenitosti. Leta 1948 je bil sprejet nov Zakon

o varstvu kulturnih spomenikov in prirodnih znamenitosti Ljudske republike Slovenije. Varstvo in preučevanje spomenikov ter znamenitosti je v imenu države izvajal nov Zavod za varstvo kulturnih spomenikov in prirodnih znamenitosti Slovenije. S tem zakonom je varstvo kulturne dediščine postalo pristojnost celotne družbe in družbenega načrtovanja (Jogan, 2008, str. 41-57).

Zakon o varstvu kulturnih spomenikov iz leta 1961 je med nameni varstva omenjal zagotavljanje pogojev za to, da bodo spomeniki služili zadovoljevanju kulturnih potreb ljudstva ter zbudili zavest pri ljudeh za odgovornost in skrb zanje. V tem zakonu se prvič tudi omenja javna služba varstva, ki jo opravljajo zavodi za spomeniško varstvo. Zakon je določal tudi obvezen vpis spomenikov v register kulturnih spomenikov. Prvi zakon, ki je ločeno obravnaval področje arhivov, je stopil v veljavo leta 1966, dopolnjen pa je bil leta 1973. Prvi področni zakon o muzejih je bil spisan leta 1959, dopolnjen pa leta 1965 (Jogan, 2008, str. 85-87).

Krovni zakon se je nato spremenil še leta 1981, ki je kulturni priključil še naravno dediščino, pokrival pa je zopet tudi arhive in muzeje. Osrednjo nalogo varstva je opravljal Zavod SRS za varstvo naravne in kulturne dediščine. V tem času se je izboljšala konservatorska stroka, dvignili so se standardi in izboljšal se je način strokovnega dela (Delak Koželj, 2009, str. 38).

Ob osamosvojitvi je bilo leta 1991 v 5. členu Ustave Republike Slovenije (Ur.l. RS št. 33/1991) zapisano, da država: »Skrbi za ohranjanje naravnega bogastva in kulturne dediščine ter ustvarja možnosti za skladen civilizacijski in kulturni razvoj Slovenije.« S tem je Slovenija postala ena redkih držav, kjer je varstvo kulturne dediščine ustavna kategorija. V 73. členu Ustave RS še piše, da je za ohranjanje kulturne dediščine poleg države zadolžena tudi lokalna skupnost, za varovanje kulturnih spomenikov pa vsakdo.

Leta 1994 je Zakon o organizaciji in delovnih področjih ministrstev določal sestavo Ministrstva za okolje in prostor in Ministrstvo za kulturo. Področje naravne dediščine je sodilo pod prvo, področje kulturne dediščine pa pod drugo. V okviru Ministrstva za kulturo so za področje kulturne dediščine skrbeli Uprava RS za kulturno dediščino, Arhiv RS in Inšpektorat RS. Uprava za kulturno dediščino je bila nato leta 2004 preoblikovana v Direktorat za kulturno dediščino. (Delak Koželj, 2009, str. 38).

Prvi Zakon o varstvu kulturne dediščine v času nove države je stopil v veljavo leta 1999. Ta je v mnogih zadevah izhajal iz mednarodnih smernic in zakonodaje, usklajen pa je bil tudi z nekaterimi ostalimi resorji, ki so pomembni za kulturno dediščino. Zakon je centraliziral službo varstva kulturne dediščine s tem, da je združil nekdanje regionalne zavode in Restavratorski center v Javni zavod Republike Slovenije za varstvo kulturne dediščine. Z zakonom se je odgovornost za varstvo kulturne dediščine prenesla z lokalnih skupnosti na državo, po zakonu pa je bila varovana le dediščina, vpisana v Register nepremične kulturne dediščine (Jogan, 2008, str. 132).

Aktualni Zakon o varstvu kulturne dediščine, ki je v veljavi od leta 2008, je prejšnji zakon posodobil in odpravil nekatere pomanjkljivosti ter nejasnosti. To se predvsem nanaša na živo kulturno dediščino, katere varstvo je bilo zavarovano šele v zadnjem času. V zakonu je bolj opredeljena vloga muzejev, arheoloških raziskav in izkopavanj, natančneje pa je določeno tudi financiranje varstva kulturne dediščine (Jogan, 2008, str. 143).

Osnovni strateški dokument varstva dediščine je Nacionalni program za kulturo, ki ga na podlagi Zakona o uresničevanju javnega interesa za kulturo vsake štiri leta sprejme Državni zbor. Nacionalni program za kulturo ugotovi vlogo kulture v razvoju Slovenije, določi cilje in prioritete kulturne politike in določi čas za njihovo uresničenje. Program predvidi usmeritve na področju investicij ter pravne, finančne in organizacijske usmeritve, ki so potrebne za njegovo uresničenje. Do sedaj sta bila sprejeta nacionalna programa za kulturo za obdobje 2004–2007 in za obdobje 2008–2011. Veljavnost slednjemu je minila že konec leta 2011, kar pomeni, da dejavnost kulture in s tem kulturne dediščine poteka brez usmeritve. Aktivnosti se izvajajo v smeri dolgoročnih zamisli, ki so bile zapisane v programu 2008–2011 in glede na aktualne potrebe.

Zakon o varstvu kulturne dediščine (Ur.l. RS št. 16/2008, 123/2008, 8/2011, 30/2011 Odl.US: U-I-297/08-19, 90/2012) določa, da na vsake štiri leta pristojno ministrstvo pripravi tudi Strategijo varstva dediščine, ki določa cilje, usmeritve in ukrepe celostnega ohranjanja dediščine. Strategija je nato podlaga za pripravo dokumentov razvojnega načrtovanja in določanja politik na vseh področjih, ki so povezana s kulturno dediščino. Žal moramo ugotoviti, da do danes ni bila oblikovana še nobena strategija. To vlogo naj bi zato opravljal nacionalni program za kulturo, ki pa, kot že omenjeno, še vedno ni pripravljen.

1.4.2 Zakonodaja s področja kulturne dediščine

V Sloveniji so s področja kulturne dediščine veljavne vse mednarodne pogodbe iz točke 1.3.1. Večina jih je bila ratificiranih še v času Jugoslavije, Republika Slovenija pa jih je prevzela kot pravna naslednica. Domači zakoni in predpisi so z mednarodno zakonodajo usklajeni, njihov namen pa je predvsem zaščita dediščine, določanje njene rabe in načinov ravnanja z njo. Sledi predstavitev najpomembnejše slovenske zakonodaje s področja kulturne dediščine.

a) Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo

Ta zakon določa javni interes za kulturo, organe, ki so zanj pristojni in odgovorni, ter mehanizme za njegovo uresničevanje. Javni interes za kulturo temelji na zagotavljanju javnih kulturnih dobrin, s katerimi se uresničuje kulturni razvoj Slovenije. Javna kulturna dobrina je po tem zakonu opredeljena kot dobrina, ki jo v javnem interesu zagotavlja država ali lokalna skupnost v obliki oziroma na način javne službe in s podporo posamičnim kulturnim projektom ter javnim kulturnim programom. Javni interes za kulturo se določa z zakoni in nacionalnim ter lokalnimi programi za kulturo. Nacionalni program za kulturo je strateški dokument razvojnega načrtovanja kulturne politike, v katerem se opredeli področja kulture, kjer se zagotavljajo kulturne dobrine kot javne dobrine, postavijo se cilji in prioritete kulturne politike. Javni interes uresničujejo država in lokalne skupnosti ali pa za to ustanovijo javne sklade ali javne agencije. Kadar je v javnem interesu potrebno zagotavljati javne kulturne dobrine trajno in nemoteno, jih zagotavlja država oziroma lokalna skupnost neposredno ali tako, da ustanovi javni zavod na področju kulture (Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo, Ur.l. RS 77/2007-UPB1, 56/2008, 94/2009 Odl.US: U-I-278/07-17, 4/2010, 20/2011, 100/2011 Odl.US: U-I-210/10-10).

b) Zakon o zagotavljanju sredstev za nekatere nujne programe RS v kulturi, »Kulturni tolar«

S tem zakonom so določeni nekateri nujni programi RS na področju kulture, obseg potrebnih sredstev za njihovo izvedbo, viri sredstev in način njihovega zagotavljanja. Programi, za katere se zagotavljajo sredstva, so (Zakon o zagotavljanju sredstev za nekatere nujne programe Republike Slovenije v kulturi, Ur.l. RS 14/2003-UPB1, 77/2008):

- sanacija najbolj ogroženih in najkvalitetnejših objektov kulturne dediščine,
- približevanje mednarodnim standardom za splošno-izobraževalne knjižnice,
- ureditev osnovnih prostorskih pogojev za nekatere osrednje javne zavode s področja kulture,
- ohranjanje dosežene stopnje razvoja ljubiteljske kulture in izenačevanje razvojnih standardov po lokalnih skupnostih,
- vzpodbujanje kulturniških mrež na področju posredovanja založništva, kinematografije in sodobne informacijske tehnologije.

Programi se financirajo iz proračuna. Posamezni projekti se v celoti financirajo iz državnega proračuna v primerih, ko je lastnik oziroma ustanovitelj država, ostali projekti pa se financirajo v višini 50 % vrednosti. Letni finančni načrt za uresničevanje programov in dinamiko zagotavljanja sredstev določa Vlada RS (Zakon o zagotavljanju sredstev za nekatere nujne programe Republike Slovenije v kulturi, Ur.l. RS 14/2003-UPB1, 77/2008).

c) Zakon o varstvu kulturne dediščine

Zakon o varstvu kulturne dediščine določa načine varstva kulturne dediščine ter pristojnosti pri njenem varstvu z namenom omogočiti celostno ohranjanje kulturne dediščine. Zakon natančno določa, da predmete javne koristi, ki so deležni varstva, predstavljajo (Zakon o varstvu kulturne dediščine, Ur.l. RS št. 16/2008, 123/2008, 8/2011, 30/2011 Odl.US: U-I-297/08-19, 90/2012):

- registrirana dediščina (nepremična dediščina, vpisana v register dediščine),
- nacionalno bogastvo (premična dediščina),
- spomeniki državnega ali lokalnega pomena (nepremična, premična in živa dediščina),
- varstvena območja dediščine in
- arheološke ostaline.

Zakon obravnava posege v dediščino, izdajanje kulturnovarstvenih pogojev in soglasij, govori o uporabi in upravljanju dediščine, o pravicah in dolžnostih lastnikov dediščine ter določa zadeve v zvezi s predkupno pravico in razlastitvijo spomenikov. Zakon omenja določbe o financiranju posebnih ukrepov varstva dediščine, govori o registru kulturne dediščine in dokumentiranju dediščine, v nadaljevanju pa se posveča varstvu kulturne dediščine pri oblikovanju razvojnih načrtov. Zakon nato govori o javni službi varstva kulturne dediščine, o izvajanju varstva dediščine na podlagi pogodb in o izvajanju varstva dediščine s strani nevladnih organizacij. Na koncu zakon omenja še nadzor nad zakonom, ki ga opravlja Inšpektorat za kulturo in medije, ter določa kazni za primere kršenja zakona (Zakon o varstvu kulturne dediščine, Ur.l. RS št. 16/2008, 123/2008, 8/2011, 30/2011 Odl.US: U-I-297/08-19, 90/2012).

d) Zakon o varstvu dokumentiranega in arhivskega gradiva in arhivih

Zakon ureja način, organizacijo, infrastrukturo in izvedbo zajema ter hrambe dokumentarnega gradiva v fizični in elektronski obliki. Obravnava veljavnost oziroma dokazno vrednost takega gradiva, varstvo arhivskega gradiva in pogoje za njegovo uporabo ter naloge arhivov in javne arhivske službe. Po zakonu arhivsko javno službo opravljajo Arhiv RS, regionalni arhivi in arhivi lokalnih samoupravnih skupnosti. Arhivi v okviru javne službe vrednotijo in dokumentirajo gradivo, pridobivajo in obdelujejo arhivsko gradivo, hranijo in varujejo gradivo, vodijo evidence javnega in zasebnega gradiva, sodelujejo z lastniki zasebnih arhivov in jim svetujejo ter opravljajo raziskovalne naloge na področju arhivistike. Zakon se zanaša tudi na zasebno arhivsko gradivo in določa dolžnosti njihovih lastnikov (Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih, Ur.l. RS 30/2006).

e) Zakon o vračanju protipravno odstranjenih predmetov kulturne dediščine

Namen zakona je uskladitev slovenske zakonodaje z Direktivo Evropske unije o vračanju predmetov kulturne dediščine, ki so bili protipravno odstranjeni z ozemlja države članice. Zakon ureja vračanje predmetov premične kulturne dediščine, ki so bili protipravno odstranjeni z ozemlja Republike Slovenije in prineseni na ozemlje katere od držav članic ali protipravno odstranjeni z ozemlja držav članic in prineseni na ozemlje RS. Slovenija od države članice zahteva vračilo protipravno odstranjenega predmeta, če (Zakon o vračanju protipravno odstranjenih predmetov kulturne dediščine, Ur.l. RS št. 126/2003):

- je predmet del javne zbirke muzeja, arhiva ali knjižnice ali pa sodi v eno izmed zvrsti predmetov kulturne dediščine, ki jih s pravilnikom določi minister in/ali
- je bil predmet pred ali po odstranitvi uvrščen v nacionalno bogastvo umetniške, zgodovinske ali arheološke vrednosti.

f) Zakon o lastninjenju kulturnih spomenikov v družbeni lastnini

Zakon ureja lastninjenje nepremičnih kulturnih spomenikov, ki so bili na dan 23. avgusta 1996 družbena lastnina v sredstvih podjetij in drugih pravnih oseb. Spomeniki, ki so bili razglašeni kot spomeniki državnega pomena, so tako skupaj z njihovimi premičninami postali last države. Spomeniki, razglašeni kot spomeniki lokalnega pomena, pa so postali last občine, na območju katere ležijo (Zakon o lastninjenju kulturnih spomenikov v družbeni lastnini, Ur.l. RS št. 89/1999, popr. št. 107/99, št. 63/2007 Odl.US: Up-395/06-24, U-I-64/07-13). Na tak način so državna last postali na primer gradovi Bled, Ptuj, Betnava, Turjak, Predjama, Otočec, Ferrarijevi vrtovi v Štanjelu in Aljažev stolp na Triglavu.

1.4.3 Institucije in organizacije s področja kulturne dediščine

Direktorat za kulturno dediščino je organ, pristojen za kulturno dediščino, ki deluje znotraj Ministrstva za kulturo. Direktorat usmerja in ureja področje varstva kulturne dediščine, muzejske, arhivske in knjižnične dejavnosti na osnovi nacionalne zakonodaje, mednarodnih pogodb in konvencij. Skrbi za pripravo pravnih podlag, zagotavljanje pravnega varstva in vključevanje dediščine v prostorsko in razvojno načrtovanje ter nadzira in usmerja delovanje

javne službe. Vodi register kulturne dediščine, zagotavlja evidence ter načrtuje in vodi postopke financiranja dejavnosti, kulturnih programov in projektov (Direktorat za kulturno dediščino, 2013).

Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije je ustanovila Republika Slovenija, opravlja pa javno službo na področju varstva nepremične in z njo povezane premične in žive kulturne dediščine. Zavod vodi številne postopke, neposredno vezane na ohranitev dediščine in preprečevanje škodljivih vplivov nanjo, izvaja ukrepe za vključevanje dediščine v sodobno življenje, predstavlja dediščino javnosti in jo seznanja o njeni pomembnosti. Med njegove najpomembnejše naloge sodijo: identificiranje, dokumentiranje in preučevanje nepremične kulturne dediščine, priprava strategij in smernic, izvedba in nadzor nad posegi ter raziskavami, strokovno svetovanje, oblikovanje metod in standardov ter strokovno izobraževanje. Zavod sestavljata Služba za kulturno dediščino, v katero je vključenih sedem območnih enot zavoda, ter Center za konservatorstvo, ki ga sestavljata Restavratorski center in Center za preventivno arheologijo.

Muzeji opravljajo javno službo na področju varovanja premične in žive kulturne dediščine. Opravljajo strokovne naloge, potrebne za ohranjanje predmetov, ki so pomembno zaznamovali kulturno zgodovino v slovenskem prostoru. Muzeji zbirajo, urejajo in varujejo premično dediščino, jo dokumentirajo in preučujejo, raziskujejo ter razstavljajo. Državno javno službo opravljajo muzeji, ki izpolnjujejo osnovne prostorske, finančne in kadrovske zahteve za hranjenje dediščine in njeno varstvo (Muzejska dejavnost in varstvo premične kulturne dediščine, 2013). Poleg državnih muzejev je še vrsta muzejev in galerij, ki so jih ustanovile lokalne skupnosti, pravne ali fizične osebe.

Arhivi. Arhivsko gradivo je kulturni spomenik, pomemben za razvoj nacionalne zavesti in identitete. Izvajalci javne službe na področju varstva arhivskega gradiva so Arhiv Republike Slovenije, regionalni arhivi in arhivi samoupravnih lokalnih skupnosti. Obstaja tudi mnogo zasebnih arhivov. Arhiv RS izvaja javno arhivsko službo in opravlja upravne in strokovne naloge na področju varstva arhivskega in dokumentarnega gradiva, ki nastaja pri državnih organih in drugih zakonsko določenih osebah. Regionalne arhive ustanavlja država, hranijo pa javno arhivsko gradivo državnih organov z območja regije in ostalo arhivsko gradivo, ki nastaja na območju arhiva (Arhivska dejavnost in varstvo arhivskega gradiva, 2013).

Inšpektorat Republike Slovenije za kulturo in medije je organ v sestavi Ministrstva za kulturo, ki po Zakonu o varstvu kulturne dediščine opravlja nadzor nad zakonitostjo posegov v nepremične kulturne spomenike, v vplivno območje spomenika, v varstvena območja dediščine ali v registrirano nepremično dediščino. Pri nadzoru ukrepa v primeru škode, neposredne nevarnosti poškodovanja ali v primeru škodljivega ravnanja z nepremičnim spomenikom ali nacionalnim bogastvom. Drugi ukrepi se nanašajo še na hrambo spomenika ali drugega nacionalnega bogastva ter na trgovanje s premično dediščino v nasprotju s predpisi (Zakon o varstvu kulturne dediščine, Ur.l. RS, št. 16/2008, 123/2008, 8/2011, 30/2011 Odl.US: U-I-297/08-19, 90/2012).

Občine lahko po Zakonu ustanovijo svoje lokalne javne službe za varstvo kulturne dediščine. Občine tako vzpostavljajo, organizirajo in financirajo lokalno javno službo ter zagotavljajo

nadzor nad njenim izvajanjem. Take organizacije so lahko ustanovljene za namene varstva nepremične kulturne dediščine kot tudi premične in žive kulturne dediščine. Medtem ko je v Sloveniji ustanovljenih kar nekaj muzejev, pa se občine za ustanavljanje zavodov za področje nepremične dediščine ne odločajo.

Vloge in naloge treh najpomembnejših akterjev na področju kulturne dediščine so opredeljene v Prilogi 1. Ministrstvo in občine opravljajo usmerjevalno, zakonodajno in nadzorno funkcijo, medtem ko ima Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije predvsem izvedbeno funkcijo.

2 FINANCIRANJE KULTURNE DEDIŠČINE S SREDSTVI EVROPSKIH PROGRAMOV IN ORGANIZACIJ

2.1 Sredstva kohezijske politike EU

Evropsko pojmovanje kulturne dediščine podpira skupna prizadevanja za ohranjanje dediščine. S tem se ohranja identiteta naroda, hkrati pa se poudarja pomen varovanja enotne oziroma skupne evropske dediščine ter raznovrstne dediščine posameznih držav. Skupni razvoj kulturne dediščine omogočajo tudi različni programi, ki se financirajo iz skladov kohezijske politike.

"Kohezijska politika predstavlja skupek razvojnih aktivnosti, programov in ukrepov države, lokalnih skupnosti in drugih nosilcev organiziranih interesov na regionalni ravni, koordiniranih in sofinanciranih s strani Evropske unije in namenjenih doseganju razvojnih ciljev ob upoštevanju skladnega regionalnega razvoja. Temeljni cilj kohezijske politike je zmanjševanje gospodarskih in socialnih neenakosti med različnimi regijami v Skupnosti" (Mrak et al., 2004, str. 29). Evropska kohezijska politika se izvaja iz treh finančnih instrumentov – skladov:

- Evropski sklad za regionalni razvoj,
- Evropski socialni sklad,
- Evropski kohezijski sklad.

V obdobju 2007–2013 je za izvajanje vseh programov kohezijske politike namenjenih 344 milijard evrov. Namen kohezijske politike je doseči 3 cilje (Cilji in sredstva kohezijske politike 2007–2013, 2013):

- Konvergenca: pomoč najrevnejšim regijam pri dohitevanju ostalih. Za ta cilj gre 81,5 % sredstev.
- Regionalna konkurenčnost in zaposlovanje: podpora inovacijam in trajnostnemu razvoju, boljša dostopnost in privlačnost regije ter zaposlovanje. Za ta cilj gre 16 % sredstev.
- Evropsko teritorialno sodelovanje: promocija čezmejnih, transnacionalnih in medregionalnih sodelovanj. Za ta cilj gre 2,5 % sredstev.

Evropski sklad za regionalni razvoj in Evropski socialni sklad sta tako imenovana strukturna sklada. Sklada sta najpomembnejše orodje EU za gospodarski in socialni razvoj evropskih regij. Projekti, povezani s kulturno dediščino, se v večini financirajo iz Evropskega sklada za regionalni razvoj, minimalno tudi iz Evropskega socialnega sklada, medtem ko se iz sredstev

kohezijskega sklada dediščina ne financira. Evropski sklad za regionalni razvoj je namenjen krepitvi ekonomske in socialne kohezije ter pomoči pri odpravljanju največjih razvojnih neravnovesij v regijah EU. Projekti se s strani EU sofinancirajo v višini med 50 % in 85 %, preostanek sredstev zagotovita država prijavitelja in/ali prijavitelj projekta.

Evropska unija določi splošne usmeritve o tem, na kakšen način naj bi bila sredstva skladov porabljena, vsaka posamezna država pa nato pripravi svoje nacionalne strateške referenčne okvirje. Ti služijo za pripravo Operativnih programov, ki jih potrdi EU. V Sloveniji imamo za obdobje 2007–2013 sprejete tri operativne programe: Operativni program krepitve regionalnih razvojnih potencialov, Operativni program razvoja človeških virov in Operativni program razvoja okoljske in prometne infrastrukture. Nacionalni strateški referenčni okvir in Operativni programi med svojimi cilji kulturo in kulturno dediščino določajo posredno ali neposredno.

Porabo sredstev t. i. Cilja 3 – Evropsko teritorialno sodelovanje se določa, koordinira in nadzira na ravni EU. Sredstva se razdelijo med projekte čezmejnega, transnacionalnega in medregionalnega sodelovanja, ki potekajo po ozemlju celotne EU. Projekti potekajo v okviru 53 čezmejnih programov, 13 transnacionalnih programov in enega medregionalnega programa. Za kakšne namene in koliko sredstev se bo porabilo za posamezno področje, se določi v Operativnem programu posameznega teritorialnega sodelovanja (European Territorial Cooperation, 2013). Za projekte Evropskega teritorialnega sodelovanja je v obdobju 2007–2013 na voljo skoraj 8 milijard evrov, od tega 2,6 % za ohranjanje in varovanje kulturne dediščine.

Tabela 1: Pregled sredstev kohezijske politike v obdobju 2007–2013, po ciljih

Cilj	Vsa sredstva kohezijske politike (v EUR)	Sredstva za kulturo (v EUR)	% sredstev za kulturo	% sredstev za kulturno dediščino	% sredstev za kulturno infrastrukturo	% sredstev za kulturne storitve
Konvergenca	281.316.597.521	4.670.743.388	1,7	0,8	0,6	0,2
Regionalna konkurenčnost in zaposlovanje	55.173.775.952	814.650.717	1,5	0,7	0,6	0,2
Evropsko teritorialno sodelovanje	7.831.459.588	480.494.116	6,1	2,6	1,6	2,0
Skupaj	344.321.833.061	5.965.888.221	1,7	0,9	0,6	0,2

Vir: European Commission, Cohesion Policy 2007–2013: Culture, 2010, str. 2.

V Tabeli 1 vidimo, da je med leti 2007 in 2013 iz skladov kohezijske politike za kulturo namenjenih skoraj 6 milijard evrov, kar predstavlja 1,7 % vseh sredstev, namenjenih izvajanju kohezijske politike. Od tega je 3 milijarde evrov namenjenih varovanju in ohranjanju kulturne dediščine, 2,2 milijarde razvoju kulturne infrastrukture in 775 milijon evrov podpora kulturnim storitvam. Za varovanje in ohranjanje kulturne dediščine je za projekte cilja 1 – Konvergenca, namenjenih 2.363.564.617 evrov, za projekte cilja 2 – Regionalna konkurenčnost in

zaposlovanje, 368.850.365 evrov, za projekte cilja 3 – Evropsko teritorialno sodelovanje pa 202.046.383 evrov (European Commission, 2010, str. 1-3).

Višina kohezijskih sredstev, ki so namenjena za ohranjanje kulturne dediščine, je med posameznimi državami Evropske unije različna. V Prilogi 2 vidimo, da je Malta država, ki varovanju in ohranjanju kulturne dediščine namenijo največji delež vseh sredstev kohezijske politike, do katerih je upravičena. Ta delež znaša kar 3,3 %. Sledita Italija in Grčija z 1,4 %. Odstotek ali več za kulturno dediščino namenijo še na Češkem, Danskem, v Litvi, Romuniji, Sloveniji in na Slovaškem. Najmanjši delež varovanju in ohranjanju kulturne dediščine iz sredstev strukturnih skladov namenijo v Veliki Britaniji, kjer ta odstotek znaša manj kot 0,1. Majhen delež sredstev za dediščino namenijo še v Franciji (0,3 %), na Finskem (0,3 %), Švedskem, Irskem in v Estoniji (povsod 0,4 %) (European Commission, 2010, str. 2).

2.2 Program Kultura 2007–2013 in nagrada Europa Nostra

2.2.1 Program Kultura 2007–2013

Program Kultura je sedemletni kulturni program Evropske komisije, ki spodbuja transnacionalno sodelovanje v Evropi s tem, da podpira mobilnost oseb, ki delujejo v kulturnem sektorju, kroženje umetniških del in kulturnih izdelkov ter medkulturni dialog. Program prispeva k oblikovanju evropskega kulturnega prostora, osnovanega na skupni kulturni dediščini, in sicer s spodbujanjem kulturnega sodelovanja med ustvarjalci, kulturnimi izvajalci in institucijami iz držav, ki sodelujejo v Programu. Za izvajanje programa je za sedemletno obdobje namenjenih 400 milijonov evrov, vsak projekt pa se s strani EU sofinancira v višini do 50 % (Kulturna stična točka v Sloveniji, 2013). Za upravljanje programa je odgovoren Direktorat Evropske komisije za izobraževanje in kulturo, večina dejavnosti pa poteka preko Izvajalske agencije za izobraževanje, avdiovizualno področje in kulturo. Za promocijo programa in pomoč pri prijavi projektov so v državah, ki sodelujejo v programu vzpostavljene Kulturne stične točke.

Sodelujoči v projektih so lahko javne ali zasebne kulturne organizacije in ustanove, ki delujejo v različnih kulturnih sektorjih (z izjemo avdiovizualnih) in imajo sedež v eni od držav članic programa Kultura. To so države članice EU, države Evropskega gospodarskega prostora (EGP), države kandidatke za EU (Turčija in Makedonija) ter Srbija, Črna Gora, Bosna in Hercegovina in Albanija. V programu lahko sodelujejo tudi organizacije in podjetja s področja kulture, v kolikor svoje kulturne dejavnosti izvajajo v neprofitne namene (Kulturna stična točka v Sloveniji, 2013).

Dejavnosti, podprte v okviru programa, spadajo v tri sklope (Evropska komisija, 2010, str. 8-11):

- sklop 1: Podpora kulturnim projektom

Namen tega sklopa je pomagati organizacijam, kot so gledališča, muzeji, strokovna združenja, raziskovalni centri, univerze, kulturne ustanove in javni organi, vzpostaviti mednarodno sodelovanje, s čimer je omogočeno skupno delovanje in širjenje kulturnega ter umetniškega dosega prek meja. Iz tega sklopa se financirajo projekti večletnega sodelovanja, projekti literarnega prevajanja, projekti sodelovanja s tretjimi državami, evropski kulturni festivali ter tudi Evropska prestolnica kulture in nagrada Evropa Nostra.

- sklop 2: *Podpora organizacijam, dejavnim na področju kulture na evropski ravni*

Iz tega sklopa se financirajo operativni stroški kulturnim organizacijam, ki delujejo na področju kulture na evropski ravni. Stroški poslovanja za izvajanje delovnega programa se lahko krijejo ambasadorm, zagovorniškim mrežam in platformam za strukturirani dialog.

- sklop 3: *Podpora analizam, zbiranju in razširjanju informacij ter doseganju čim večjega učinka projektov s področja kulturnega sodelovanja*

V tem sklopu se podpira izvajanje študij in analiz na področju evropskega kulturnega sodelovanja in razvoja evropske kulturne politike. Cilj podpore je povečati obseg ter kakovost informacij in podatkov ter s tem pridobiti primerjalne podatke in analize o kulturnem sodelovanju na evropski ravni. Sem sodi tudi financiranje Kulturnih stičnih točk.

Evropska komisija vsako leto sprejme letni delovni program, nato pa Evropski parlament in Svet v okviru letnega proračuna Evropske unije potrđita še finančna sredstva, potrebna za izvedbo programa. Za obdobje 2007–2013 se načrtuje, da bo približno 77 % sredstev namenjenih sklopu 1, 10 % sklopu 2 in približno 5 % sklopu 3. Preostala sredstva se dodelijo za pokritje splošnih, upravnih in tehničnih odhodkov programa (Evropska komisija, 2010, str. 13).

Področje kulturne dediščine se financira predvsem iz sklopa 1, saj je v tem sklopu potrjenih največ projektov s tega področja. Kulturna dediščina se iz programa Kultura tako večinoma financira iz t. i. projektov sodelovanja (sklop 1.1), večletnih projektov (sklop 1.2.1) in projektov sodelovanja s tretjimi državami (sklop 1.3.5). V Tabeli 2 vidimo število potrjenih projektov s področja kulturne dediščine, v Tabeli 3 pa kumulativne zneske sredstev, ki so bili po posameznih letih na voljo za sklope 1.1, 1.2.1 in 1.3.5.

Tabela 2: Potrjeni projekti v programa Kultura s področja kulturne dediščine, po letih razpisov

sklopi	2007	2008	2009	2010	2011*	2012
Sklop 1.1: večletni projekti	3	3	4	2	0	5
Sklop 1.2.1: projekti sodelovanja	31	35	29	38	0	45
Sklop 1.3.5: projekti sodelovanja s tretjimi državami	n.p.	5	6	4	4	0
Skupaj	34	43	39	44	4	50

Legenda: * v sklopih 1.1 in 1.2.1 leta 2011 na razpis ni bilo možno prijaviti projektov s področja kulturne dediščine.

Vir: Culture Programme Selection Results, 2013.

Tabela 3: Razpisani kumulativni zneski programa Kultura za sklope 1.1, 1.2.1 in 1.3.5 po letih, v EUR

Leto	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Znesek	n.p.	33.468.057	33.799.044	38.690.264	40.204.724	41.100.000	47.750.000

Vir: Directorate-General for Education and Culture, Culture Programme - Annual work Programmes, 2013.

2.2.2 Nagrada Europa Nostra

Nagrada je nastala kot skupna pobuda panevropskega združenja za kulturno dediščino Europa Nostra in Evropske komisije. Podeljuje se od leta 2002 za izjemne dosežke na področju kulturne dediščine v Evropi. Njen cilj je promocija visokih standardov in naprednih spretnosti pri ohranjanju kulturne dediščine, spodbujanje čezmejne mobilnosti strokovnjakov na tem področju in projektov kulturne dediščine po vsej Evropi. Evropska komisija iz sredstev programa Kultura letno za nagrado prispeva 200.000 evrov, preostali znesek prispeva organizacija Europa Nostra (Pogosta vprašanja o nagradi Evropske unije za kulturno dediščino, 2013).

Za nagrado se lahko potegujejo predstavniki iz držav, ki sodelujejo v programu Kultura, in sicer s projekti, ki so bili zaključeni v največ dveh letih pred prijavo. Dobitnike nagrad izbere neodvisna strokovna žirija, in sicer v štirih kategorijah (EU Prize for Cultural Heritage/Europa Nostra awards, 2013):

- ohranjanje kulturne dediščine,
- raziskave,
- predano delo pri ohranjanju kulturne dediščine (posamezniki in/ali skupine),
- izobraževanje, usposabljanje in ozaveščanje.

Vsako leto nagrado prejme do 31 prijavljenih projektov, od tega jih šest prejme veliko nagrado za izjemne projekte na področju kulturne dediščine in denarno nagrado v višini 10.000 evrov. Ostali projekti prejmejo medaljo ali diplomo. V preteklih letih sta bila med nagrajenci tudi projekta iz Slovenije, in sicer Krajinski park Sečoveljske soline (leta 2003) in Pocarjeva domačija v Mojstrani (leta 2006).

2.3 Finančni mehanizem Evropskega gospodarskega prostora in Norveški finančni mehanizem

Islandija, Lihtenštajn in Norveška so vzpostavile Finančni mehanizem EGP (Evropskega gospodarskega prostora) za podporo socialni in ekonomski koheziji znotraj razširjenega EGP, Norveška pa je za podporo koheziji namenila sredstva tudi v okviru Norveškega finančnega mehanizma. Namen finančnih mehanizmov je zmanjšanje socialnih in ekonomskih razlik v Evropskem gospodarskem prostoru in okrepitev odnosov med državami upravičenkami in državami donatorkami. V okviru nepovratnih sredstev obeh finančnih mehanizmov je za obdobje 2009–2014 namenjenih 1,79 milijarde evrov, pri čemer Norveška prispeva 97 % vseh sredstev. Prek Finančnega mehanizma EGP in Norveškega finančnega mehanizma se v 15 državah srednje in južne Evrope krepijo bilateralni odnosi s pomočjo 85 programov (Norveški finančni mehanizem in Finančni mehanizem EGP – splošne informacije, 2013).

V posamezni državi se financiranje usmeri na področja, kjer obstajajo vidne potrebe in ki so v skladu z nacionalnimi prednostnimi nalogami ter širšimi evropskimi cilji. Država upravičenka določi področja financiranja skupaj z državami donatorkami. Ključna področja so varstvo okolja in podnebne spremembe, civilna družba, otroci in zdravje, kulturna dediščina, raziskave in štipendije, dostojno delo ter pravosodje in notranje zadeve. Sredstva so na voljo za nevladne

organizacije, raziskovalne in akademske ustanove ter javni in zasebni sektor (Norveški finančni mehanizem in Finančni mehanizem EGP – splošne informacije, 2013).

V prvem obdobju izvajanja obeh mehanizmov, med letoma 2004 in 2009, je bilo na programskem področju Ohranjanje evropske kulturne dediščine financiranih 219 projektov. Skupna vrednost dodeljenih sredstev je znašala 242.431.152 evrov. Povprečna vrednost dodeljenih sredstev na projekt je tako znašala več kot 1,1 milijona evrov (EEA Grants – Norway Grants, 2013).

Sredstva za področje kulturne dediščine se v večini zagotavljajo iz finančnega mehanizma Evropskega gospodarskega prostora. V programskem obdobju 2009–2014 je za ohranjanje kulturne in naravne dediščine iz finančnega mehanizma EGP na voljo 178 milijonov evrov. Tri države donatorke prispevajo v shemo financiranja glede na njegovo velikost in premoženjsko stanje, tako da Norveška prispeva okoli 94 %, Islandija 5 % in Lihtenštajn 1 % vseh sredstev (EEA Grants – Norway Grants, 2013). Višino sredstev, ki so na voljo v posamezni državi, upravičenki programa, prikazuje Tabela 4.

Tabela 4: Višina sredstev za ohranjanje kulturne in naravne dediščine iz mehanizma EGP, v milijonih evrov

Država	Bolgarija	Ciper	Češka	Estonija	Madžarska	Latvija	Litva	Malta
Sredstva	13,5	0,6	18,4	4,5	12,6	9,5	9	0,8

se nadaljuje

nadaljevanje

Država	Poljska	Portugalska	Romunija	Slovaška	Slovenija	Španija	Skupaj
Sredstva	70	4	14	11,9	5,1	4,1	178

Vir: EEA Grants – Norway Grants, 2013.

Cilj programskega področja je ohranitev kulturne in naravne dediščine za prihodnje generacije. Namen projektov s tega področja je obnoviti in zaščititi kulturno dediščino ter narediti naravno in kulturno dediščino bolj dostopno javnosti. Sredstva so namenjena konserviranju in restavriranju kulturnih spomenikov ter premične dediščine, obnovi zapuščenih stavb kulturne dediščine za kulturne in izobraževalne namene, razvoju turizma na območjih, bogatih z dediščino, financirajo se tudi podporne akcije za varovanje dediščine pred vplivi iz okolja ter razvoj nacionalnih strategij za upravljanje kulturne dediščine (EEA Grants – Norway Grants, 2013).

2.4 Raziskovani programi s področja kulturne dediščine

2.4.1 Skupna programska pobuda Kulturna dediščina – JPI Cultural Heritage

V Evropski uniji se je oblikovalo že nekaj t. i. Skupnih programskih pobud, ki raziskovalne organizacije iz držav članic in pridruženih držav spodbujajo k reševanju raziskovalnih problemov z določenih področij. Namen Skupne programske pobude s področja kulturne dediščine je reševati izzive s področja kulturne dediščine, ki bi bili na nacionalni ravni težje

rešljivi. Program financira mednarodne raziskovalne projekte s področja kulturne dediščine ter projekte mreženja, preko katerih se izmenjujejo raziskovalne prakse. V programu sodeluje 13 držav, tako države članice EU kot tudi pridružene države (JPI – JHEP Call for proposal, Guidelines for applicants, 2013).

Na začetku leta 2013 je bil v okviru programa za financiranje raziskav objavljen prvi razpis. Vsebinsko se razpis osredotoča na naslednje štiri teme (JPI – JHEP Call for proposal, Guidelines for applicants, 2013):

- metode, orodja in modeli za razumevanje škodnih dejavnikov in dejavnikov propadanja (vključno z vremenskimi učinki in klimatskimi spremembami) na materialno dediščino (stavbno, naselbinsko in kulturno krajino),
- materiali, tehnologije in postopki za konserviranje materialne dediščine,
- uporaba in ponovna uporaba stavbne dediščine in kulturne krajine, vključno s povezavo med spremembo uporabe in javno politiko ter vključno s stroški in dodano vrednostjo (npr. kot rezultat prostorskih/gradbenih predpisov in urbanega razvoja),
- spodbujanje razumevanja kulturnih vrednot, vrednotenja, interpretacije, etike in identitete o vseh oblikah kulturne dediščine (snovne, nesnovne in digitalne).

Cilj programske pobude je povezati kulturno dediščino, tehnološke inovacije in gospodarski razvoj. Namen projektov je čim boljše izmeriti vpliv klimatskih sprememb na kulturno dediščino, uvesti nove načine ohranjanja kulturne dediščine pred vplivi iz okolja ter ugotoviti, na kak način najbolje izkoristiti vse potencialne, ki nam jih kulturna dediščina prinaša (JPI – JHEP Call for proposal, Guidelines for applicants, 2013)

Države so se glede izbire tem odločale različno. Medtem ko lahko raziskovalci iz določenih držav prijavljajo le projekte iz ene izmed tem, pa lahko slovenski raziskovalci izbirajo med vsemi štirimi navedenimi temami. Projekt lahko prijavi le konzorcij, ki ga sestavljajo vsaj trije partnerji iz treh različnih sodelujočih držav. Projekti lahko trajajo največ 36 mesecev. Vsaka sodelujoča država financira sodelovanje svojih nacionalnih partnerjev pri mednarodnem raziskovalnem projektu (Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport, 2013b, str. 2-3).

Projekti v okviru prvega razpisa Skupne programske pobude Kulturna dediščina se bodo predvidoma začeli izvajati 1. novembra 2013. Vse države skupaj za namen financiranja raziskovalnih projektov zagotavljajo 3,27 milijone evrov, razdelitev po posameznih sodelujočih državah pa je razvidna iz Tabele 5.

Tabela 5: Višina sredstev za izvedbo programa po sodelujočih državah, v EUR

Država	Višina vseh sredstev	Max. višina sredstev na udeleženca
Belgija	800.000	200.000
Ciper	200.000	100.000
Danska	100.000	100.000
Francija	300.000	50.000

se nadaljuje

nadaljevanje

Država	Višina vseh sredstev	Max. višina sredstev na udeleženca
Irska	100.000	50.000
Italija	750.000	Ni omejitev
Litva	100.000	52.131
Nizozemska	300.000	50.000
Norveška	150.000	50.000
Poljska	150.000	150.000
Slovenija	100.000	100.000
Španija	100.000	Ni omejitev
Velika Britanija	120.000	50.000
Skupaj	3.270.000	

Vir: JPI – JHEP Call for proposal, Guidelines for applicants, 2013, str. 12–15.

2.4.2 Sedmi okvirni program za raziskave in tehnološki razvoj

Sedmi okvirni program za raziskave in tehnološki razvoj je glavno orodje Evropske unije za financiranje raziskav v Evropi. Osnovni cilj programa je zagotoviti izvajanje razvojnih in raziskovalnih projektov na vseevropski ravni. EU želi pri tem z združevanjem raziskovalnih potencialov in koncentriranimi vlaganji sredstev v najboljše razvojno-raziskovalne projekte doseči raziskovalno odličnost. Za sedemletno obdobje, program poteka od leta 2007 do 2013, je EU namenila 53,2 milijard evrov (Seventh Framework Programme, 2013).

Projekti Sedmega okvirnega programa so praviloma veliki večpartnerski projekti, ki jih izvajajo partnerji, povezani v konzorcije. V nekaterih primerih pa so lahko prijavitelji in izvajalci tudi posamezniki, posamezna podjetja in institucije. Sodelujejo lahko univerze, raziskovalna središča, večnacionalne korporacije, mala in srednje velika podjetja, javne uprave, posamezniki z vsega sveta in organizacije (Seventh Framework Programme, 2013).

Projekti se lahko izvajajo v štirih prednostnih nalogah oziroma programih – Sodelovanje, Zamisli, Človeški viri in Zmožljivost. Kulturna dediščina ni neposredno določena v nobeni prednostni nalogi, se pa največ projektov s tega področja odvija v prvem sklopu, Sodelovanje. Skupni proračun te prednostne naloge znaša 32,4 milijard evrov. Projekti s področja kulturne dediščine so večinoma projekti čezmejnega sodelovanja, potekajo pa v okviru dveh tem – materiali in okolje.

2.5 Financiranje kulturne dediščine s strani organizacij in svetovnih skladov

2.5.1 Financiranje s strani organizacij

Poleg različnih evropskih programov sredstva za ohranjanje kulturne dediščine nudijo tudi nekatere organizacije. V nadaljevanju so omenjene tiste, ki za ohranjanje evropske kulturne dediščine nudijo največ finančnih sredstev.

a) Unesco

Konvencija o varstvu svetovne kulturne in naravne dediščine državam članicam za dediščino, ki je vpisana na Seznam kulturne dediščine, nalaga določene ukrepe, ki so potrebni, da se svetovna dediščina zavaruje, ohranja in obnavlja. To zahteva zadostna finančna sredstva, ki pa jih nekatere države ne morejo zagotoviti. Članice lahko za varstvo svojih spomenikov s seznama zaprosijo za finančno pomoč. Unesco pomoč zagotavlja iz Sklada za svetovno dediščino, iz sredstev od prodaje publikacij ali pa iz t. i. Upravljavskih skladov (Unesco – About World Heritage, Funding, 2013).

Sklad za svetovno dediščino letno za pomoč državam članicam zagotavlja okoli 4 milijone dolarjev. Sredstva se v sklad stekajo z obveznimi in prostovoljnimi prispevki držav članic ter z zasebnimi donacijami. Sredstva dodeljuje Odbor za svetovno dediščino, namenja jih glede na nujnost, pri čemer imajo prednost najbolj ogrožena območja. Sredstva iz sklada se lahko zagotovijo za (Unesco – About World Heritage, Funding, 2013):

- nujno pomoč (za dediščino, ki je utrpela hude poškodbe ali pa je močno ogrožena),
- usposabljanje, tehnično svetovanje in podporo promociji (pomoč pri usposabljanju domačih ljudi, zagotavljanje opreme ali strokovnjakov za ohranjanje, pomoč pri ozaveščanju ljudi in promoviranju dediščine),
- pripravljalo pomoč (za pripravo vloge in dokumentacije za vpis na seznam svetovne dediščine).

Upravljavski skladi so donacije držav članic, ki so namenjene projektom s točno določenim namenom in cilji. V ta namen poznamo Flamski, Francoski, Japonski, Nizozemski in Španski sklad (Unesco – About World Heritage, Funding, 2013).

b) Evropska investicijska banka

Evropska investicijska banka je banka v lasti Evropske unije. Banka podpira projekte, ki prispevajo k rasti, zaposlovanju, ekonomski in socialni koheziji EU ter k okoljski trajnosti v Evropi in drugod. Banka projekte financira s posojili, nudi pa tudi jamstva, mikronaložbe in kapitalske naložbe. Ena izmed prednostnih nalog EIB je varovanje naravnega in mestnega okolja. Podpira projekte, ki izboljšujejo mesta in jih delajo prijetna za življenje ter delo. V okviru teh med drugim financira tudi projekte ohranjanja in vzdrževanja zgodovinske arhitekture in strukture mest (European Investment Bank, 2013).

Evropska investicijska banka skupaj z Razvojno banko Sveta Evrope (CEB) sodeluje v programu JESSICA, ki ga je pripravila Evropska komisija. Program JESSICA spodbuja trajnostni razvoj mestnih območij s podporo projektom obnove kulturnih spomenikov in kulturnih znamenitosti za namene turizma ali druge trajnostne rabe (Jessica: skupna evropska podpora za trajnostne naložbe v mestna območja, 2013). EIB sodelujočim v programu nudi posojila ter s tem pomaga pri financiranju projektov.

Evropska investicijska banka je z organizacijo Evropa Nostra leta 2012 ustanovila program »Sedem najbolj ogroženih«. Namen programa je izbrati ogrožene spomenike in znamenitosti v

Evropi ter mobilizirati javnost, da najde rešitev za njihovo ohranitev. Svet Evropa Nostre določi sedem najbolj ogroženih spomenikov, za katere se naredi strokovni načrt obnove ter spodbudi javnost in ostalo stroko za pomoč. Naloga EIB je pripraviti analize in podati nasvete, kako pridobiti sredstva za izbrane projekte, bodisi iz evropskih strukturnih skladov ali pa s posojili EIB oziroma CEB (EIB teams up with Europa Nostra to save Europe's Cultural Heritage, 2013). Prvih 7 lokacij je bilo izbranih junija 2013, s prvimi aktivnostmi pa bodo pričeli jeseni.

c) Svetovna Banka

Svetovna banka se ukvarja predvsem z zmanjševanjem revščine, s promocijo trajnostnega razvoja in investiranjem v ljudi. Svetovna banka ima veliko prakse pri obnovi zgodovinskih mestnih jeder in kulturne dediščine, ki je povezana z naravno dediščino in razvojem trajnostnega turizma. Banka je s projekti s področja kulturne in naravne dediščine ter trajnostnega turizma pričela leta 1950. Od takrat je razdelila okoli 9,5 milijarde dolarjev med približno 600 projektov. Danes se odvija približno 150 projektov, in sicer v revnejših in manj razvitih državah. Svetovna banka sodeluje tudi v vlogi partnerjev pri projektih drugih organizacij (The Economics of Uniqueness: Embracing Cultural Heritage, 2013).

d) Razvojna banka Sveta Evrope

Razvojna banka Sveta Evrope (Council of Europe Development Bank) je bila ustanovljena leta 1956 v okviru Sveta Evrope. Banka financira predvsem projekte, ki prispevajo h krepitvi socialne kohezije v Evropi. Njena glavna področja delovanja so (Razvojna banka Sveta Evrope, 2013):

- Povečanje socialne integracije (pomoč beguncem, gradnja socialnih stanovanj, ustvarjanje novih delovnih mest, pomoč podeželju in območjem v slabšem položaju). Predstavlja okoli 55 % vseh posojil.
- Upravljanje z okoljem (pomoč pri naravnih in ekoloških nesrečah, varovanje okolja, varstvo kulturne dediščine). Predstavlja okoli 23 % vseh posojil.
- Izboljšanje človeškega kapitala (izobraževanje in zdravstvo). Predstavlja okoli 22 % vseh posojil.

V okviru področja Upravljanje z okoljem banka financira projekte obnove v primeru naravnih in ekoloških nesreč, projekte za preprečevanje takih nesreč in projekte, ki spodbujajo varstvo okolja ter ohranjanje zgodovinske in kulturne dediščine (CEB – Council of Europe Development Bank, 2013). Banka nudi posojila državam članicam, lokalnim skupnostim in finančnim subjektom.

Banka je v letu 2012 na področju ohranjanja in sanacije zgodovinske in kulturne dediščine potrdila projekte v skupni vrednosti 16,8 milijona evrov, kar predstavlja 0,9 % vseh potrjenih projektov. V letu 2012 je za projekte z istega področja izplačala posojila v skupni vrednosti 22,76 milijona evrov, kar predstavlja 1,4 % vseh izplačanih posojil banke (CEB – Council of Europe Development Bank, 2013). Med leti 2000 in 2010 je banka za projekte kulturne dediščine namenila 0,3 milijarde evrov (Council of Europe Development Bank, 2011).

2.5.2 Financiranje s strani svetovnih skladov

Različnih manjših skladov, ki financirajo projekte s področja kulturne dediščine, je veliko. Obstajajo tudi številni nacionalni skladi za ohranjanje dediščine, ki delujejo precej lokalno in niso enako dostopni vsem evropskim državam. Spodaj so omenjeni največji multinacionalni skladi za ohranjanje dediščine, ki financirajo tudi evropsko kulturno dediščino.

a) Svetovni spomeniški sklad

Poslanstvo Svetovnega spomeniškega sklada (World Monuments fund) je ohraniti svetovno arhitekturno dediščino, pomembne spomenike, objekte in kraje. Namen sklada je (World Monuments Fund – Core Programs, 2013):

- ozaveščati javnost o pomenu ohranjanja dediščine ter o vplivih iz okolja, ki dediščino ogrožajo,
- izobraževati ter usposablјati obrtnike in strokovnjake s področja kulturne dediščine o pozabljenih in tudi sodobnih metodah ohranjanja dediščine,
- ohranjati ter varovati svetovno pomembno kulturno dediščino pred poškodbami in uničenjem,
- nuditi pomoč pri gradnji infrastrukture za zaščito in ohranitev kulturne dediščine,
- nuditi pomoč pri naravnih in drugih nesrečah, ki prizadenejo dediščino, pomagati pri oceni škode in izdelavi načrtov obnove.

Svetovni spomeniški sklad svoje projekte financira večinoma z donacijami. V letu 2012 je Sklad pridobil 40,8 milijona dolarjev sredstev, od tega 24 milijonov z donacijami, 4,5 milijona so zagotovili partnerji, 12,3 milijona dolarjev pa so pridobili iz drugih finančnih vzvodov. V letu 2012 je Sklad za svoje projekte namenil 15,3 milijona dolarjev, v zadnjih desetih letih pa se je višina sredstev, ki jih sklad nameni za projekte, povečala za kar 180 odstotkov (World Monuments Fund, 2013).

b) Sklad svetovne dediščine

Namen Sklada svetovne dediščine (Global Heritage Fund) je varovati in ohranjati najpomembnejšo in najbolj ogroženo kulturno dediščino v državah v razvoju ter v manj razvitih regijah ostalih držav. Projekti, ki se financirajo iz sklada, so sestavljeni iz načrtovanja in same izvedbe ohranjanja, ter tudi iskanja partnerjev in oblikovanja skupnosti, ki bo skrbela za dediščino. Pri financiranju ima prednost kulturna dediščina, ki (GHF Project Selection Criteria, 2013):

- je vpisana na seznam svetovne dediščine Unesco,
- je močno ogrožena, a še obstaja možnost njene ohranitve,
- se nahaja v državi v razvoju ali v manj razviti regiji ostalih držav,
- že ima izdelan celovit načrt obnove, določenega upravljavca ter za katero so že priskrbljena sredstva za 50 % sofinanciranje,
- prinaša dodano vrednost skupnosti, omogoča trajnostni razvoj območja ter prispeva k porastu turizma.

Leta 2010 je Sklad svetovne dediščine z donacijami prejel 3.231.812 dolarjev. Istega leta je za projekte ohranjanja kulturne dediščine namenil 1.125.093 dolarjev. Za promocijo in ozaveščanje

ljudi o pomenu kulturne dediščine je sklad leta 2010 namenil 224.332 dolarjev (Global Heritage Fund, 2011).

c) Getty fundacija

Fundacija nudi nepovratna sredstva za arhitekturno dediščino velikega zgodovinskega ali kulturnega pomena. Financira se tako izdelava izvedbenih in konservatorskih načrtov kot tudi dejansko ohranjanje pročelij stavb. Do sredstev so upravičene neprofitne ali dobrodelne organizacije, ki morajo biti hkrati lastnice stavb (Pickard, 2009, str. 67-68).

2.6 Financiranje kulturne dediščine v prihodnjem programskem obdobju

Financiranje s strani različnih evropskih skladov in programov z vsakim programskih obdobjem dobiva pomembnejšo vlogo. Na voljo je vedno več sredstev, ki se razdelijo med vedno več programov in projektov. Ob upoštevanju sedanjega ekonomskega položaja in vedno manjšega obsega javnih sredstev lahko pričakujemo, da bo imelo tovrstno financiranje v programskem obdobju 2014–2020 še pomembnejšo vlogo.

Kriza v EU je povečala brezposelnost, revščino in socialno izključenost, večina držav članic pa se bo tudi v prihodnje soočala s težavami in manjšimi javnimi sredstvi. Naraščajo tudi regionalne razlike ter ogrožajo enega od ključnih ciljev Evropske unije in kohezijske politike. Ker se intenzivnost težav med posameznimi državami razlikuje, je potrebno pri oblikovanju prihodnjih kohezijskih programov upoštevati te razlike ter jih usmeriti v področja, ki so najbolj problematična. Prihodnji kohezijski programi bodo posebno pozornost nameniti projektom, ki spodbujajo rast in ustvarjajo delovna mesta (Evropska komisija, 2013, str. 15-16).

Evropska komisija je že leta 2011 oblikovala predloge za programe in instrumente za nov večletni finančni okvir, ki se bo odvijal v letih 2014–2020. Projekti s področja kulture in s tem tudi kulturne dediščine se bodo večinoma financirali iz programa Ustvarjalna Evropa (Creative Europe), iz skladov kohezijske politike ter programa Obzorje 2020 (Horizon 2020).

a) Program Ustvarjalna Evropa 2014–2020

Sedemletni program Ustvarjalna Evropa bo združeval sedanja programa MEDIA in Kultura ter vključeval nov finančni mehanizem za podporo malim in srednjim podjetjem. Za obdobje 2014–2020 bo predvidoma na voljo 1,8 milijarde EUR, kar pomeni 34 % povišanje sredstev v primerjavi z višino sredstev obeh trenutnih programov. Cilj programa Ustvarjalna Evropa je spodbujanje kulturne in jezikovne raznovrstnosti v Evropi ter krepitev konkurenčnosti kulturnih in ustvarjalnih sektorjev. Program bo podprl čezmejna partnerska povezovanja, aktivnosti skupnega učenja za namene krepitev panoge ter pomagal pri iskanju rešitev na izzive globalizacije in razdrobljenih evropskih trgov. Program bo uvedel tudi nov finančni instrument z jamstvi. Za instrument bo na voljo 210 milijonov evrov, manjšim podjetjem in organizacijam pa bo olajšal dostop do bančnih posojil. Program Ustvarjalna Evropa bo uvedel tudi nove ukrepe za pomoč različnim kulturnim organizacijam pri mednarodnem delovanju (Evropska komisija, 2012, str. 9).

b) Skladi kohezijske politike 2014–2020

Skladi kohezijske politike bodo nadaljevali s podpiranjem naložb v kulturnih in ustvarjalnih sektorjih z namenom, da bi se čim bolj povečal prispevek kulture k lokalnemu in regionalnemu razvoju, prenovi mest, razvoju podeželja, zaposljivosti in socialni vključenosti. Projekte bo možno prijavljati s področja raziskav, inovacij, konkurenčnosti malih in srednjih podjetij, podjetništva v kulturnih in ustvarjalnih sektorjih ter s področja varovanja in ohranjanja kulturne dediščine in krajine. Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja bo še naprej podpiral obogatitev podeželske kulturne dediščine in izboljšanje dostopa do kulturnih storitev na podeželju (Evropska komisija, 2012, str. 10).

c) Program Obzorje 2020

Program bo v prihodnji perspektivi skrbel za projekte s področja raziskav in inovacij. Njegov cilj je okrepiti konkurenčnost v nastajajočih panogah in sektorjih, kar je še posebej pomembno za kulturne in ustvarjalne sektorje. Podpiral bo tehnološki razvoj v zvezi s temi sektorji, kot so inovativne tehnologije za ustvarjanje ter uporaba ustvarjalnih vsebin in inovativnih materialov. Program Obzorje 2020 bo odkrival tudi nove oblike inovacij, kot so socialne inovacije in ustvarjalnost, da bi se povečala pozitivna medkulturna dinamika v Evropi ter z mednarodnimi partnerji (Evropska komisija, 2012, str. 11). V prihodnjem programskem obdobju sprva za raziskave s področja kulturne dediščine ni bilo predvidenih sredstev. A kaže, da sta bila množično zbiranje podpisov ter lobiranje uspešna, saj je kulturna dediščina vključena v prihodnje sedemletno obdobje.

3 FINANCIRANJE KULTURNE DEDIŠČINE V IZBRANIH EVROPSKIH DRŽAVAH

3.1 Financiranja kulturne dediščine v Veliki Britaniji

3.1.1 Ureditev področja kulturne dediščine v Veliki Britaniji

V Veliki Britaniji je kulturna dediščina zelo cenjena. Ljudje se močno zavedajo vloge dediščine v vsakdanjem družbenem in gospodarskem življenju, ter njenega doprinosa k trajnostnemu razvoju države. Država nenehno spodbuja vključevanje ljudi v dediščino ter jih ozavešča o njenem pomenu, kulturna dediščina pa je celo vključena v redni učni sistem otrok do 18. leta.

Ohranjanje kulturne dediščine v Veliki Britaniji je že od nekdaj plod sodelovanja med javnim sektorjem in zasebniki. Država močno poudarja pomen sodelovanja zasebnega sektorja, ki je pomemben člen pri razvoju kulturne dediščine. Država subvencije dodeluje v višini določenega odstotka od vrednosti projekta, zato so za obnovo dediščine nujna tudi zasebna sredstva. Močno sodelovanje med javnim in zasebnim sektorjem na področju ohranjanja dediščine je tudi posledica dejstva, da se obe strani zavedeta vseh prednosti, ki jih oživljanje dediščine prinese, npr. razvoj naselij in mest ter nova delovna mesta (European Heritage Network, National Heritage Policies – United Kingdom, 2013).

Osrednja državna organizacija, odgovorna za kulturo, je Ministrstvo za kulturo, medije in šport. Za področje kulturne dediščine je odgovoren t. i. Oddelek za arhitekturo in zgodovinsko okolje, katerega naloga je identificiranje in ohranjanje dediščine, razvoj področja ter krepitev zavesti ljudi o pomenu dediščine. Vodi tudi register kulturne dediščine, nadzira izvoz premične kulturne dediščine ter upravlja z dediščino v državni lasti. Večino zakonodaje s področja kulturne dediščine v Veliki Britaniji oblikujejo lokalne oblasti (European Heritage Network, National Heritage Policies – United Kingdom, 2013).

English Heritage je organizacija, ki opravlja nalogo svetovalke vladi za področje kulturne dediščine, sodeluje z lokalnimi oblastmi, prostovoljnimi društvi in zasebniki. Je javno telo, ki je večinoma financirano s strani Ministrstva za kulturo, medije in šport, del prihodkov pa dobi kot upravljavec 422 nacionalnih zgodovinskih nepremičnin oziroma posestev in z drugimi storitvami (vstopnine, spominki). Po podatkih iz leta 2011 je organizacija 129,9 milijonov funtov dobila s strani ministrstva, 54,8 milijon pa iz drugih virov (English Heritage, 2013). Naloge English Heritagea so (European Heritage Network, National Heritage Policies – United Kingdom, 2013):

- ohranjanje kulturne dediščine,
- svetovanje lokalnim oblastem in zasebnikom,
- omogočati javni dostop do dediščine,
- povečati ozaveščenost ljudi o dediščini,
- subvencioniranje varstva zgodovinskih stavb, spomenikov in krajine,
- vzdrževanje registrov najpomembnejše dediščine,
- spodbujanje izobraževanja in raziskav na tem področju,
- spodbujanje zasebnih investicij v ogroženo kulturno dediščino,
- upravljanje 422 kulturnih spomenikov.

Svojo agencijo za ohranjanje kulturne dediščine ima tudi Škotska. Ustanovila jo je škotska vlada, odgovorna pa je za zaščito nacionalnega zgodovinskega okolja in za promocijo področja. Agencija ohranja dediščino, oblikuje dediščinsko politiko, izdaja soglasja in zagotavlja finančna sredstva lastnikom za obnovo dediščine izrednega pomena. Financira jo škotska vlada, poleg tega pa dodatna sredstva dobi z vstopninami, prodajo in drugimi storitvami. Upravlja s 345 nepremičninami oziroma posestvi (European Heritage Network, National Heritage Policies – United Kingdom, 2013).

V Walesu imajo oblikovano službo za kulturno dediščino imenovano Cadw (kar v valižanščini pomeni ohraniti), ki deluje v okviru valižanske vlade. Njena naloga je ohraniti kulturne stavbe, spomenike, kulturno krajino in pomorsko dediščino Walesa. Služba varuje ter ohranja dediščino, oblikuje dediščinsko politiko, vodi register, sodeluje s strokovnjaki ter z ostalimi skupnostmi, svetuje zasebnikom, izdaja soglasja, zagotavlja nepovratna sredstva za projekte ohranjanja dediščine, promovira dediščino ter upravlja 127 spomenikov v lasti valižanske vlade (European Heritage Network, National Heritage Policies – United Kingdom, 2013).

V Veliki Britaniji poznajo veliko različnih oblik lokalnih oblasti (grofije, regije, območja, okrožja itd.) in te so odgovorne za oblikovanje lastne politike ohranjanja dediščine. Lokalne oblasti imajo zaposlene svoje konservatorje, ki nudijo nasvete pri ohranjanju dediščine in skrbijo za lokalne spomenike. Večina ima zaposlene tudi arheologe, ki vzdržujejo najdišča in pomagajo

pri oblikovanju prostorskih načrtov (European Heritage Network, National Heritage Policies – United Kingdom, 2013).

Za Veliko Britanijo je značilna močna mreža prostovoljcev na področju kulturne dediščine. Leta 2007 so izvedli raziskavo o prispevku volonterjev na področju dediščine. Raziskava je pokazala, da je v Veliki Britaniji vsaj 107 volonterskih organizacij ali drugih podobnih skupin, ki so kakorkoli povezane s področjem kulturne dediščine. Dve največji organizaciji sta National Trust in English Heritage, ki skupaj štejeta več kot 4 milijone članov. Prispevek v neplačanem delu prostovoljcev je ocenjen na vsaj 40 milijonov funtov. Večina prostovoljcev je visoko kvalificiranih in opravljajo naloge, ki so zelo pomembne za razvoj panoge. Brez prostovoljcev bi bil vprašljiv tudi obstoj marsikatero organizacije, ki deluje na tem področju, npr. National Trusta, v katerem prostovoljci opravijo kar 45 % vseh aktivnosti (European Heritage Network, National Heritage Policies – United Kingdom, 2013).

National Trust je največja neodvisna dobrodela organizacija, ki se financira z donacijami, članarinami in nepovratnimi sredstvi, med drugim tudi iz loterijskega sklada in strukturnih skladov. Višina prejetih sredstev sklada je leta 2011 znašala 30 milijonov funtov. Večino svojih aktivnosti na področju ohranjanja dediščine sklad opravi s 67.0000 prostovoljci, medtem ko je redno zaposlenih 6.000 ljudi (National Trust – Grants and Funding, 2013). Sklad deluje na celotnem ozemlju Velike Britanije, Wales in Škotska pa imata poleg tega še svoja National Trusta.

3.1.2 Načini financiranja kulturne dediščine v Veliki Britaniji

a) Javno financiranje kulturne dediščine

Po podatkih iz leta 2009 so javni izdatki za kulturo v Veliki Britaniji znašali 0,54 % BDP oziroma 1,3 % vseh javnih izdatkov. Za kulturo je bilo namenjenih 127,84 funtov na prebivalca (Fisher & Figueira, 2011, str. 64).

Ministrstvo za kulturo, medije in šport je zadolženo za državno financiranje kulturne dediščine v Angliji. Leta 2009 je ministrstvo za ohranjanje kulturne dediščine namenilo 706,84 milijonov funtov. Lokalne oblasti v Angliji nudijo nepovratna sredstva za obnovo vseh vrst nepremične dediščine, v pravila in način razdeljevanja sredstev pa se ministrstvo ne vmešava, ta se določijo na lokalni ravni (Fisher & Figueira, 2011, str. 65).

English Heritage nudi nepovratna sredstva lastnikom zgodovinskih stavb ter spomenikov, lokalnim oblastem za ohranjanje njihove dediščine ter organizacijam, ki spodbujajo in promovirajo dediščino. Pri prvih se financirajo projekti nujne prenove najpomembnejše dediščine v Angliji, dediščina pa mora biti po zaključku prenove dostopna za javnost. S sredstvi, namenjenimi lokalnim oblastem, se financira nujna obnova lokalne dediščine ter stroški dela za konservatorje in arheologe na lokalnih uradih. English Heritage ima oblikovano tudi shemo za financiranje projektov, ki podpirajo izvajanje Nacionalnega načrta za varstvo dediščine, iz posebnega programa pa financira tudi obnovo verskih objektov ter zgodovinskih spomenikov. Višina nepovratnih sredstev znaša med 20 in 95 odstotki vrednosti projekta in je odvisna od sheme oziroma programa (English Heritage, 2013).

V Angliji, Walesu in na Škotskem vodijo registre najbolj ogrožene kulturne dediščine. Vsa dediščina se deli na tri kategorije (European Heritage Network, National Heritage Policies – United Kingdom, 2013):

- I, dediščina posebnega državnega pomena;
- II*, pomembna dediščina;
- II, dediščina posebnega pomena.

Razvrstitev v kategorijo vpliva na prioriteto financiranja dediščine ter na višino finančnih sredstev za njeno vzdrževanje oziroma obnovo.

Na Škotskem največ javnih sredstev zagotovijo agencija Historic Scotland, Loterijski sklad za dediščino in lokalne oblasti. Nepovratna sredstva zagotavlja tudi vlada, in sicer za obnovo stavb, ki so pomembne z zgodovinskega in arhitekturnega vidika. V Walesu ohranjanje dediščine financira Cadw (vladna služba za kulturno dediščino), Loterijski sklad za dediščino ter lokalne oblasti. Cadw svoja sredstva nameni predvsem prenovi najpomembnejše valižanske kulturne dediščine, projektom obnove starih zapuščenih stavb, ki dobijo novo funkcijo, projektom lokalnih skupnosti in manjšim projektom obnove verskih objektov. Višina nepovratnih sredstev znaša med 25 in 40 odstotki vrednosti projekta (European Heritage Network, National Heritage Policies – United Kingdom, 2013).

V Veliki Britaniji so opravili raziskavo, kjer so ugotovili, da vsakih 10.000 funtov javnih sredstev iz raznih subvencijskih shem spodbudi zasebne investicije v višini 47.000 funtov. To prinese v povprečju 177 m² prenovljenih površin za komercialne namene, 2 novi delovni mesti in 1 prenovljen dom. Raziskava je tako pokazala, da uspešno zastavljeno javno financiranje ne pomeni strošek za državo, ampak vse prej kot to (European Heritage Network, National Heritage Policies – United Kingdom, 2013).

b) Loterijski sklad za dediščino

Loterijski sklad za dediščino (Heritage Lottery Fund) je nevladno javno telo, ki se financira iz državne loterije. Državna loterija od vsakega funta, pridobljenega s prodajo srečk, 28 penijev nameni v dobrodelne namene. 16,67 % celotnega sklada državna loterija nameni Loterijskemu skladu za dediščino (Fisher & Figueira, 2011, str. 63). Cilj sklada je ohraniti in izboljšati kulturno dediščino, ki pomembno vpliva na identiteto naroda, ter s tem dediščino približati ljudem, da bi jo cenili in v njej uživali. Loterijski sklad financira dediščino po celi Veliki Britaniji, sredstva pa nameni tako obnovi nepremične dediščine ter najdišč, projektom industrijske in pomorske dediščine, krajinski dediščini, arhivom, muzejem in zbirkam. Loterijski sklad za dediščino je največji namenski financer britanske dediščine, letno ima na voljo kar 357 milijonov funtov. Od svoje ustanovitve leta 1994 je sklad financiral več kot 350.000 projektov, za katere je namenil več kot 5,5 milijard funtov (Heritage Lottery Fund, 2013).

Uvedba Loterijskega sklada za dediščino je občutno povečala obseg financiranja kulturne dediščine, prav tako pa je do financiranja upravičen širši spekter kulturne dediščine. Prvotno so se iz loterijskega sklada financirali večji projekti, sedaj pa se financiranje osredotoča na manjše, lokalno usmerjene projekte. Gre za t. i. projekte regeneracije, kjer obnova stavbe oziroma

objektov povzroči razvoj območja, nastanejo nove bivalne enote, zmanjša se brezposelnost, pride pa tudi do novih zasebnih investicij.

c) Davčna politika

Davek na dediščino je oproščen plačila pri stavbah velikega zgodovinskega ali arhitekturnega pomena, če se nov lastnik zaveže, da bo stavbo vzdrževal in jo omogočil dostopno javnosti. V Veliki Britaniji lahko lastnik dediščine izjemnega pomena ustanovi sklad za vzdrževanje dediščine, ki omogoča financiranje ohranjanja dediščine. Kulturna dediščina, ki je vključena v tak sklad, je izvzeta plačila davka na kapitalski dobiček ter davka na dediščino. Cilj tega je preprečiti, da bi se imetje po smrti lastnika razdelilo oziroma razdrobilo (European Heritage Network, National Heritage Policies – United Kingdom, 2013).

V Veliki Britaniji obstaja možnost, da oseba del ali celoto davka na dediščino, davka na prenos kapitala ali davka na nepremičnine poplača v obliki premične dediščine (slike, starine, arhivsko gradivo, itd.), ki tako postane državna last. Tak način plačila obveznosti je možen le s predmeti, ki so velikega nacionalnega, zgodovinskega ali arhitekturnega pomena. Leta 2007 je Velika Britanija na tak način postala lastnica predmetov v skupni vrednosti 25,3 milijona funtov (Fisher & Figueira, 2011, str. 52).

Davka na dodano vrednost so oproščene storitve, povezane z obnovitvenimi deli na registriranih kulturnih spomenikih in zgodovinskih stavbah (zidarji, mizarji itd.) in večina blaga ter materiala, ki je z deli povezana. Enaka olajšava je v primeru, če dela potekajo na stavbni dediščini, ki služi oziroma bo služila kot stanovanjska enota, na stavbah za dobrodelne namene ter na verskih objektih (European Heritage Network, National Heritage Policies – United Kingdom, 2013).

Davek na darila je v Veliki Britaniji oblikovan tako, da davkoplačevalce, ki plačujejo višjo stopnjo davka, spodbuja k višjim donacijam. Zaradi načina izračuna davčne olajšave je davek na darila za donatorja vedno enak, pri višjem znesku donacije pa pridobijo organizacije (European Heritage Network, National Heritage Policies – United Kingdom, 2013). V Veliki Britaniji se zavedajo, da lahko učinkovito oblikovana davčna politika občutno spodbudi zasebne donacije, zato so leta 2000 spremenili davek na dobrodelnost, ki je od spremembe močno povečal zasebne prilive v dobrodelne kulturne organizacije (Fisher & Figueira, 2011, str. 51).

Za podjetje, ki financira oziroma sponzorira stroške dela zaposlenih v dobrodelnih kulturnih organizacijah, pomeni višina sponzorskega zneska davčno olajšavo. Organizacije, ki v dediščino investirajo več kot 1000 funtov, so upravičene do davčnih olajšav pri plačilu davka na kapitalski dobiček (Fisher & Figueira, 2011, str. 51).

d) Zasebno financiranje kulturne dediščine

V Veliki Britaniji obstaja veliko število dobrodelnih organizacij, ki financirajo projekte s področja kulturne dediščine, največja pa je National Trust. Te organizacije živijo predvsem od donacij in sponzorskih sredstev, poleg donacij v denarju pa v dediščino veliko tudi vložijo številni prostovoljci, ki za svoje delo ne dobijo plačila.

Kako razvito je področje kulturne dediščine kaže dejstvo, da imajo v Veliki Britaniji oblikovanih več spletnih strani, na katerih lahko lastniki dediščine poiščejo najprimernejši način financiranja svoje kulturne dediščine. Za nepremično, stavbno dediščino je najbolj primeren portal Funds for Historic Buildings, kjer so navedeni ponudniki nepovratnih sredstev in posojil, podani so različni finančni nasveti, nudijo pa tudi pomoč pri pridobivanju finančnih sredstev. Največji iskalnik finančnih virov za vse vrste kulturne dediščine pa je Heritage Funding Directory, kjer lahko lastniki dediščine s priročnim iskalnikom pridejo do informacij o vseh vrstah denarnih in nedenarnih pomoči.

Veliko bank, skladov in drugih britanskih finančnih organizacij lastnikom kulturne dediščine nudi posojila z ugodno obrestno mero. Največ ugodnih posojil nudi Sklad za arhitekturno dediščino. Ta sklad tudi svetuje ter finančno pomaga t. i. Skladu za ohranjanje stavb. Gre za obnavljajoči sklad, ki nudi ugodna posojila, projekte obnove, ki jih izvaja tudi sam, pa financira z odplačanimi posojili ter s sredstvi prodanih prenovljenih stavb. Sklad tako pomaga pri prenovi številnih zgodovinskih stavb, gre pa predvsem za manjše projekte v odmaknjenih območjih (European Heritage Network, National Heritage Policies – United Kingdom, 2013).

Velikokrat se zgodi, da se zasebni lastniki kulturne dediščine znajdejo v situaciji, ko za nujno obnovo dediščine ne najdejo sredstev. V Veliki Britaniji zelo podpirajo darovanje take nepremične dediščine dobrodelnim oziroma neprofitnim organizacijam. Slabost za lastnika je vsekakor v tem, da se odpove lastništvu, po drugi strani pa se na tak način razbremeni vseh obveznosti, fizično stanje dediščine se izboljša, pomaga pa se tudi dobrodelni oziroma neprofitni organizaciji, ki deluje v javno dobro (Funds for Historic Buildings, 2013).

Po raziskavi za leto 2009 je znesek zasebnega financiranja kulture znašal 654 milijonov funtov. Največji delež predstavljajo posamezniki, ki so leta 2009 darovali 363 milijonov funtov (55 % vseh zasebnih investicij), sledijo zasebni skladi in fundacije s 134 milijoni in podjetja z 157 milijoni (Fisher & Figueira, 2011, str. 67).

e) Kohezijska politika

V Tabeli 6 vidimo, da ima Velika Britanija v obdobju 2007–2013 za projekte s področja kulture na voljo dobrih 33 milijonov evrov, kar znaša 0,3 % vseh sredstev kohezijske politike. Kot vidimo v Tabeli 7, ima za ohranjanje kulturne dediščine na voljo le dobre 3,085 milijone evrov, kar jo postavlja na predzadnje mesto vseh EU držav (manj sredstev za ohranjanje kulturne dediščine ima le še Irska). Velika Britanija ima tako za ohranjanje kulturne dediščine na voljo 9,3 % kohezijskih sredstev za kulturo, oziroma manj kot 0,1 % vseh kohezijskih sredstev.

Tabela 6: Sredstva kohezijske politike v obdobju 2007–2013 v Veliki Britaniji

Vsa sredstva kohezijske politike (v EUR)	Sredstva za kulturo (v EUR)	% sredstev za kulturo	% sredstev za kulturno dediščino	% sredstev za kulturno infrastrukturo	% sredstev za kulturne storitve
9.890.937.463	33.276.396	0,3	> 0,1%	0,3	> 0,1%

Vir: European Commission, Cohesion Policy 2007-2013: Culture, 2010, str. 2.

Tabela 7: Sredstva kohezijske politike v obdobju 2007–2013 namenjena za kulturo v Veliki Britaniji

Naloga	Znesek (v EUR)	Delež (v %)
Razvoj kulturne infrastrukture	28.119.439	84,5
Aktivnosti za izboljšanje kulturnih storitev	2.071.661	6,2
Varovanje in ohranjanje kulturne dediščine	3.085.296	9,3
Skupaj	33.276.396	100,0

Vir: European Commission, Cohesion Policy 2007-2013: Culture, 2010, str. 5.

f) Vpliv krize na financiranje

Sredstva za področje kulture in s tem tudi kulturne dediščine se v Veliki Britaniji nižajo že vse od leta 2011, ko so bili rezi res občutni. Za primer vzemimo organizacijo English Heritage, ki bo v obdobju 2011–2015 prejela kar 32 % manj javnih sredstev. Višina sredstev za Ministrstvo za kulturo, medije in šport se bo v prihodnje znižala za 7 %. Trenutno se v Veliki Britaniji oblikuje že proračun za leto 2015/2016, v katerem naj bi se višina javnih nepovratnih sredstev za področje kulture znižala za 5 %. Večina kulturnikov je računala, da bo to krčenje še večje, a se vodilni očitno zavedajo, da je kultura zelo pomembna za življenje ljudi in ugled Velike Britanije v svetu, prizanesljiv odnos do nje pa je koristen tudi v gospodarskem smislu. Rezi se bodo po pričakovanjih bolj poznali na območnih ustanovah, kjer upajo, da bodo večino razlike pokrili z dobrodelnostjo. Kulturniki za prihodnje obdobje računajo tudi na sredstva državne loterije, saj se bo zaradi konca olimpijskih iger več sredstev steklo na področje kulture in umetnosti (Prizanesljiv odnos do umetnosti je koristen, 2013, str. 15).

3.2 Financiranja kulturne dediščine na Nizozemskem

3.2.1 Ureditev področja kulturne dediščine na Nizozemskem

Na Nizozemskem je skrb za kulturno dediščino plod skupnega sodelovanja javnega in zasebnega sektorja. Razlog za močno povezanost in sodelovanje pri oblikovanju politike ohranjanja kulturne dediščine je v tem, da je velika večina kulturne dediščine v privatni lasti, le malo pa je ima v lasti država. Naloga javnega sektorja je varovanje, ohranjanje, upravljanje in izboljšanje dostopnosti do kulturne dediščine ter posredovanje informacij, povezanih z dediščino. Javni sektor tako predvsem zbira in zagotavlja dostop do informacij o dediščini, nudi strokovno svetovanje, oblikuje ustrezne pravne podlage za varovanje dediščine in zagotavlja finančno podporo zasebnemu sektorju za vzdrževanje, ohranjanje ter za raziskave s področja dediščine (European Heritage Network, National Heritage Policies – Netherlands, 2013).

Skrb za kulturno dediščino je na Nizozemskem tako naloga države kot tudi samih provinc in občin. Na državni ravni je za področje kulturne dediščine odgovorno Ministrstvo za izobraževanje, kulturo in znanost. Njegov Direktorat za kulturno dediščino je zadolžen za oblikovanje politike s področja dediščine, poleg tega pa skrbi še za razvoj področja, za izvajanje

dediščinske politike, za promocijo področja in sodelovanje z ostalimi panogami, s katerimi je dediščina povezana, sodeluje pa tudi z Agencijo za kulturno dediščino in Državnim arhivom Nizozemske (Council of Europe, Heritage policies – Netherlands, 2013).

Agencija za kulturno dediščino je vladna organizacija, ki deluje v okviru Ministrstva za izobraževanje, kulturo in znanost. Agencija je odgovorna za vzdrževanje najpomembnejše kulturne dediščine, za vodenje evidenc dediščine po vsej državi ter za strokovno pomoč pri oblikovanju zakonodaje s področja dediščine. Aktivna je v raziskavah, sodeluje na akademskem področju in pri varovanju ter ohranjanju predvsem državne dediščine. Agencija izdaja razna dovoljenja, svetuje, informira in izobražuje javnost, promovira panogo ter sodeluje z drugimi državnimi organi pri oblikovanju politik in stališč, povezanih z dediščino (Council of Europe, Heritage policies – Netherlands, 2013).

Dvanajst provinc na Nizozemskem ima veliko stopnjo avtonomije, ko gre za politiko dediščine. Vloga provinc se je v preteklih letih močno okrepila in pričakovati je, da se bo ta še povečala. To je posledica dejstva, da se področje kulturne dediščine močno vključuje oziroma povezuje s področjem prostorskega načrtovanja, nad katerim povsem bdijo regije. Vsaka provinca ima oblikovano lastno politiko ohranjanja kulturnih spomenikov, pri njihovem ohranjanju pa jim pomaga t. i. Odbor za spomenike provinc. Vsaka provinca ima tudi oddelek za upravljanje kulturne dediščine, ki skrbi za izvajanje nalog ohranjanja lokalnih spomenikov, še posebej pa so dejavni na področju arheologije. Province imajo manj pristojnosti, ko gre za politiko ohranjanja zgodovinskih stavb (Council of Europe, Heritage policies – Netherlands, 2013).

Nizozemske province imajo ustanovljene podporne centre za arheologijo in za upravljanje ostale dediščine. Podporni centri delujejo kot neodvisni skladi, imenovani Dediščinske hiše, finančno pomoč pa prejemajo s strani provinc. Njihov namen je izboljšati način upravljanja dediščine in kvaliteto njenega ohranjanja, glavna naloga pa je nuditi pomoč lokalni oblasti pri varovanju dediščine. Dediščinske hiše nudijo informacije, širijo svoje znanje in sodelujejo pri oblikovanju dediščinske politike z ostalimi provincami in državo, pomagajo pa tudi pri ohranjanju dediščine v zasebni lasti (Council of Europe, Heritage policies – Netherlands, 2013).

Nizozemska ima ustanovljeno tudi t. i. Službo za nadzor spomenikov. To je državna organizacija, ki deluje v vseh provincah in skrbi za spomenike ter arheološka najdišča. Na leto opravijo okoli 22.000 pregledov dediščine. Ta sistem je v Evropi edinstven, začenjajo pa ga uvajati tudi nekatere druge države (Council of Europe, Heritage policies – Netherlands, 2013).

Občine igrajo vedno bolj pomembno vlogo pri upravljanju zaščitenih stavb, izvajajo pa tudi lastne programe subvencioniranja vzdrževanja in obnove teh stavb. Skoraj vse občine imajo lastno zakonodajo v zvezi s spomeniki, postavljen imajo odbor za spomenike, zaposleno vsaj eno osebo, ki skrbi za spomenike in arheološka najdišča, vodijo pa tudi lastne sezname spomenikov lokalnega in državnega pomena (Council of Europe, Heritage policies – Netherlands, 2013).

3.2.2 Načini financiranja kulturne dediščine na Nizozemskem

a) Javno financiranje kulturne dediščine

Država in lokalne oblasti lastnikom dediščine za vzdrževanje kulturne dediščine zagotavljajo sredstva v obliki posojil in nepovratnih sredstev. Ali je lastnik do pomoči upravičen, je odvisno od vrste spomenika. Tako kot v večini držav je tudi na Nizozemskem do največ finančne pomoči upravičena kulturna dediščina, ki je vpisana v register. Poznajo dediščino državnega, lokalnega in občinskega pomena.

Po zadnjih dostopnih podatkih iz leta 2006 je javno financiranje kulturne dediščine na Nizozemskem znašalo 985 milijonov evrov, kar znaša 0,18 % BDP oziroma 58,99 evrov na prebivalca. Od tega je država prispevala 455 milijonov evrov (46,2 %), province 92 milijonov (9,3 %), občine 388 milijonov (39,4 %), skupno financiranje kulturne dediščine pa je znašalo 50 milijonov evrov (5,1 %) (Hamersveld & Bina, 2008, str. 40).

Država zagotavlja sredstva za restavriranje in konserviranje spomenikov državnega pomena. Obstajajo številni programi, med katerimi so najpomembnejši (Cultural Heritage Agency, 2013):

- shema za ohranjanje spomenikov, ki zagotavlja sredstva za preventivne posege in redno vzdrževanje spomenikov. Lastniki samostanov, gradov, mlinov na veter in svetilnikov so upravičeni do nepovratnih sredstev, lastniki zaščitenih stanovanjskih stavb pa so upravičeni do posojil,
- shema za študije o možnostih obnovitve dediščine. Gre za nepovratna sredstva lastnikom, ki želijo obnoviti oziroma sanirati dediščino,
- shema za zaščito dediščine pred vplivi vetra in vode.

V letu 2011 je ministrstvo za kulturo za področje kulturne dediščine namenilo 301,8 milijonov evrov, kar predstavlja 16,4 % vseh njegovih izdatkov za kulturo (Ministry of Education, Culture and Science, 2012, str. 165). Ministrstvo iz teh sredstev financira premično dediščino, arheološka najdišča, vzdrževanje spomenikov in zgodovinskih stavb, restavratorska dela na spomenikih, krije pa tudi nadpovprečno visoke zneske stroškov, ki nastanejo pri sanaciji najbolj ogrožene dediščine. Sredstva nameni v obliki posojil oziroma v obliki nepovratnih sredstev (Cultural Heritage Agency, 2013).

Province in občine dobijo od države sredstva za subvencioniranje ohranjanja spomenikov in za arheološka dela. Lokalne oblasti s tem denarjem ravnajo v skladu s svojo lokalno zakonodajo. Province dobijo dodatna sredstva za financiranje svojih t. i. Dediščinskih hiš in ostalih podpornih služb. Višina sredstev, ki jih provinca oziroma občina pridobi od države, je odvisna od števila prebivalcev, province in občine pa nato za dediščino dodatno odštejejo enak delež sredstev (Council of Europe, Heritage policies – Netherlands, 2013).

Leta 1985 je bil ustanovljen t. i. Restavratorski sklad (Nationaal Restauratiefonds), sprva zasebna organizacija, ki je bila kasneje s strani države določena za dodeljevanje državnih subvencij in ugodnih posojil za obnovo ter ohranjanje dediščine. Sklad je med drugim z dodeljevanjem ugodnih posojil (5 % pod bančnimi obrestmi) oblikoval t. i. obnavljajoči sklad, ki s prilivom

sredstev od plačevanja glavnice in obresti vsako leto omogoča financiranje več projektov. Restavratorski sklad deluje tudi kot stična točka in pomaga pri pridobivanju informacij o različnih možnostih financiranja nizozemske kulturne dediščine (Van de Voorde, 2006, str. 5).

Na Nizozemskem poznajo kar nekaj javnih skladov, kjer različna ministrstva oziroma druge javne ustanove nudijo subvencije za vzdrževanje ali obnovo spomeniško zaščitene stavbe, ki so v sklopu podeželskih posestev. Skladi krijejo med 50 % in 70 % vseh stroškov, vsako posestvo pa je na leto upravičeno do največ 35.000 evrov pomoči (odvisno od sklada). Nizozemsko ministrstvo za zunanje zadeve na leto nameni 2 milijona evrov za vzdrževanje in ohranjanje nizozemske kulturne dediščine v tujini. Namen je podpora t. i. skupne kulturne dediščine, zato se večinoma financirajo projekti v državah, ki so zgodovinsko povezane z Nizozemsko (Council of Europe, Heritage policies – Netherlands, 2013).

b) Davčna politika

Na Nizozemskem poznajo davčne olajšave za lastnike določenih kategorij nepremične kulturne dediščine, za lastnike arheološke dediščine olajšav ni. Nizozemska se je v preteklosti soočala s propadanjem velikih podeželskih posestev s kulturno dediščino. To so preprečili z oprostitvijo davka na posestvo, v kolikor je to preneseno z donacijo oziroma dedovanjem, novi lastnik pa posestva 25 let ne spreminja in ga omogoča dostopnega javnosti (Council of Europe, Heritage policies – Netherlands, 2013).

Na Nizozemskem zasledujejo t. i. politiko obdarovanja kulture. Že pred časom so namreč ugotovili, da bo kulturni sektor močno pridobil, če bo država uvedla različne davčne olajšave. Zasebne donacije so spodbudili tako, da so njihove donacije (denarne in materialne) oproščene plačila davka od daril in davka na dedovanje, donatorji pa so tudi upravičeni do zmanjšanja davčne osnove pri dohodnini oziroma davku na dobiček. Od leta 1997 je v uporabi tudi možnost plačila davka na dediščino v obliki donacij umetniških del, ki so pomembna za nizozemsko kulturo. Ta način omogoča, da dedič velike količine umetniških oziroma drugih kulturnih dobrin davek odplača z donacijo dela dediščine (Ministry of Education, Culture and Science, 2009, str. 81).

Na Nizozemskem Zakon o dohodnini kot davčno olajšavo omogoča restavratorska dela na spomeniško zaščitene dediščine. Vsi stroški, ki so nastali v povezavi z zaščiteno stavbo, namenjeno bivanju, so upravičeni do davčne olajšave v višini 0,8 % od vrednosti stavbe, pri čemer je največja vrednost zgodovinske stavbe lahko ocenjena na 100.000 evrov (Ministry of Education, Culture and Science, 2009, str. 82)

c) Zasebno financiranje dediščine

Na Nizozemskem je znano t. i. Amsterdamsko podjetje za restavriranje, delniška družba, ki obnavlja in ohranja stare zgodovinske stavbe v Amsterdamu in jih spreminja v stanovanja in poslovne prostore. To je neprofitna organizacija, ki deluje kot obnavljajoči sklad. Podjetje je za svoja obnovitvena dela oproščeno plačila DDV. Denar delničarjev je bil namenjen za nakup prvih stavb, nove stavbe pa se kupujejo predvsem z najemninami stanovanj, ki jih je podjetje obnovilo ali pa z njihovo odprodajo (Pickard, 2009, str. 40).

Poznajo tudi veliko zasebnih skladov, ki sponzorirajo kulturno dediščino. Najpomembnejši so: Kulturni sklad princa Bernharda, ki ima letno na voljo 24 milijonov evrov, t. i. VSB skladi z letnim proračunom 32 milijonov evrov, SNS REAAL sklad, ki letno upravlja s 16,5 milijoni evrov, BankGiro Loterijski sklad (kulturna loterija), ki ima letno na voljo 60 milijonov evrov in Sklad Mondriaan, z letnim proračunom 18 milijonov evrov (Council of Europe, Heritage policies Netherlands, 2013).

Po novem so na Nizozemskem za arheološka dela na zemljišču, ki je namenjeno gradnji, zadolženi investitorji (prej je te stroške krila država), zaradi česar so močno porastle zasebne investicije na področju kulturne dediščine (Council of Europe, Heritage policies – Netherlands, 2013).

d) Sredstva kohezijske politike

Kot vidimo iz Tabel 8 in 9, ima Nizozemska v tekočem obdobju za kulturo na voljo 1,5 % vseh sredstev kohezijske politike, za kulturno dediščino pa 0,5 %. To jo uvršča med države EU z najnižjim deležem sredstev za dediščino. Od dobrih 25 milijonov za področja kulture je slabih 8,5 milijona evrov namenjenih za varovanje in ohranjanje kulturne dediščine.

Tabela 8: Sredstva kohezijske politike v obdobju 2007–2013 na Nizozemskem

Vsa sredstva kohezijske politike (v EUR)	Sredstva za kulturo (v EUR)	% sredstev za kulturo	% sredstev za kulturno dediščino	% sredstev za kulturno infrastrukturo	% sredstev za kulturne storitve
1.660.002.737	25.675.000	1,5	0,5	0,7	0,3

Vir: European Commission, Cohesion Policy 2007-2013: Culture, 2010, str. 2.

Tabela 9: Sredstva kohezijske politike v obdobju 2007–2013, namenjena za kulturo na Nizozemskem

Naloga	Znesek (v EUR)	Delež (v %)
Razvoj kulturne infrastrukture	12.170.000	47,4
Aktivnosti za izboljšanje kulturnih storitev	5.029.000	19,6
Varovanje in ohranjanje kulturne dediščine	8.476.000	33,0
Skupaj	25.675.000	100,0

Vir: European Commission, Cohesion Policy 2007-2013: Culture, 2010, str. 3.

e) Vpliv krize na financiranje

Zaradi gospodarske krize bo nizozemska vlada na področju kulture sredstva znižala za okoli 200 milijon evrov. V obdobju 2012–15 bodo sredstva letno nižja za 8 %, v obdobju 2016–2018 pa za 10 %. Najbolj naj bi bili prizadeti muzeji, najmanj pa varstvo kulturnih spomenikov. Z

zmanjšanim proračunom se srečuje tudi Agencija za kulturno dediščino. V letu 2012 so se jim sredstva za restavratorske posege s 110 znižala na 100 milijonov evrov, v letu 2013 pa bo po predvidevanjih na voljo le 80 milijonov evrov. Njihovi stroški poslovanja so se v letu 2012 znižali s 50 na 40 milijonov evrov, število zaposlenih pa je padlo s 340 na 330 (Latest developments in the Netherlands, 2013, str. 2).

3.3 Financiranja kulturne dediščine v Nemčiji

3.3.1 Ureditev področja kulturne dediščine v Nemčiji

Sodelovanje med zasebnimi iniciativami in državnimi organi za ohranitev kulturne dediščine ima v Nemčiji dolgo tradicijo. Že v 19. stoletju so se ustanavljala društva za starine, lokalne kulturne tradicije, ohranjanje spomenikov in arhitekture, ki so preprečevala propadanje nacionalne kulturne dediščine. V Nemčiji so imeli že zgodaj oblikovano zakonodajo na področju ohranjanja kulturne dediščine ter določeno politiko javnega financiranja dediščine. Oblikovana so številna združenja in interesne skupine, ki si prizadevajo za ohranitev in obnovo arhitekturnih in arheoloških spomenikov. Ozaveščajo javnost o kulturni dediščini ter tesno sodelujejo z državnimi in deželnimi organi kulturne dediščine (European Heritage Network, National Heritage Policies – Germany, 2013).

V Nemčiji je ohranjanje kulturne dediščine primarno naloga dežel. Vsaka dežela ima oblikovano svojo zakonodajo s področja dediščine, ki je med seboj podobna in temelji na istih načelih. Nemčija nima centralnega ministrstva, pristojnega za kulturo, ta funkcija je decentralizirana, imajo pa za to pristojne ministre posamezne dežele. Ministri vodijo zadeve na deželni ravni, usklajevanje posameznih funkcij in aktivnosti na državni ravni pa med deželnimi ministrstvi opravlja Stalna konferenca ministrov za kulturo in izobraževanje (European Heritage Network, National Heritage Policies – Germany, 2013).

Deželni minister, pristojen za kulturo, je najvišji organ, odgovoren za ohranjanje kulturne dediščine, njegova funkcija pa je tudi nadzor nad strokovnim delom podrejenih služb oziroma oddelkov, ki skrbijo za ohranjanje dediščine. Naloga teh služb je med drugim strokovno svetovanje organom mest oziroma občin, svetovanje lastnikom dediščine, zastopanje stroke v postopkih prostorskega načrtovanja, evidentiranje in popisovanje spomenikov ter vodenje registra dediščine. Službe za ohranjanje dediščine imajo tudi nekatere občine, njihova naloga pa je predvsem dejansko ohranjanje lokalnih spomenikov. Naloge posameznih organov oziroma služb v vsaki od dežel so lahko različne, določene pa so v deželni zakonodaji s področja dediščine (European Heritage Network, National Heritage Policies – Germany, 2013).

Nemški odbor za kulturno dediščino je osrednja organizacija za ohranjanje kulturne dediščine. V odboru sodelujejo državni, deželni in občinski predstavniki, predstavniki cerkve, strokovnih organizacij, združenj ter zasebne organizacije. Odbor spodbuja ohranjanje dediščine, njen trajnosti razvoj in njen potencial za ustvarjanje novih kvalificiranih delovnih mest. Njegova vloga je usklajevalna, tako na ravni države kot tudi dežel (European Heritage Network, National Heritage Policies – Germany, 2013).

Dejavnost ohranjanja premične kulturne dediščine ter skrb za državne dediščinske zbirke opravlja Pruska fundacija za kulturno dediščino, ki je bila leta 1957 ustanovljena z namenom pridobiti in ohraniti kulturno dediščino nekdanje države Prusije. Fundacija danes zajema več kot 27 ustanov, vključno z vsemi berlinskih državnimi muzeji, berlinsko državno knjižnico, pruskim državnim arhivom, različnimi inštituti in raziskovalnimi centri. Kot taka je fundacija ena izmed največjih kulturnih organizacij na svetu. Za fundacijo so pravno in finančno odgovorne država ter vse dežele, in sicer v razmerju 75 : 25 (The Prussian Cultural Heritage Foundation, 2013).

3.3.2 Načini financiranja kulturne dediščine v Nemčiji

a) Javno financiranje kulturne dediščine

Financiranje kulturne dediščine je primarno naloga dežel, država pa je zadolžena le za dodatna financiranja. Prednostna naloga financiranja je ohranjanje in obnavljanje kulturnih spomenikov državnega pomena, ostale prioritete glede financiranja pa izhajajo iz zakonodaje določene dežele. Deželi sredstva nakaže državni sekretar, odgovoren za kulturo in medije oziroma sekretar, odgovoren za promet, gradnjo in urbani razvoj (European Heritage Network, National Heritage Policies – Germany, 2013).

Zadnje analize o javnem financiranju kulture so bile narejene leta 2009. Takrat je bilo za kulturo namenjenih 9,127 milijarde evrov, kar predstavlja 0,36 % BDP in 1,62 % vseh javnofinančnih izdatkov. Znesek javnih sredstev na prebivalca je znašal 111,48 evrov. Dežele so od tega prispevale kar 7,902 milijarde evrov, tako da je bilo razmerje javnega financiranja kulture med deželami in državo 86,5 % proti 13,5 % (Statistische Ämter des Bundes und der Länder, 2012, str. 35).

Po podatkih za leto 2009 je znesek javnih sredstev za kulturno dediščino znašal 2,151 milijard evrov, kar pomeni 23,6 % delež vseh javnih sredstev namenjenih za kulturo. Od tega je 315,4 milijonov evrov (14,6 %) namenila država, 1,835 milijarde evrov (85,4 %) pa nemške dežele. Od vseh dežel sta za kulturno dediščino daleč največ namenili deželi Severno Porenje-Vestfalija, 342,6 milijona evrov in Bavarska, 310,4 milijona evrov. Znesek javnih sredstev za ohranjanje in varovanje kulturne dediščine je tako leta 2009 znašal 0,08 % BDP oziroma 0,38 % vseh javnofinančnih izdatkov, znesek javnih sredstev na prebivalca pa je znašal 26,29 evrov (Statistische Ämter des Bundes und der Länder, 2012, str. 32-61).

Država financira program Kulturni spomeniki državnega pomena, ki zagotavlja sredstva za arhitekturne spomenike, arheološka najdišča, zgodovinske parke ali vrtove, ki so izjemnega kulturnega, političnega, zgodovinskega ali arhitekturnega pomena. Od leta 1950 je program financiral približno 580 kulturnih spomenikov, višina sredstev med letoma 2006 in 2010 pa je znašala približno 57,5 milijonov evrov (European Heritage Network, National Heritage Policies – Germany, 2013). Država se pri financiranju povezuje tudi z deželami in občinami, ki tako skupaj izvajajo številne programe za ohranjanje pomembnih lokalnih spomenikov in ostale dediščine državnega pomena. Država je uvedla tudi poseben program za ohranjanje dediščine, ki je na seznamu Unescove svetovne kulturne dediščine. Med leti 2009–2014 bo za ta namen na voljo 220 milijonov evrov.

Ministrstvo za promet, gradnjo in urbani razvoj zagotavlja sredstva za ohranjanje kulturne dediščine v okviru urbanega razvoja. V okviru programa za zaščito urbane arhitekturne dediščine se financirajo projekti ohranjanja zgodovinskih mestnih središč in sosesk. V letu 2009 je bilo za ta namen na voljo 115 milijonov evrov (European Heritage Network, National Heritage Policies – Germany, 2013).

b) Davčna politika

Poleg neposrednih pomoči zveznih dežel te ponujajo tudi davčne olajšave za obnovo in vzdrževanja spomenikov ob ohranitvi njihovih bistvenih prvin. Davčne ugodnosti ne olajšajo le financiranja lastnikom, predstavljajo tudi spodbudo podjetjem, ki sodelujejo pri delih. Davčne ugodnosti se uveljavljajo na finančnem uradu dežele, s predložitvijo odločbe pristojnega organa o lastnini z zakonom zaščitenega objekta (Steuerliche Begünstigung, 2013).

V Nemčiji so podjetja za donacije za namene varovanja kulturne dediščine upravičena do 20 % zmanjšanja davčne osnove pri plačilu davka od dobička. Podjetja so tako lahko upravičena do davčne olajšave v višini do 0,4 % doseženih letnih prihodkov (Palsson Skarin, 2011, str. 211). Fizične osebe so za donacije upravičene do 10 % znižanja dohodnine (Pickard, 2009, str. 136).

Stroški za gradbena dela in ostale obnovitvene posege na kulturni dediščini, ki so nastali po 31. 12. 2003, lahko lastniku v letu nastanka in naslednjih sedmih letih zmanjšajo davčno osnovo pri davku na dohodek za 9 %, ter v naslednjih štirih letih za 7 %. Za kulturne objekte, ki ustvarjajo prihodek (npr. z najemnino), lahko lastnik davčne olajšave za obnovitvena in vzdrževalna dela, porazdeli na dve do pet let. Pri objektih za osebno rabo ali praznih objektih lahko lastnik stroške obnove uveljavlja kot znižanje davčne osnove pri dohodnini, in sicer za 9 % v obdobju 10 let od nastanka. Taka davčna obravnava je mogoča, ko davčni zavezanec ustrezno dokaže, da je bila obnova objektov izvedena v skladu z veljavnimi pravili, ki urejajo področje varovanja objektov kulturne dediščine (Steuerliche Begünstigung, 2013).

Lastniki posesti, na katerih so postavljeni spomeniki oziroma drugi objekti kulturne dediščine, so oproščeni plačila davka na posest v primeru, da so prihodki in druge koristi objektov nižje od stroškov za njihovo vzdrževanje. Delna oprostitev plačila davka je možna, v kolikor je vrednost posesti zaradi postavljenega objekta dolgoročno zmanjšana (Steuerliche Begünstigung, 2013). Nemčija pozna tudi davčne olajšave pri dohodnini oziroma davku na dobiček za nakup kulturno zaščitenih stavb, s čimer želi nagraditi kupca in spodbuditi investicije v kulturne spomenike.

V primeru dedovanja oziroma darovanja spomeniških objektov, kjer stroški presegajo prihodke, se davčna osnova zniža na 40 % ocenjene vrednosti objekta. Olajšava velja le za objekte, ki so odprti za javnost. Na enak način se davčna osnova za zemljišča, na katerih stojijo spomeniški objekti, zniža na 15 % njihove ocenjene vrednosti. Popolna oprostitev plačila davka na dediščino in darila je možna v primeru, ko je spomeniški objekt v lasti iste družine več kot 20 let (Steuerliche Begünstigung, 2013).

c) Zasebno financiranje kulturne dediščine

Področje kulture se v Nemčiji pogosto financira tudi iz zasebnih virov, kot so gospodinjstva,

gospodarstvo, zasebne fundacije in neprofitne organizacije. Leta 2009 je višina sredstev zasebnega financiranja kulture znašala 1,158 milijarde evrov, kar je pomenilo 20,5 % delež celotnih prejemkov za kulturo (Statistische Ämter des Bundes und der Länder, 2012, str. 79).

Največja zasebna organizacija s področja ohranjanja kulturne dediščine je Nemška fundacija za spomeniško varstvo (Deutsche Stiftung Denkmalschutz). Ustanovljena je bila leta 1985 za namene ohranjanja ogrožene kulturne dediščine. Fundacija se zavzema za ohranjanje in vzdrževanje kulturnih spomenikov, za dvigovanje ozaveščenosti ljudi o dediščini, opravlja pa tudi tečaje za obrtnike, ki delajo na področju dediščine. Od ustanovitve je fundacija pomagala pri ohranjanju več kot 4.300 spomenikom, za katere je prispevala okoli 500 milijonov evrov. Fundacija sredstva pridobiva s svojim delovanjem na trgu, iz sredstev loterije, največ pa z donacijami. Fundacija primarno financira najbolj ogrožene spomenike, spomenike v lasti dobredelnih organizacij, v lasti neprofitnih organizacij, v zasebni lasti ali v lasti cerkve (Deutsche Stiftung Denkmalschutz, 2013).

Nemška fundacija za spomeniško varstvo je z zvezno deželo Brandenburg ustanovila neprofitno podjetje, imenovano Brandenburški gradovi. Namen podjetja je ohranjati zapuščene stavbe v lasti dežele in občin, najpogosteje so to gradovi. Sredstva priskrbita fundacija in delno dežela. Namen obnove je pridobiti nove najemnike, saj podjetje objektov ne sme prodati, zato jih oddaja. S prihodki od najemnin se nato financirajo novi projekti (Pickard, 2009, str. 42).

V Nemčiji obstajajo številne zasebne organizacije za ohranjanje kulturne dediščine, ki delujejo na ravni dežel. Začetni kapital jim zagotovijo dežele, v nadaljevanju pa se projekti ohranjanja kulturne dediščine financirajo z donacijami. Bavarska tako s svojo fundacijo letno razdeli okoli 15 milijonov evrov med 400 projektov, dežela Baden-Württemberg letno nameni 1,5 milijona za 40 projektov. Svoj sklad za obnovo cerkva ima tudi nemška evangeličanska cerkev (European Heritage Network, National Heritage Policies – Germany, 2013).

d) Sredstva kohezijske politike

Kot vidimo iz Tabele 10, ima Nemčija v obdobju 2007–2013 za projekte s področja kulture na voljo 258 milijonov evrov, kar znaša 1 % vseh sredstev kohezijske politike. To jo postavlja pod povprečje držav EU, ki znaša 1,7 %. Tabela 11 prikazuje, da ima za ohranjanje kulturne dediščine na voljo dobrih 143 milijonov evrov, kar predstavlja več kot polovico vseh sredstev kohezijske politike za kulturo, z vidika vseh sredstev kohezijske politike pa predstavlja delež za ohranjanje kulturne dediščine 0,6 %.

Tabela 10: Sredstva kohezijske politike v obdobju 2007–2013 v Nemčiji

Vsa sredstva kohezijske politike (v EUR)	Sredstva za kulturo (v EUR)	% sredstev za kulturo	% sredstev za kulturno dediščino	% sredstev za kulturno infrastrukturo	% sredstev za kulturne storitve
25.488.616.290	258.234.809	1,0	0,6	0,3	0,1

Vir: European Commission, Cohesion Policy 2007-2013: Culture, 2010, str. 2.

Tabela 11: Sredstva kohezijske politike v obdobju 2007–2013, namenjena za kulturo v Nemčiji

Naloga	Znesek (v EUR)	Delež (v %)
Razvoj kulturne infrastrukture	85.732.268	33,2
Aktivnosti za izboljšanje kulturnih storitev	29.355.973	11,4
Varovanje in ohranjanje kulturne dediščine	143.146.568	55,4
Skupaj	258.234.809	100,0

Vir: European Commission, Cohesion Policy 2007-2013: Culture, 2010, str. 3.

Vsaka dežela ima svojo politiko ohranjanja dediščine. Nekatere v dediščini vidijo bolj, nekatere pa manj pomembno vlogo trajnostnega razvoja regije. V obdobju pogajanj za razdelitev sredstev kohezijske politike so si tako nekatere dežele za kulturno dediščino izborile več sredstev kot druge, medtem ko pet dežel za dediščino nima načrtovanih nič sredstev. Iz tega naslova imata za ohranjanje dediščine največ sredstev na voljo deželi Berlin in Severno Porenje-Vestfalija, kar 26,3 milijonov evrov, sledi Turingija z 19 milijoni, Brandenburg s 15 milijoni in Bavarska z 10,3 milijoni evrov (Dümcke, 2012, str. 11).

e) Vpliv krize na financiranje kulturne dediščine

V Nemčiji je v zadnjih letih, tudi zaradi krize, zaznati, da področje ohranjanja kulturne dediščine v primerjavi z drugimi (npr. varstvo okolja) izgublja svoj pomen. Politična in družbena angažiranost je manjša, zakonodajne spremembe so usmerjene v zniževanje standarda varstva, zmanjšala se je količina sredstev za financiranje, opaža se tudi upad ustreznih kadrov. Stroka opozarja, da obstaja nevarnost, da država ohranjanja dediščine ne bo več videla kot državno odgovornostjo in bo ta vse bolj odvisna od zasebnih pobud (European Heritage Network, National Heritage Policies – Germany, 2013).

3.4 Financiranja kulturne dediščine v Španiji

3.4.1 Ureditev področja kulturne dediščine v Španiji

Ohranjanje kulturne dediščine je naloga države, avtonomnih skupnosti oziroma regij ter občin. Za področje kulturne dediščine sta na državni ravni odgovorna Direktorat za kulturo dediščino in Španski inštitut za kulturno dediščino. Oba skrbita za ohranjanje kulturne dediščine, za državne zbirke, promovirata dediščino doma in v tujini, restavrira in koservirata premično ter nepremično dediščino v lasti države, cerkve in v zasebni lasti ter oblikujeta državno zakonodajo in politiko s področja dediščine (Villarroya, 2013, str. 28).

Španija je razdeljena na 17 avtonomnih skupnosti (v nadaljevanju regij), ki imajo na področju kulture in s tem kulturne dediščine pomembno nalogo. Vsaka regija ima svoj organ ali urad za varovanje kulturne dediščine. Po ustavi imajo regije močna pooblastila, saj imajo nalogo upravljanja in nadzora nad dediščino, muzeji, knjižnicami in arhivi. Njihova naloga je tudi promocija kulture in spodbujanje raziskav na tem področju. Skoraj vsaka regija ima oblikovano

lastno zakonodajo s področja ohranjanja kulturne dediščine. Pomembno vlogo pri oblikovanju dediščinske politike igra tudi Svet za dediščino, ki usklajuje aktivnosti in politike med državo in regijami. Svet rešuje spore, usklajuje zakonodajo, potrjuje t. i. državne liste za ohranjanje kulturne dediščine ter sodeluje pri nominacijah španske dediščine za Unescovo listo svetovne dediščine (Council of Europe, Heritage Policies – Spain, 2013).

Španska kulturna dediščina se glede na njen pomen z vidika ohranjanja deli na tri kategorije: nepremična dediščina kulturnega pomena, premična dediščina in španska kulturna dediščina (European Heritage Network, National Heritage Policies – Spain, 2013). Kategorija, v katero se dediščina uvršča, pomeni določen obseg pravic in obveznosti za lastnika ter tudi prioriteto pri ohranjanju dediščine. Najbolj pomembna je nepremična dediščina kulturnega pomena, ki je deležna največ varstva in je vpisana v register. V kategorijo premična dediščina sodi dediščina posebnega zgodovinskega, arheološkega, znanstvenega ali kulturnega pomena, evidenca te dediščine pa se vodi v ločenem, registru podobnem dokumentu. Kategorija španska kulturna dediščina nudi najnižji nivo zaščite. V to kategorijo je lahko vključena vsa nepremična in premična dediščina, vključno z arhivskim gradivom in arheološkimi najdišči (Council of Europe, Heritage Policies – Spain, 2013).

Država v sodelovanju z regijami za različna področja dediščine oblikuje državne strateške načrte ohranjanja kulturne dediščine. V teh načrtih se identificirajo težave ter določijo potrebne aktivnosti ohranjanja in obnove dediščine, določijo se prioritete obnove in financiranja na državni ravni, poenotijo se tudi načini ravnanja z dediščino v primeru nujnih ukrepov. Najbolj znani so državni načrt za preventivno varstvo dediščine, državni načrt za katedrale, državni načrt za industrijsko dediščino, za samostane, za vojaško arhitekturo itd. (Council of Europe, Heritage Policies – Spain, 2013). Načrti se uresničujejo s t. i. 1 % za kulturo, dajatvijo, o kateri več v nadaljevanju.

3.4.2 Načini financiranja kulturne dediščine v Španiji

a) Javno financiranje kulturne dediščine

Javno financiranje kulture je leta 2010 znašalo 6.682.252.000 evrov, od tega je 1.050.642.000 evrov prispevala država, 1.769.059.000 evrov regije, občine pa 4.042.551.000 evrov. Javno financiranje kulture v letu 2010 je znašalo 0,65 % španskega BDP oziroma 1,36 % celotnega javnega financiranja, na prebivalca pa je znesek za kulturo znašal 149,2 evra (Ministerio de Educacion, Cultura y Deporte, 2012, str. 90-95).

Špansko javno financiranje kulturne dediščine je zelo decentralizirano in prihaja s strani države, regij in občin. Država je v letu 2010 za kulturno dediščino namenila 520.189.000 evrov, kar predstavlja 49,5 % vseh izdatkov za kulturo. Od tega je dobrih 171 tisoč evrov namenila za ohranjanje spomenikov, dobrih 201 tisočakov za muzeje in skoraj 46 tisoč evrov za arhive. Regije so za kulturno dediščino istega leta namenile 659.585.000 evrov, kar predstavlja 37,3 % vseh regionalnih sredstev za kulturo. Od tega so 158 tisoč evrov namenile za spomenike, dobrih 206 tisočakov za muzeje, 60 tisočakov za arhive in 35 tisoč evrov za arheološka najdišča (Villarroya, 2013, str. 64-65). Za kulturno dediščino je od vseh regij največ namenila Aragonija (78 % vseh sredstev za kulturo), sledijo Kastilja in Leon (66 %), Asturija (64,2 %) in Andaluzija

(57,1 %). Leta 2010 so občine za področje kulturne dediščine namenile 873.232.000 evrov, oziroma 21,60 % svojega proračuna za kulturo (Ministerio de Educacion, Cultura y Deporte, 2012, str. 95-110). Javni izdatki za kulturno dediščino so leta 2010 tako znašali 2.053.006.000 evrov oziroma 0,20 % BDP.

Tabela 12: Javno financiranje kulturne dediščine v Španiji v letu 2010

	Država	Regije	Občine	Skupaj
v EUR	520.189.000,00	659.585.000,00	873.232.000,00	2.053.006.000,00
v %	25,34	32,13	42,53	100,00

Ministrstvo za izobraževanje, kulturo in šport trenutno nudi tri različne oblike subvencij. Prva je pomoč zasebnim podjetjem za ohranjanje kulturne dediščine ter za promocijo in spodbujanje panoge. Znesek pomoči v letu 2013 znaša 400.000 evrov. Ministrstvo nudi tudi subvencije za arheološka dela v tujini, ki se odvijajo v okviru bilateralnih sporazumov o kulturnem sodelovanju. Višina sredstev, ki je na voljo, znaša 430.000 evrov. Tretja oblika pa so nepovratna sredstva za svetovno dediščino na seznamu Unesca. Financira se obnova dediščine ter promocija dediščine s seznama. V letu 2013 je za te namene na voljo 917.300 evrov (Ministerio de Educacion, Cultura y Deporte, 2013).

b) Davčna politika

Pomemben vir javnega financiranja španske kulturne dediščine je t. i. 1 % za kulturo. Gre za dajatev, ko mora država pri vseh lastnih investicijah nad 601.012,10 evrov vsaj 1 % od vrednosti investicije dodatno nameniti še za ohranjanje oziroma obnovo kulturne dediščine ali pa za promocijo panoge. Enako dajatev mora plačati tudi zasebno podjetje, ki opravi delo preko javnega naročila oziroma koncesije države. Plačila dajatve so izvzete investicije s področja državne varnosti in obrambe (Ministerio de Educacion, Cultura y Deporte, 2013).

Lastniki so za nepremičnine kulturnega pomena oproščeni plačila davka na premoženje, davka na nepremičnine, t. i. davka na gradbena dela in napeljave ter davka na kapitalski dobiček. Nepremičnine kulturnega pomena z vključujočo opremo so prav tako izvzete plačila davka na dediščino (Council of Europe, Heritage Policies – Spain, 2013). Sponzoriranje neprofitnih organizacij in fundacij s strani zasebnikov je oproščeno plačila dohodnine oziroma davka od dohodkov pravnih oseb (Villarroya, 2013, str. 47).

V Španiji imajo urejene tudi davčne olajšave pri dohodnini in davku od dohodkov pravnih oseb. Te so (Council of Europe, Heritage Policies – Spain, 2013):

- za nakup španske kulturne dediščine izven španskih meja ter njen uvoz v domovino se prizna 15 % olajšava za oba davka,
- za ohranjanje in obnovo nepremičnin kulturnega pomena velja 15 % olajšava pri obeh davkih,
- za obnovo, vzdrževanje in popravila streh ter fasad, kot tudi izboljšanje ostale infrastrukture stavb na seznamu svetovne kulturne dediščine Unesco, se prizna 15 % olajšava pri obeh davkih,

- za donacije pomembne španske kulturne dediščine, vpisane v register neprofitnim organizacijam ali javnim ustanovam, velja 25 % davčna olajšava pri dohodnini in 35 % pri davku od dohodkov pravnih oseb,
- za donacije premične dediščine ustanovam, ki opravljajo muzejsko dejavnosti in skrbijo za premično kulturno dediščino, se prizna 25 % olajšava pri dohodnini in 35 % olajšava pri davku od dohodkov pravnih oseb.

c) Zasebno financiranje kulturne dediščine

Dejanskih evidenc o zasebnem financiranju dediščine v Španiji ne vodijo, poznavalci pa predvidevajo, da te znašajo okoli 10 % javnih investicij. Če je bil leta 2009 znesek javnega financiranja kulturne dediščine 2,053 milijarde evrov, je tega leta višina zasebnega investiranja po predvidevanjih znašala okoli 205,3 milijonov evrov (Council of Europe, Heritage Policies – Spain, 2013). Največji zasebni investitorji na področju kulturne dediščine so cerkev, zasebne fundacije in podjetja. Po nekaterih ocenah naj bi cerkev letno v povprečju prispevala 54 % vseh zasebnih sredstev, zasebni skladi in fundacije 39,4 %, podjetja pa 6,5 % (Council of Europe, Heritage Policies – Spain, 2013).

Zadnja analiza o sponzoriranju, ki je bila opravljena leta 2005, je pokazala, da je bila kultura tretji najpogostejši prejemnik sponzorskih sredstev s strani zasebnih podjetij. V Španiji poznajo posebne varčevalne banke, neprofitne finančne organizacije, ki med drugim financirajo tudi vse aktivnosti s področja kulture. Medtem ko je bil ta vir financiranja kulture v preteklosti zelo priljubljen, pa je v zadnjem letu opazen padec teh sredstev. Dejstvo pripisujejo času krize in posledično povečanemu financiranju področja zdravstva in socialnih zadev (Villarroya, 2013, str. 47).

d) Sredstva kohezijske politike

V Tabeli 13 vidimo, da ima Španija v tekočem obdobju za projekte s področja kulture na voljo dobrih 346 milijonov evrov, kar znaša 1 % vseh sredstev kohezijske politike. Za ohranjanje kulturne dediščine ima na voljo 270.919.833 evrov, kar jo postavlja med države EU z najvišjim zneskom za kulturno dediščino. Kot prikazuje Tabela 14, ima tako Španija za ohranjanje kulturne dediščine na voljo 78,2 % vseh sredstev kohezijske politike za kulturo, oziroma 0,8 % vseh kohezijskih sredstev.

Tabela 13: Sredstva kohezijske politike v obdobju 2007–2013 v Španiji

Vsa sredstva kohezijske politike (v EUR)	Sredstva za kulturo (v EUR)	% sredstev za kulturo	% sredstev za kulturno dediščino	% sredstev za kulturno infrastrukturo	% sredstev za kulturne storitve
34.657.733.981	346.605.430	1,0	0,8	0.2	> 0,1%

Vir: European Commission, Cohesion Policy 2007-2013: Culture, 2010, str. 2.

Tabela 14: Sredstva kohezijske politike v obdobju 2007–2013, namenjena za kulturo v Španiji

Naloga	Znesek (v EUR)	Delež (v %)
Razvoj kulturne infrastrukture	72.335.597	20,9
Aktivnosti za izboljšanje kulturnih storitev	3.350.000	1,0
Varovanje in ohranjanje kulturne dediščine	270.919.833	78,2
Skupaj	364.605.430	100,0

Vir: European Commission, Cohesion Policy 2007-2013: Culture, 2010, str. 3.

e) Vpliv krize na financiranje kulturne dediščine

Ekonomska kriza je Španijo prizadela na vseh področjih. Vlada je morala za zmanjšanje javnega dolga sprejeti mnogo radikalnih ukrepov, manjša javna poraba pa je močno prizadela zlasti področje kulture. V zadnjih treh letih so se državna sredstva za kulturo občutno zmanjšala, tako je bila višina državnih sredstev v letu 2010 nižja za 25 %, v letu 2011 za 14 %, v letu 2012 pa še za dodatnih 15 %. Naloga države je tako sedaj predvsem financiranje ključnih ustanov s področja kulture ter hkratno prizadevanje za povečanje zasebnega financiranja tega področja. Enak problem se pojavlja na področju regionalnega in lokalnega financiranja kulture, saj regije ter občine dosegajo rekordno zadolženost (Villarroya, 2013, str. 62).

4 FINANCIRANJE KULTURNE DEDIŠČINE V SLOVENIJI

V Sloveniji je večina objektov kulturne dediščine v zasebni lasti, financirana pa je predvsem z zasebnim kapitalom lastnikov in s pomočjo državnih subvencij. Po Zakonu o varstvu kulturne dediščine mora spomenik varovati in ga ohranjati njegov lastnik na lastne stroške, v sorazmerju s svojimi zmožnostmi. Ker dediščina predstavlja javno dobrino, k tem stroškom v veliki meri prispeva tudi država. Velika večina javnega financiranja prihaja iz države, nekaj primerov pa je tudi financiranja s strani občin. Področje financiranja kulturne dediščine na različne načine določajo številni dokumenti, kaj in koliko financirati iz državnega proračuna v največji meri določa Nacionalni program za kulturo.

V Sloveniji delimo dediščino v tri kategorije, bolj ohranjamo in s tem tudi financiramo pa tisto, ki ima večji pomen. V Sloveniji imamo uzakonjene tri stopnje zavarovanja oziroma varstva kulturne dediščine: kulturna dediščina, spomenik lokalnega pomena in spomenik državnega pomena. Najširša in najbolj blago zavarovana kategorija je kulturna dediščina, največja stopnja varstva pa velja za spomenike državnega pomena (Pirkovič & Šantej, 2012, str. 23):.

Tabela 15: Kulturna dediščina, vpisana v Register nepremične kulturne dediščine, na dan 25. 5. 2013, število enot

Spomenik lokalnega pomena	Spomenik državnega pomena	Registrirana kulturna dediščina	Skupaj
7.960	299	20.787	29.353

Vir: Register nepremične kulturne dediščine, 2013.

4.1 Javno financiranje kulturne dediščine

Financiranje kulturne dediščine, tako kot vseh ostalih kulturnih dejavnosti v Sloveniji, je v glavnem naloga države in občin, zasebnega vlaganja je zelo malo. Glavno nalogo pri financiranju kulturne dediščine ima zagotovo ministrstvo, pristojno za kulturo. S sredstvi iz državnega proračuna podpira številne projekte in programe ter javno službo s področja kulturne dediščine, ki jo izvajajo zavodi. Država je (finančno) zadolžena tudi za ohranjanje spomenikov državnega pomena. Tako kot ministrstvo na ravni države izvedbo lokalno pomembnih programov in projektov s področja kulturne dediščine financirajo občine, te pa skrbijo tudi za spomenike lokalnega pomena. Država lahko po zakonu občinam, za lajšanje finančnih bremen pri varstvu kulturne dediščine, iz državnega proračuna nameni dodatna sredstva za sofinanciranje vzdrževanja in obnove spomenikov lokalnega pomena.

V Tabeli 16 vidimo, da je po zadnjih dostopnih podatkih za leto 2010, država za kulturo namenila 2,24 % državnega proračuna oziroma 0,58 % BDP. Na prebivalca je država leta 2010 za kulturo namenila 101 evro. Podatki za leti 2011 in 2012 zaradi reorganizacije ministrstva, pristojnega za kulturo, še niso dostopni. V Tabeli 17 vidimo, da občine za kulturo namenijo relativno več kot država, leta 2010 so tako namenile 6,8 % svojega proračuna, leta 2012 pa 7,3 %. Delež BDP, ki ga občine namenijo kulturi, je malo nižji od deleža države. Ugotovimo lahko, da 60 % javnih financ za kulturo prispeva država, preostanek pa občine. V zadnjih letih se sicer delež državnega financiranja kulture manjša, občinskega pa večja. Delež javnega financiranja kulture znaša nekaj več kot 1 % BDP.

Tabela 16: Odhodki države za kulturo

Leto	Celotni odhodki v EUR	Delež državnega proračuna (v %)	Delež BDP (v %)	Znesek na prebivalca v EUR
2006	168.306.108	2,21	0,54	84
2007	178.989.017	2,31	0,52	88
2008	193.901.138	2,29	0,52	95
2009	219.854.843	2,37	0,62	107
2010	207.588.668	2,24	0,58	101

Vir: B. Lipovšek, Materialni položaj kulture v Sloveniji, 2011, str. 27–31.

Tabela 17: Odhodki občin za kulturo

Leto	Celotni odhodki v EUR	Delež občinskih Proračunov (v %)	Delež BDP (v %)	Znesek na prebivalca v EUR
2006	102.489.954	6,2	0,33	51
2007	111.411.993	6,3	0,32	55
2008	143.420.101	6,9	0,38	71
2009	152.576.034	6,8	0,43	75
2010	159.539.065	6,8	0,44	78
2011	146.143.234	6,8	0,41	71
2012	158.707.377	7,3	0,45	77

Vir: B. Lipovšek, *Materialni položaj kulture v Sloveniji, 2011*, str. 32–37; Podatki občin o realiziranih prihodkih in drugih prejemkih ter odhodkih in drugih izdatkih splošnega dela proračuna ter o realiziranih odhodkih in drugih izdatkih posebnega dela proračuna, 2013.

Kot vidimo v Tabeli 18, je višina vseh sredstev Ministrstva za kulturo za varstvo premične kulturne dediščine višja od sredstev za varstvo nepremične kulturne dediščine. To je na račun financiranja programa javnih služb, ki se ukvarjajo s premično dediščino, saj je teh občutno več kot javnih služb s področja nepremične kulturne dediščine. Če pogledamo le postavko projektov, vidimo, da je zgodba povsem drugačna in da ministrstvo tudi do šestkrat več sredstev nameni za nepremično dediščino. To je povsem razumljivo, saj so projekti ohranjanja nepremične dediščine veliko bolj obsežni in zahtevni. Iz tabele tudi razberemo, da je znesek, ki ga ministrstvo nameni za izvajanje javnih služb s področja kulturne dediščine, tudi trikrat višji od zneska, ki ga podeli preko razpisov za različne programe in projekte.

Tabela 18: Realizacija sredstev Ministrstva za kulturo za kulturno dediščino po letih, v EUR

Področje	Leto 2008	Leto 2009	Leto 2010	Leto 2011	Leto 2012
Varstvo premične kulturne dediščine	33.801.463	36.800.814	31.078.252	32.221.195	29.878.716
- program	28.544.055	31.680.482	29.006.158	30.003.488	28.208.174
- projekti	5.257.408	5.120.332	2.072.094	2.217.707	1.670.542
Varstvo nepremične kulturne dediščine	17.938.211	19.021.729	25.787.475	25.752.916	21.772.031
- program	9.911.312	9.133.588	13.364.167	13.386.468	12.344.845
- projekti	8.028.899	9.888.141	12.423.308	12.366.448	9.427.186
Kulturna dediščina skupaj	51.739.674	55.822.543	56.865.727	57.974.111	51.650.747
- program	38.455.367	40.814.070	42.370.325	43.389.956	40.553.019
- projekti	13.286.307	15.008.473	14.495.402	14.584.155	11.097.728

se nadaljuje

nadaljevanje

Področje	Leto 2008	Leto 2009	Leto 2010	Leto 2011	Leto 2012
Kultura skupaj	178.120.982	204.040.642	191.308.915	192.863.333	172.156.681
- program	110.637.559	127.219.579	133.117.282	137.992.877	123.928.871
- projekti	67.483.423	76.821.063	58.191.632	54.870.456	48.227.810

Legenda: program – financiranje programov javnih služb (javnih zavodov ipd.),
projekti – financiranje kulturnih programov in projektov na osnovi razpisov MK

Vir: Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport, Poročilo o (so)financiranju kulturnih programov in projektov v letu 2011, 2012, str. 100; Ministrstvo za kulturo, Poročilo o (so)financiranju kulturnih programov in projektov v letu 2008, 2009, str. 116; Ministrstvo za kulturo, Poročilo o (so)financiranju kulturnih programov in projektov v letu 2009, 2010, str. 100; Ministrstvo za kulturo, Poročilo o (so)financiranju kulturnih programov in projektov v letu 2010, 2011, str. 103; Ministrstvo za kulturo, Poročilo o (so)financiranju kulturnih programov in projektov v letu 2012, 2013, str. 71.

Tabela 19 prikazuje delež sredstev za kulturo, namenjen za premično in nepremično kulturno dediščino. Povprečni delež zadnjih desetih let za premično dediščino znaša 17,54 %, za nepremično kulturno dediščino pa 11,52 %. Povprečni odstotek zadnjih desetih let za vso kulturno dediščino tako znaša 29,06 %.

Tabela 19: Delež sredstev Ministrstva za kulturo za kulturno dediščino iz proračuna, namenjenega kulturi, v %

Kulturna dediščina	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Premična	18,28	17,51	16,94	16,84	18,50	18,98	18,04	16,25	16,71	17,36
Nepremična	11,56	9,75	11,30	11,78	11,97	10,07	9,32	13,48	13,35	12,65
Skupaj	29,84	27,26	28,24	28,62	30,47	29,09	27,36	29,73	30,03	30,01

Vir: Ministrstvo za kulturo, Poročilo o (so)financiranju kulturnih programov in projektov v letu 2012, 2013, str.72.

V Tabeli 20 vidimo višino sredstev, ki so jih po posameznih letih za kulturno dediščino namenile občine, v Tabeli 21 pa deleže, ki jih občina iz kulturnega proračuna nameni kulturni dediščini.

Tabela 20: Realizacija sredstev iz proračuna občin za ohranjanje kulturne dediščine, v EUR

Leto	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Znesek	15.794.680	20.897.487	22.714.223	29.274.616	28.860.034	23.313.430

Vir: Podatki občin o realiziranih prihodkih in drugih prejemkih ter odhodkih in drugih izdatkih splošnega dela proračuna ter o realiziranih odhodkih in drugih izdatkih posebnega dela proračuna, 2013.

Tabela 21: Delež proračuna občin za kulturo, ki je namenjen ohranjanju kulturne dediščine

Leto	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Delež (v %)	14,0	14,6	14,9	18,3	19,2	14,3

V nadaljevanju si pogledjmo način in namen javnega financiranja kulturne dediščine. Javno financiranje kulturne dediščine v največji meri urejajo trije zakoni, in sicer: Zakon o varstvu kulturne dediščine, Zakon o zagotavljanju sredstev za nekatere nujne programe Republike Slovenije v kulturi in Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo.

a) Financiranje na podlagi Zakona o varstvu kulturne dediščine

Po Zakonu o varstvu kulturne dediščine se z javnimi sredstvi financira le kulturna dediščina, razglašena za spomenik, opazna je odsotnost spodbud za financiranje »navadne« kulturne dediščine. Po zakonu so do brezplačnih pojasnil, nasvetov in navodil pristojnih organizacij v zvezi z ohranjanjem in vzdrževanjem kulturne dediščine upravičeni vsi lastniki dediščine.

Zakon o varstvu kulturne dediščine (Ur.l. RS 16/2008, 123/2008, 8/2011, 30/2011 Odl.US: U-I-297/08-19, 90/2012) v 64. členu govori o zagotavljanju sredstev za izvajanje posebnih ukrepov varstva. V državnem proračunu se zagotavljajo sredstva za:

- kritje stroškov predhodnih raziskav,
- sofinanciranje programov obnove spomenikov, ki jih sprejmejo občine,
- nadomestila, do katerih so upravičeni lastniki spomenikov državnega in lokalnega pomena,
- vlaganje javnih sredstev v spomenike, v primeru, ko stroški vzdrževanja presegajo zmožnosti lastnikov,
- stroške izvajanja predkupne pravice na spomenikih državnega pomena.

Iz državnega proračuna se krijejo stroški **predhodnih arheoloških raziskav**, ki so potrebne za (Zakon o varstvu kulturne dediščine, Ur.l. RS št. 16/2008, 123/2008, 8/2011, 30/2011 Odl.US: U-I-297/08-19, 90/2012):

- sprostitev stavbnega zemljišča za gradnjo, če zemljišče ni registrirano kot arheološko najdišče in se ob gradnji ali drugem posegu kljub predhodni raziskavi odkrijejo arheološke ostaline,
- sprostitev stavbnega zemljišča, ki je registrirano arheološko najdišče, če gradi investitor, ki je fizična oseba, stanovanje za lastne potrebe na stavbnem zemljišču znotraj naselja ali pa se na stavbnem zemljišču znotraj naselja gradijo neprofitna najemna stanovanja. Država v tem primeru krije stroške v deležu, ki je sorazmeren z neto površino, namenjeno stanovanju.

Višina sredstev, ki je na razpolago za izvedbo arheoloških izkopavanj v letu 2013, znaša 300.000 evrov. V okviru poziva so izbrane vloge po vrstnem redu prispetja, do porabe razpoložljivih sredstev. Prvi poziv za financiranje arheoloških izkopavanj za sprostitev stavbnega zemljišča je bil objavljen konec leta 2012, na voljo pa je bilo 50.000 evrov.

Ministrstvo lahko iz državnega proračuna sredstva nameni tudi **občinam**, in sicer za sofinanciranje programa vzdrževanja in obnove spomenikov, ki ga sprejme občina. Pri določanju višine sofinanciranja se upošteva število spomenikov na območju občine in morebitne že sklenjene pogodbe o sofinanciranju. Občina mora pri tem za program obnove spomenikov iz svojega proračuna nameniti najmanj toliko sredstev, kot jih dobi iz državnega proračuna (Zakon o varstvu kulturne dediščine, Ur.l. RS št. 16/2008, 123/2008, 8/2011, 30/2011 Odl.US: U-I-297/08-19, 90/2012).

Lastnik kulturne dediščine, ki je razglašena za spomenik, je upravičen do **nadomestila**, če se mu zaradi varstvenega režima poslabšajo pogoji za gospodarsko izkoriščanje spomenika. Pogoj za pridobitev nadomestila je, da varstveni režim omejuje obseg in način gospodarskega izkoriščanja, kot jo je stvar zagotavljala oziroma imela pred razglasitvijo, ali pa da režim določa drugačno gospodarsko dejavnost ali rabo od tiste pred razglasitvijo dediščine za spomenik (Zakon o varstvu kulturne dediščine, Ur.l. RS št. 16/2008, 123/2008, 8/2011, 30/2011 Odl.US: U-I-297/08-19, 90/2012).

Po 38. členu ZVKD-1 (Ur.l. RS št. 16/2008, 123/2008, 8/2011, 30/2011 Odl.US: U-I-297/08-19, 90/2012) mora lastnik kulturne dediščine, ki je razglašena za spomenik, dediščino varovati v sorazmerju s svojimi **zmožnostmi**. Če so stroški, ki so potrebni za varovanje in oživljanje spomenika, višji od običajnih stroškov, koristi ter ugodnosti, ki izvirajo iz statusa spomenika, in ti stroški niso v sorazmerju z zmožnostmi lastnika, lahko država ali občina za ta namen prispeva javna sredstva. Javna sredstva se lahko namenijo tudi za sofinanciranje obresti na bančna posojila, namenjena vzdrževanju, oživljanju in izvedbi drugih ukrepov varstva.

Javna sredstva se lahko vložijo tudi za financiranje **interventnih ukrepov** varstva, ki so nujni in zahtevajo takojšnjo izvedbo. Višina interventnih sredstev se zagotovi v okviru letnih proračunskih sredstev Ministrstva za kulturo, namenjenih za obnovo kulturne dediščine.

Javna sredstva se namenja tudi za **odkup** spomenikov. Država ima predkupno pravico na spomenikih državnega pomena in na nepremičnini v vplivnem območju nepremičnega spomenika državnega pomena. Občina ima predkupno pravico na spomeniku lokalnega pomena, ki ga je razglasila in na nepremičnini v vplivnem območju nepremičnega spomenika lokalnega pomena. V primeru neizkoriščene predkupne pravice države ima občina predkupno pravico tudi na spomeniku državnega pomena, ki je na območju te občine (Zakon o varstvu kulturne dediščine, Ur.l. RS št. 16/2008, 123/2008, 8/2011, 30/2011 Odl.US: U-I-297/08-19, 90/2012).

Omeniti je potrebno tudi 6. člen Zakona o varstvu kulturne dediščine (Ur.l. RS št. 16/2008, 123/2008, 8/2011, 30/2011 Odl.US: U-I-297/08-19, 90/2012), ki med drugim določa, da se sredstva, dosežena s prodajo dediščine ali spomenika v lasti države ali občine, lahko namenijo le za ohranitev, vzdrževanje, oživljanje ali nakup dediščine oziroma spomenika. Sredstva od prodaje državnih spomenikov se v praksi ne vračajo na področje dediščine, kjer bi z njimi lahko izboljšali stanje drugih objektov oziroma območij, ampak v državni proračun. Tudi prodaja ni ravno uspešna. Država se je odločila za prodajo devetih gradov, spomenikov državnega pomena, s katerimi namerava zaslužiti 17,5 milijona evrov. Do sedaj je prodala le graščino Socka za borih 233 tisočakov. Zanimanja za nakup ni zaradi visoke cene in obveznosti, ki zaradi zahtevnih obnovitvenih posegov čakajo lastnika.

b) Financiranje na podlagi Zakona o zagotavljanju sredstev za nekatere nujne programe Republike Slovenije v kulturi, »Kulturni tolar«

Po Zakonu o zagotavljanju sredstev za nekatere nujne programe Republike Slovenije (Ur.l. RS 14/2003-UPB1, 77/2008) se iz državnega proračuna financira pet sklopov programov, med katerimi je tudi **program sanacije najbolj ogroženih in najkvalitetnejših objektov kulturne dediščine**. Seznam najbolj ogroženih in najkvalitetnejših objektov, ki bodo financirani, se je

naredil ob sprejetju zakona, leta 1998. V okviru programa se projekti, kjer je lastnik oziroma ustanovitelj država, financirajo v celoti, ostali projekti pa se praviloma financirajo v višini 50 %. Letni finančni načrt za uresničevanje programov in dinamiko zagotavljanja sredstev določa Vlada RS. Letni finančni načrt pripravi Ministrstvo za kulturo, praviloma na osnovi javnega razpisa oziroma poziva. Pri tem imajo prednost nerealizirani projekti preteklih obdobj.

Ob sprejetju zakona leta 1998 se je državni zbor obvezal, da bo država v letih 1998–2003 iz proračuna financirala obnovo nekaterih najbolj ogroženih in najkvalitetnejših objektov kulturne dediščine v skupni višini 9,18 milijard tolarjev (38.307.461 EUR). Ker se zakon ni izvajal po pričakovanjih in sredstva še niso bila porabljena, je državni zbor leta 2002 izvajanje zakona podaljšal in za financiranje objektov po tem zakonu za obdobje v letih 2004–2008 namenil še dodatnih 9,589 milijard tolarjev (40.014.188 EUR) (Zakon o zagotavljanju sredstev za nekatere nujne programe Republike Slovenije v kulturi, Ur.l. RS 14/2003-UPB1, 77/2008).

Tabela 22: Dinamika državnih sredstev za sanacijo najbolj ogroženih in najkvalitetnejših objektov kulturne dediščine, po letih

Leto	Proračunska sredstva po zakonu (v EUR)	Realizacija (v EUR)	Realizacija (v %)
1999	6.844.016	2.953.655	43,16
2000	7.439.534	2.414.471	32,38
2001	8.101.652	2.187.523	27,00
2002	8.389.130	2.542.689	30,31
2003	8.997.363	2.020.956	22,46
2004	8.345.852	1.455.904	17,44
2005	8.345.852	1.433.106	17,17
2006	8.345.852	2.009.473	24,08
2007	8.345.852	2.447.168	29,32
2008	6.630.780	2.066.278	31,16
2009	6.434.489	1.950.534	30,31
2010	6.434.489	1.598.268	24,84
2011	6.434.489	1.274.289	19,80
2012	6.434.489	484.159	7,52
2013	5.734.877	n.p.	n.p.
Skupaj	111.258.716	26.838.473*	24,12*

Legenda: * Brez podatkov za leto 2013.

Vir: Ministrstvo za Kulturo, Analiza stanja na področju kulture s predlogi ciljev za nacionalni program za kulturo 2012–2015, 2011a, str. 602–604; Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport, Poročilo o (so)financiranju kulturnih programov in projektov v letu 2011, 2012, str. 64; Ministrstvo za kulturo, Poročilo o (so)financiranju kulturnih programov in projektov v letu 2012, 2013, str. 46; Zakon o zagotavljanju sredstev za nekatere nujne programe Republike Slovenije v kulturi, Ur.l. RS 14/2003-UPB1, 77/2008.

Ob ponovnem podaljšanju izvajanja zakona se je Republika Slovenija zavezala, da bo za obdobje od leta 2009 do 2013 za uresničevanje vseh **nerealiziranih** projektov iz prejšnjih obdobj za program sanacije najbolj ogroženih in najkvalitetnejših objektov kulturne dediščine zagotovila 31.472.877 evrov. Dinamiko sredstev po letih prikazuje Tabela 22. Vidimo, da je bilo od skupaj predvidenih 111,2 milijonov evrov do sedaj razdeljenih le 26,8 milijonov evrov, realizacija je bila tako le 24,12 %.

c) **Financiranje na podlagi Zakona o uresničevanju javnega interesa za kulturo**

Država in občine zagotavljajo kulturne dobrine kot javne dobrine v obliki javne službe in s podporo posamičnim kulturnim projektom ter javnim kulturnim programom. V prvem primeru država ali občine ustanovijo javne zavode na področju kulture, katere kot ustanovitelji tudi financirajo. Kulturne projekte in javne kulturne programe država oziroma občine izberejo in financirajo na podlagi javnih pozivov oziroma razpisov.

Javni kulturni **program** je kulturna dejavnost, ki jo izvaja kulturni izvajalec, katerega ustanovitelj ni država ali občina, je pa njegovo delovanje v javnem interesu do te mere, da ga država ali občina financira na primerljiv način kot javni zavod. Javno financiranje kulturnih **projektov** je namenjeno temu, da se omogoči izvedba posamičnih kulturnih aktivnosti, ki so v javnem interesu. Javna sredstva za financiranje kulturnih projektov zagotavljajo tako država kot občine, pri čemer je država pristojna za financiranje kulturnih projektov državnega pomena, občine pa za projekte, ki so pomembni za njihovo območje (Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo, Ur. l. RS št. 77/2007-UPB1, 56/2008, 94/2009 Odl.US: U-I-278/07-17, 4/2010, 20/2011, 100/2011 Odl.US: U-I-210/10-10).

Postopek za zbiranje predlogov javnih kulturnih programov in kulturnih projektov, ki se financirajo iz javnih sredstev, se izvede kot javni poziv ali javni razpis, ki ga objavi ministrstvo. Javni **poziv** se uporabi takrat, ko je mogoče vnaprej določiti umetniške, kulturnopolitične, strokovne in druge kriterije ter zahteve, ki jih mora izpolnjevati javni kulturni program ali kulturni projekt. Financirajo se programi oziroma projekti, ki kriterije in zahteve izpolnjujejo, in sicer po vrstnem redu prispetja predlogov do porabe sredstev. Javni **razpis** pa se uporabi takrat, ko je mogoče vnaprej določiti le kriterije za ocenjevanje in vrednotenje predlogov kulturnih programov ali projektov, financirajo pa se tisti programi oziroma projekti, ki so v postopku izbire ovrednoteni višje (Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo, Ur. l. RS št. 77/2007-UPB1, 56/2008, 94/2009 Odl.US: U-I-278/07-17, 4/2010, 20/2011, 100/2011 Odl.US: U-I-210/10-10).

Ministrstvo, pristojno za kulturo, je do sedaj v letu 2013 izpeljalo naslednje razpise oziroma pozive za projekte oziroma programe s področja kulturne dediščine, ki bodo financirani iz državnega proračuna:

- Javni poziv za financiranje arheoloških izkopavanj za sprostitev stavbnega zemljišča za gradnjo, kjer investitor gradi stanovanje za lastne potrebe oziroma se gradijo neprofitna najemna stanovanja v letu 2013,

- Javni poziv za izbor javnih kulturnih programov na področjih kulturne dediščine, arhivske dejavnosti in knjižnične dejavnosti, ki jih bo v letih 2013–2014 sofinancirala Republika Slovenija iz proračuna, namenjenega za kulturo,
- Javni razpis za izbor izvajalcev javnih kulturnih projektov na področju kulturne dediščine, ki jih bo v letu 2013 financirala Republika Slovenija iz proračuna, namenjenega za kulturo,
- Javni razpis za izbor kulturnih projektov na področju nepremične kulturne dediščine, ki jih bo v letih 2013–2014 (so)financirala Republika Slovenija iz dela proračuna, namenjenega za kulturo.

V Prilogi 3 je prikazan pregled javnih pozivov in razpisov s področja kulturne dediščine, ki jih je na podlagi Zakona o uresničevanju javnega interesa za kulturo objavilo pristojno ministrstvo za kulturo. Pregled zajema obdobje od 1. 1. 2006 do 31. 7. 2013, pri vsakem pozivu oziroma razpisu pa je dopisana višina razpisanih zneskov.

d) Nacionalna podporna shema za sodelujoče v programu Kultura 2007–2013

Ministrstvo za kulturo sofinancira projekte, ki so izbrani na razpisu Evropske komisije za program Kultura 2007–2013. Namen sheme je ustvariti boljše pogoje za uspešno konkuriranje slovenskih izvajalcev v programu in še večje črpanje sredstev. Razpisi oziroma pozivi za sofinanciranje projektov tudi spodbujajo k prijavljanju novih evropskih projektov. Financiranje se je začelo leta 2006, v času prejšnjega programa Kultura 2000. Med leti 2008 in 2010 razpisov zaradi pomanjkanja sredstev ni bilo, ministrstvo pa je sredstva zopet razpisalo za leto 2011 (Ministrstvo za kulturo, 2011a, str. 373-380). Po premoru v letu 2012 je ministrstvo letos ponovno vzpostavilo sistem sofinanciranja za sodelujoče v programu. Ministrstvo sofinancira stroške lastne udeležbe slovenskih izvajalcev. Če je izvajalec vodilni partner na projektu, je sofinanciranje v višini do 15 % vložka slovenskega prijavitelja, a ne več kot 5.000 evrov, v primeru projektne partnerja pa je sofinanciranje do 10 % vložka, a ne več kot 2.000 EUR (Sofinanciranje slovenskega deleža projektov, ki so bili v letih 2012 in 2013 izbrani na razpisih programa Kultura, 2013).

e) Financiranje kulturne dediščine s strani občin

Ohranjanje in varstvo spomenikov lokalnega pomena financira občina. Občine financirajo odkup spomenikov lokalnega pomena, na katerih imajo predkupno pravico in spomenike državnega pomena, za katerih odkup se država ne odloči. Lokalna javna služba varstva kulturne dediščine upravlja spomeniška območja, financira delovanje muzejev, skrbi za ohranjanje premične dediščine, financirati pa mora tudi nujne odkupe premične dediščine.

Tabela 20 prikazuje višino sredstev, ki so jih občine v zadnjih letih namenile za ohranjanje kulturne dediščine. Večina sredstev gre za sofinanciranje obnove starih stavb v mestnih središčih in za investicije v nepremično dediščino lokalnega pomena. V zadnjem času se predvsem v mestnih občinah (Ljubljana, Celje, Novo mesto) odločajo za sofinanciranje obnove fasad in streh hiš v starih mestnih jedrih. Projekti so zelo uspešni, odziv lastnikov pa tudi, saj se njihova finančna obveznost, ob pomoči občinskih in velikokrat tudi evropskih sredstev, tako zelo zmanjša.

4.2 Davčna zakonodaja, ki ureja področje kulturne dediščine

Davčne olajšave predstavljajo enega izmed načinov, kako spodbuditi predvsem zasebne investicije. Država lahko vpliva na kulturni trg z zbiranjem davkov in prerazporejanjem denarja po lastnih zamislih. Drugi, posrednejši način pa je uvajanje določenih spodbud v samem davčnem sistemu (Čopič & Tomc, 1997, str. 347). Kljub finančnim obremenitvam, ki jih zakon nalaga lastnikom in uporabnikom kulturnih spomenikov, v Sloveniji za njih ni drugih finančnih olajšav, kot so tiste, ki jih urejajo davek na dohodnino, davek na dobiček pravnih oseb, davek na dodano vrednost ipd.

Zakon o davku na dodano vrednost (Ur.l. RS 13/2011-UPB3, 18/2011, 78/2011, 38/2012, 40/2012-ZUJF, 83/2012, 46/2013-ZIPRS1314-A) omogoča nižje stroške konservatorsko-restavratorskih del, ki jih izvaja Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, in to na račun oprostitve DDV za tovrstne storitve. Po zakonu velja za gradnjo, obnovo in popravila vseh stanovanj ter stanovanjskih in drugih objektov, namenjenih za trajno bivanje, znižana, 9,5 % stopnja DDV. Da je objekt razglašen za kulturni spomenik, pa ne prinaša nobenih ugodnosti, saj je npr. obnova kulturnih spomenikov, ki niso namenjeni za trajno bivanje, obdavčena z 22 % DDV.

Po **Zakonu o davkih občanov** (Ur.l. SRS 36/1988, 8/1989, SFRJ, št. 83/1989, SRS, št. 5/1990, RS, št. 48/1990, 8/1991, 10/1991, 17I/1991-I-ZUDE, 14/1992-ZOMZO, 7/1993, 8/1993, 13/1993-ZP-G, 66/1993-ZP-H, 12/1994, 1/1995, 77/1995, 18/1996-ZDavP, 77/1996, 80/1997, 86/1998, 91/1998-ZDavP-C, 1/1999-ZNIDC, 7/1999, 28/1999, 110/1999, 116/2000, 106/2001, 112/2002, 1/2004, 128/2004, 4/2006 (12/2006 popr.), 117/2006-ZDVP, 117/2006-ZDDD, 133/2006, 119/2007 (31/2008 popr.), 24/2008-ZDDKIS, 119/2008, 104/2009, 103/2010, 91/2011, 97/2012) se davek od premoženja na posest stavb ne plačuje od stavb, ki so razglašene za kulturni ali zgodovinski spomenik. Po **Zakonu o davku na dediščine in darila** (Ur.l. RS 117/2006) so lastniki kulturnih spomenikov, ki so dostopni javnosti ali so namenjeni kulturni dejavnosti, na podlagi sporazuma med lastnikom in pristojnim ministrstvom, oproščeni plačila teh davkov. Enaka izjema plačila davkov obstaja tudi po **Zakonu o davku na promet z nepremičninami** (Ur.l. RS 117/2006).

4.3 Javno-zasebno financiranje kulturne dediščine

Javno-zasebno partnerstvo predstavlja razmerje zasebnega vlaganja v javne projekte in/ali javnega sofinanciranja zasebnih projektov, ki so v javnem interesu, ter je sklenjeno med javnim in zasebnim partnerjem. V razmerju javno-zasebnega partnerstva se zagotavlja uravnoteženost pravic, obveznosti in pravnih koristi javnega in zasebnega partnerja (Zakon o javno-zasebnem partnerstvu, Ur.l. RS 127/2006). Namen javno-zasebnega partnerstva je tako predvsem spodbuditi zasebna vlaganja v različne projekte, ki so v javnem interesu.

Strategija razvoja Slovenije (Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj, 2005, str. 43) v svoji peti razvojni prioriteti – Povezovanje ukrepov za doseganje trajnostnega razvoja, v poglavju o Razvoju nacionalne identitete in kulture predvideva spodbujanje vlaganja

in razvijanje javnega in zasebnega partnerstva v kulturi. Zlasti slednje področje v prid ohranjanja kulturne dediščine ostaja kljub obstoječemu zakonu še vedno neizkoriščeno.

Primer javno-zasebnega partnerstva na področju kulturne dediščine je Plečnikov stadion za Bežigradom. Gre za spomenik državnega pomena, za katerega je načrtovana prenova v javno-zasebnem partnerstvu. Partnerji prenove naj bi bili zasebni vlagatelj Joc Pečecnik, Olimpijski komite Slovenije in občina Ljubljana. Težave se pojavljajo že od začetka ideje, saj imajo vlagatelji težave pri pridobivanju ustreznih dovoljenj in soglasij, projektu pa nasprotujejo tudi okoliški stanovalci.

Uspešna zgodba o javno-zasebnem partnerstvu je obnova dvorca Strmol v Rogatcu. Dvorec je bil leta 1990 razglašen za spomenik, pred zrušitvijo pa ga je rešila občina. Ta je dvorec postopoma prenavljala s sredstvi občinskega in državnega proračuna ter kar nekaj let zapored uspešno kandidirala na številnih razpisih ministrstva, tudi za sredstva Kulturnega tolarja. Občina je pridobila še dva zasebna investitorja, s katerima je že leta 2002, ko se o tem pri nas še ni govorilo, sklenila javno-zasebno partnerstvo. Osemletna sanacija dvorca naj bi brez zasebnega denarja stala med 1,5 in 2 milijonoma evrov in še ni končana. Občina krije tekoče vzdrževanje iz občinskega proračuna, večina stroškov pa se pokrije kar s prodanimi vstopnicami (Zemljč, 2013, str. 11).

4.4 Zasebno financiranje kulturne dediščine

V Sloveniji je večina kulturne dediščine financirana z javnimi sredstvi. Zasebnega financiranja je malo, tudi zato ker kulturna politika zasebnih vlaganj zadostno ne stimulira. Dejstvo, da zasebnih vlaganj ni, bi moralo skrbeti vse oblikovalce politike financiranja dediščine, saj država dolgoročno ne bo mogla delovati kot edini vir njenega financiranja.

Sredstva iz državnega proračuna se v večini namenjajo le za ohranjanje kulturne dediščine, ki je razglašena za spomenik, kljub državnim subvencijam pa velik del njihovega financiranja še vedno bremeni lastnike. V primeru kulturne dediščine, ki ni razglašena za spomenik, je financiranje v celoti na plečih lastnikov oziroma potencialnih zasebnih investitorjev.

Sponsoriranja in zasebnih donacij na področju dediščine v Sloveniji skoraj ne poznamo, za kar lahko krivimo premalo razvito zavest o pomenu dediščine, slabo urejeno davčno politiko in zakonodajo, ki sponzoriranja ne stimulira. Za uspešno sponzoriranje morajo biti zagotovljeni določeni pogoji, na sodelovanje in prilagajanje pa morata biti pripravljeni obe strani. Pridobivanje sponzorskih sredstev zahteva veliko sposobnost prepričevanja in ustvarjalnosti, višina teh sredstev pa je v največji meri odvisna od obstoja močnega zasebnega kapitala, ki pa ga v Sloveniji (trenutno) ni (Čopič & Tomc, 1997, str. 346-347).

Po **Zakonu o davku od dohodkov pravnih oseb** (Ur. l. RS 117/06, 90/2007, 56/2008, 76/2008, 92/2008, 5/2009, 96/2009, 110/2009-ZDavP-2B (1/2010 popr.), 43/2010, 59/2011, 24/2012, 30/2012-ZDDPO-2H, 94/2012) lahko zavezanec kot donator uveljavlja zmanjšanje davčne osnove za znesek izplačil v denarju in v naravi rezidentom Slovenije in EU, ki so ustanovljeni za opravljanje kulturnih dejavnosti kot nepridobitnih dejavnosti, do zneska, ki ustreza 0,3 % obdavčenega prihodka zavezanca, vendar največ do višine davčne osnove. Zavezanec lahko

uveljavlja tudi dodatno zmanjšanje davčne osnove do zneska, ki ustreza 0,2 % obdavčenega prihodka za kulturne namene.

Po **Zakonu o dohodnini** (Ur.l. RS 13/2011, 9/2012 Odl.US: U-I-18/11-10, 24/2012, 30/2012, 40/2012-ZUJF, 71/2012 Odl.US: U-I-76/11-15, 75/2012, 94/2012) lahko rezident do 0,5 % dohodnine nameni za financiranje splošnokoristnih namenov, med katerimi so tudi kulturni. Ti se morajo opravljati v okviru dejavnosti rezidentov Slovenije, ki so po posebnih predpisih ustanovljeni za opravljanje nepridobitnih dejavnosti in katerim je s posebnim zakonom zaradi opravljanja te dejavnosti priznan poseben status ali določeno, da je njihova dejavnost v javnem interesu ali da je dobrodelna.

Razlika med kulturno dediščino in kulturno dediščino, razglašeno za spomenik, se kaže tudi pri obveznostih njihovih lastnikov. Po **ZVKD-1** mora lastnik kulturne dediščine ravnati tako, da zagotavlja čim večjo ohranitev dediščine, lastniku spomenika pa zakon nalaga **obveznosti**, kako z njo ravnati in jo ohranjati. 38. člen ZVKD-1 (Ur.l. RS št. 16/2008, 123/2008, 8/2011, 30/2011 Odl.US: U-I-297/08-19, 90/2012) določa, da mora lastnik spomenika le-tega varovati v sorazmerju z njegovimi finančnimi zmožnostmi. Zmožnosti lastnika ter koristi in ugodnosti, ki jih spomenik prinaša, se presojuje v okviru obdavčljivega premoženja oziroma obdavčljivega prihodka. V kolikor lastnik spomenika ne ohranja v okviru svojih zmožnosti in s tem spomenik ogroža, potrebna dela izvede Zavod za varstvo kulturne dediščine in nastale stroške terja od lastnika.

Po **ZVKD-1** (Ur.l. RS št. 16/2008, 123/2008, 8/2011, 30/2011 Odl.US: U-I-297/08-19, 90/2012) mora investitor gradnje ali drugega posega financirati strošek predhodne raziskave, če njegova investicija posega v območje registriranega arheološkega najdišča ali če ta terja spremembo namembnosti dediščine oziroma spomenika ali pa posega v strukturne elemente dediščine.

Zasebni kapital se velikokrat vlaga le v hitro dobičkonosne projekte, kot so npr. dobro obiskani gradovi, ostala dediščina pa ostaja neopažena. Za povečanje investicij v dediščino se v tujini vse bolj uporabljajo različne metode ekonomskega vrednotenja kulturne dediščine, s katerimi se potencialnim investitorjem pokažejo dejanski učinki in koristi njihovih vlaganj. Analizirajo se vsi stroški in koristi, neposredni in posredni vplivi na povezane dejavnosti in panoge, ter se predvidevajo kratkoročni in dolgoročni učinki investicije (Deanovič, 2006, str. 20).

4.5 Financiranje kulturne dediščine iz sredstev evropskih programov

Sredstva evropskih programov predstavljajo pomemben vir financiranja kulturne dediščine. Zaradi vse manjšega obsega javnih sredstev, ki so na voljo za dediščino, predstavlja ta vir enega pomembnejših za ohranjanje dediščine in napredek panoge v prihodnosti. Številne ustanove se že poslužujejo tovrstnega financiranja, s katerim omogočajo delovanje svojih služb, obenem pa skrbijo za ohranjanje dediščine. Številni programi, ki se izvajajo s pomočjo evropskih skladov, spodbujajo oziroma zahtevajo mednarodno sodelovanje. S primeri dobrih praks iz tujine se tako širijo pomembne izkušnje in znanje s področja ohranjanja kulturne dediščine, kar pozitivno vpliva tudi na razvoj področja.

Največ sredstev lahko evropske države pridobijo iz različnih skladov, ki se izvajajo v okviru kohezijske politike. V Tabelah 23 in 24 vidimo, da ima Slovenija v programskem obdobju 2007–2013 iz kohezijske politike za kulturo na voljo 82,6 milijonov evrov, polovico od tega pa za varovanje in ohranjanje kulturne dediščine. Sredstva za kulturno dediščino tako predstavljajo 1 % vseh kohezijskih sredstev.

Tabela 23: Sredstva kohezijske politike v obdobju 2007–2013 v Sloveniji

Vsa sredstva kohezijske politike (v EUR)	Sredstva za kulturo (v EUR)	% sredstev za kulturo	% sredstev za kulturno dediščino	% sredstev za kulturno infrastrukturo	% sredstev za kulturne storitve
4.101.048.636	82.695.032	2	1	1	0

Vir: European Commission, Cohesion Policy 2007-2013: Culture, 2010, str. 2.

Tabela 24: Sredstva kohezijske politike v obdobju 2007–2013, namenjena za kulturo v Sloveniji

Naloga	Znesek (v EUR)	Delež (v %)
Razvoj kulturne infrastrukture	41.347.516	50
Aktivnosti za izboljšanje kulturnih storitev	0	0
Varovanje in ohranjanje kulturne dediščine	41.347.516	50
Skupaj	82.695.032	100

Vir: European Commission, Cohesion Policy 2007-2013: Culture, 2010, str. 4.

a) Operativni program krepitve regionalnih razvojnih potencialov 2007–2013

Operativni program krepitve regionalnih razvojnih potencialov 2007–2013 (v nadaljevanju OP RRP) se financira s sredstvi Evropskega sklada za regionalni razvoj. V okviru OP RRP je v obdobju 2007–2013 za varovanje kulturne dediščine namenjenih 41.347.516 EUR, enak znesek pa je namenjen razvoju kulturne infrastrukture (Služba vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravo in regionalno politiko, 2007, str. 127).

OP RRP sestavljajo štiri razvojne prioritete. Tretjo prioriteto predstavlja **Povezovanje naravnih in kulturnih potencialov**, za njeno izvajanje pa je predvidenih 15 % vseh sredstev programa. V okviru te prioritete se izvaja prednostna usmeritev **Mreženje kulturnih potencialov**, Ministrstvo za kulturo pa zanjo opravlja nalogo posredniškega telesa. Iz te usmeritve se obnavlja objekte javne kulturne infrastrukture ter kulturne spomenike v lasti države in občin (Ministrstvo za kulturo, 2011a, str. 574). Projekti omogočajo, da se kulturna dediščina in javna kulturna infrastruktura bolj vključujeta v javno-turistično rabo, bolj prispevata k razvoju in revitalizaciji mest in območij na podeželju, pripomoreta k večanju zaposlitvenih možnosti ter k večji prepoznavnosti Slovenije (Računsko sodišče Republike Slovenije, 2009, str. 18).

Ministrstvo za projekte obnove kulturnih spomenikov in javne kulturne infrastrukture v lasti države izvaja **neposredne potrditve operacij**. Izbor projektov je tako prepuščen ministrstvu, večinoma pa se sofinancirajo projekti, ki so bili določeni v Nacionalnem programu za kulturo 2008–2011. Sredstva za obnovo spomenikov v lasti občin in zasebnikov, ter za javno kulturno infrastrukturo v lasti občin ministrstvo razdeljuje na podlagi **javnih razpisov**. Do sredstev programa so upravičeni država, občine, ZVKDS, nevladne organizacije, zasebni investitorji in lastniki iz gospodarskega sektorja, javni zavodi ipd., ne pa tudi fizične osebe.

Za izvajanje prednostne usmeritve Mreženje kulturnih potencialov je v obdobju 2007–2013 na voljo 67.304.666 evrov, od tega 57.208.966 evrov sredstev ESRR, delež slovenskega sofinanciranja pa znaša 10.095.700 evrov (Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo, 2012, str. 120). V Tabeli 25 vidimo, koliko sredstev je bilo razdeljenih do konca leta 2011 in kako bodo porabljena.

Tabela 25: Pregled porabe sredstev v okviru prednostne usmeritve Mreženje kulturnih potencialov do 31. 12. 2011, v EUR

Instrument	Skupni znesek sofinanciranja
Neposredna potrditev operacije – Muzej sodobne umetnosti	7.461.575
Neposredna potrditev operacije – Obnova gradu Strmol in pripadajočih pristav	4.852.049
Javni razpis za sofinanciranje projektov obnove javne kulturne infrastrukture v letu 2008	4.993.715
Javni razpis za sofinanciranje projektov obnove javne kulturne infrastrukture v letu 2009	10.000.000
Javni razpis za sofinanciranje projektov prenove in obnove, celostne revitalizacije in modernizacije kulturnih spomenikov v lasti občin v letu 2010	10.968.817

Vir: Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo, Letno poročilo 2011 o izvajanju Operativnega programa krepitve regionalnih razvojnih potencialov za obdobje 2007–2013, 2012, str. 124.

Poleg tega je Ministrstvo za kulturo leta 2012 pričelo z izvedbo še dveh instrumentov neposredne potrditve operacije. Prvi projekt je celotna obnova Vile Vipolže v vrednosti 12.913.458 evrov, v drugem projektu pa gre za rekonstrukcijo objekta Narodne galerije s pripadajočo zunanjo in komunalno ureditvijo v skupni vrednosti 13.832.739. V letu 2013 je ministrstvo v okviru prednostne naloge Mreženje kulturnih potencialov razpisalo še dva javna razpisa. Gre za razpis za sofinanciranje operacij javne kulturne infrastrukture v lasti občin v letih 2014 in 2015, v okviru katerega je na voljo 7.230.000 evrov, in razpis za sofinanciranje operacij prenove in obnove, celostne revitalizacije in modernizacije kulturnih spomenikov v lasti občin, v okviru katerega je na voljo 5.700.000 evrov (Ministrstvo za kulturo, 2013a).

V okviru 4. razvojne prioritete OP RRP 2007–2013, imenovane Razvoj regij, se izvaja prednostna usmeritev **Regionalni razvojni programi**. Ta vključuje ukrepe, ki so določeni v regionalnih razvojnih programih, ki so v pristojnosti občin. Eno izmed področij, kjer so bile

ugotovljene največje razvojne slabosti in neizkoriščene priložnosti v regionalnem razvoju, je tudi kulturna dediščina. V okviru te usmeritve se izvajajo projekti izvedbe javne infrastrukture v okviru območij Nature 2000, obnove kulturne dediščine, kulturne infrastrukture ter kulturni programi, povezani z razvojem turizma in promocije regije. Upravičenci te prioritete so občine, lahko pa tudi lokalne javne gospodarske službe, javni zavodi, javne službe, koncesionarji ipd. Pri izvedbi teh projektov občine same zagotavljajo sredstva domačega javnega sofinancerja. V obdobju 2007–2013 je za prednostno usmeritev Regionalni razvojni programi na voljo 585.838.000 evrov. (Služba vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravo in regionalno politiko, 2007, str. 96-101).

b) Operativni program razvoja človeških virov

Ministrstvo za kulturo nastopa v vlogi posredniškega telesa tudi v Operativnem programu razvoja človeških virov. V okviru 4. razvojne prioritete Enakost možnosti in spodbujanje socialne vključenosti – prednostne usmeritve **Dvig zaposljivosti ranljivih družbenih skupin na področju kulture in podpora njihovi socialni vključenosti** ministrstvo preko javnih razpisov sofinancira razvojne projekte, ki so namenjeni krepitvi usposobljenosti in dvigu zaposljivosti ranljivih skupin. Namen projektov je spodbuditi, motivirati in aktivirati delovanje posameznikov iz ranljivih družbenih skupin za njihovo večjo socialno vključenost in zaposljivost v organizacijah, ki delujejo na področju kulture. Za prednostno usmeritev Dvig zaposljivosti ranljivih družbenih skupin na področju kulture in podpora njihovi socialni vključenosti je v obdobju 2007–2013 na voljo 8.961.195 evrov, kar predstavlja 2,5 % sredstev Operativnega programa razvoja človeških virov (Operativni program razvoja človeških virov, 2013).

c) Program razvoja podeželja 2007–2013

Ministrstvo za kmetijstvo razpisuje sredstva iz Programa razvoja podeželja, ki se financira iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja. Cilj 3. prednostne osi je spodbuditi zaposlovanje v nekmetijskih in s kmetijstvom povezanih dejavnostih na podeželju ter s podporami urediti podeželska naselja in njihovo kulturno dediščino, kar vodi v dvig dohodkov in življenjske ravni v podeželskih skupnostih. V okviru 3. osi se kulturna dediščina pojavlja v okviru dveh ukrepov. To sta Ukrep 322 – Obnova in razvoj vasi ter Ukrep 323 – Ohranjanje in izboljševanje dediščine podeželja (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2012, str. 271).

V okviru ukrepa 322 se sredstva za obnovo objektov kulturne dediščine namenjajo v okviru aktivnosti 2 – Urejanje vaških jeder, do sredstev pa so upravičene lokalne skupnosti v krajih brez statusa mesta. Cilj ukrepa 323 je ohranjanje dediščine podeželja, povezovanje kulturne dediščine, naravnih vrednot ter kulturne krajine z razvojem turizma in preživljanjem prostega časa, izboljšanje kakovosti življenja na podeželju in vplivanje na večjo gospodarsko vitalnost podeželja. Sredstva so namenjena za nepremično kulturno dediščino na podeželju, muzeje na prostem, eko muzeje, in za prostore za postavitev stalnih razstav etnološke dediščine. Ukrep 323 tako predstavlja eno redkih možnosti javnega financiranja ohranjanja kulturne dediščine, ki nima statusa spomenika. Upravičenci so lokalne skupnosti, pravne osebe in fizične osebe (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2012, str. 283-286).

Za izvajanje Ukrepa 322 je namenjenih 30.259.000 evrov. Do konca leta 2011 je bilo v okviru aktivnosti 2 – Urejanje vaških jeder odobrenih 26 projektov, kar predstavlja 17,4 % vseh projektov tega ukrepa. Znesek odobrenih sredstev znaša 4.330.842 evrov, kar predstavlja 17,9 % vseh do sedaj odobrenih sredstev Ukrepa 322 (Ministrstvo za kmetijstvo in okolje, 2012, str. 39–40).

Za izvajanje ukrepa 323 je namenjenih 14.709.000 evrov sredstev. Do konca leta 2011 je bilo dodeljenih 4.607.203 evrov, kar predstavlja 31 % razpoložljivih sredstev. Razlogov za počasno črpanje je več. V okviru projektov se opravljajo zahtevna gradbeno-obrtniška dela, saj gre za posege v kulturno dediščino, kjer morajo biti vsa dela opravljena v skladu s konservatorskimi načrti, aktivnosti pa so pogojene tudi z vremenskimi razmerami in s pridobivanjem ustreznih dovoljenj. V tabeli 26 vidimo, da je bilo v obdobju 2007–2011 iz naslova tega ukrepa največ vlog odobrenih v okviru aktivnosti Nepremična kulturna dediščina podeželja. Po statusu vlagatelja so 67 % vseh odobrenih vlog prejele fizične osebe, katerim je bilo dodeljenih tudi 55 % vseh sredstev (Ministrstvo za kmetijstvo in okolje, 2012, str. 41-42).

Tabela 26: Pregled izvajanja Ukrepa 323 na dan 31. 12. 2011

Aktivnost	Število odobrenih vlog	Delež odobrenih vlog (%)	Znesek odobrenih sredstev (EUR)	Delež odobrenih sredstev (%)
Nepremična kulturna dediščina na podeželju	80	87,0	3.953.926	85,8
Muzeji na prostem in prostori za postavitve razstav stalnih zbirk etnološke dediščine	8	8,7	590.446	12,8
Ureditve in izgradnja tematskih poti, ki povezujejo naravne vrednote in nepremično kulturno dediščino	4	4,3	62.831	1,4
Skupaj	92	100,0	4.607.203	100,0

Vir: Ministrstvo za kmetijstvo in okolje, Poročilo o napredku v okviru Programa razvoja podeželja RS 2007–2013 za leto 2011, 2012, str. 41-42.

d) Evropsko teritorialno sodelovanje

Pri programih Evropskega teritorialnega sodelovanja sta kultura in kulturna dediščina vključeni neposredno, v samostojnih vsebinskih sklopih, ali pa posredno. Slovenija sodeluje v treh sklopih programov – v čezmejnih, transnacionalnih in medregionalnih operativnih programih. Koriščenje potencialov čezmejnega sodelovanja je za države, ki so po teritorialnem obsegu manjše in so "bogate" z zunanjimi mejami, izredno pomembno. Ti programi so pomembni za kakovost življenja in dobro sožitje prebivalcev ob meji, spodbujajo pa tudi aktivnosti manjšin. Sodelovanje v programih medregionalnega in transnacionalnega sodelovanja omogoča slovenskim prijaviteljem uveljavitev v širšem evropskem prostoru in spoznavanje dobrih praks tujih partnerjev.

Projekti kulturne dediščine so v največji meri financirani v okviru operativnih programov čezmejnega sodelovanja. Posamezni projekti so v višini 85 % sofinancirani iz Evropskega sklada za regionalni razvoj, 10 % iz nacionalnih sredstev, 5 % pa si mora zagotoviti vsak projektni partner. V Tabeli 27 vidimo višino sredstev, ki je v okviru posameznega operativnega programa čezmejnega sodelovanja na voljo za projekte kulturne dediščine.

Tabela 27: Pregled sredstev operativnih programov čezmejnega sodelovanja za obdobje 2007–2013, v EUR

Operativni program	Celotna sredstva programa	Sredstva za sklop iz katerega se financirajo tudi projekti kulturne dediščine	Sredstva za kulturno dediščino *
Slovenija – Avstrija	67.111.477	34.790.857	4.056.877,94
Slovenija – Madžarska	29.279.283	14.150.000	2.477.856,22
IPA Slovenija – Hrvaška	42.703.502	17.769.227	5.558.336,66
Slovenija – Italija	116.206.931	32.537.941	14.440.298,40
Jadranski čezmejni program IPA	166.490.332	49.947.100	n.p.

Legenda: * Sredstva potrjenih projektov s področja kulturne dediščine.

Zadnji razpis v okviru operativnega programa Slovenija – Hrvaška še ni zaključen.

Vir: IPA Adriatic Cross-border Cooperation Programme; Operativni program Čezmejno sodelovanje Slovenija-Avstrija 2007–2013; Operativni program Čezmejno sodelovanje Slovenija-Italija 2007–2013; Operativni program Čezmejno sodelovanje Slovenija-Madžarska 2007–2013; Operativni program IPA Slovenija-Hrvaška 2007–2013.

Projekti s področja kulturne dediščine se pojavljajo tudi v okviru programov transnacionalnega in medregionalnega sodelovanja. Transnacionalni programi so program Območje Alp, program Srednja Evropa, program Jugovzhodna Evropa in program Mediteran, medregionalni program pa je program Interreg IVC.

e) Program Kultura 2007–2013

Slovenija je že v predpristopnem obdobju sodelovala v programu Kultura, z vstopom v EU pa so se te medprojektne povezave še okrepile. Ministrstvo za kulturo je za program Kultura vzpostavilo informacijsko pisarno, imenovano Kulturna stična točka, katere delovanje se polovično sofinancira iz proračunskih sredstev, polovično pa iz sredstev programa. Splošno o programu Kultura je govora že v točki 2.2.

V programu Kultura 2000, ki je potekal od leta 2000 do 2006, je Slovenija sodelovala od leta 2002. S področja kulturne dediščine se je odvijalo 27 projektov s soudeležbo slovenskih partnerjev. Od tega je bila večina projektov enoletnega sodelovanja, 5 je bilo večletnih projektov (trajanje od 24 do 36 mesecev), trije pa so bili t. i. Evropski dediščinski laboratoriji – projekti, ki prispevajo k razvoju inovativnih konceptov, metod in tehnik s področja ohranjanja in varovanja spomenikov izrednega pomena (Lazar & Ekar, 2013).

V programu Kultura je bilo v obdobju 2007–2013 s področja kulturne dediščine uspešnih 18 projektov s slovensko udeležbo. Pri štirih projektih slovenske ustanove opravljajo nalogo vodilnega partnerja. 11 projektov od 18-ih je t. i. projektov sodelovanja, ki trajajo do 24 mesecev, ostali projekti pa so projekti večletnega sodelovanja, ki trajajo od treh do petih let. Povprečni znesek sofinanciranja s strani EU je pri projektih sodelovanja znašal dobrih 182.000 evrov, pri projektih večletnega sodelovanja pa 2,03 milijona evrov (Lazar & Ekar, 2013).

f) Finančni mehanizem EGP in Norveški finančni mehanizem

Že v prvem programskem obdobju 2004–2009 so projekti s področja kulturne dediščine v veliki meri koristili podporo teh dveh mehanizmov. Mehanizma sta omogočala podporo projektom s področja kulturne dediščine v okviru prednostnega področja Ohranjanje evropske kulturne dediščine. V okviru tega področja je bilo v omenjenem obdobju potrjenih 9 projektov, kar predstavlja 41 % vseh slovenskih potrjenih projektov, ki sta jih mehanizma financirala. Od skupaj 14,2 milijonov evrov, razdeljenih med slovenske projekte, so projekti s področja kulturne dediščine dobili dobrih 6,4 milijona evrov, kar predstavlja 45 % celotnih sredstev. V okviru Sklada za nevladne organizacije je bilo s področja ohranjanja kulturne dediščine izbranih 10 projektov, za katere je bilo namenjenih 433.683,86 EUR (Results and overview of the EEA and Norwegian financial mechanisms 2004–2009 in the Republic of Slovenia, 2013).

Slovenija je v obdobju 2009–2014 v okviru obeh finančnih mehanizmov upravičena do skupaj 26,9 milijona evrov, in sicer 12,5 milijona evrov iz Finančnega mehanizma EGP in 14,4 milijona evrov iz Norveškega finančnega mehanizma (Norveški finančni mehanizem in Finančni mehanizem EGP – splošne informacije, 2013). Projekti s področja kulturne dediščine se financirajo iz Finančnega mehanizma EGP, iz programskega področja Ohranjanje in oživljanje kulturne in naravne dediščine, za katerega imamo na voljo 5.062.500 EUR. Sredstva so namenjena restavriranju in konserviranju kulturnih spomenikov, novi infrastrukturi ob kulturnih spomenikih, za promocijo kulturne dediščine ter za aktivnosti za povečanje števila obiskovalcev (EEA Grants – Norway Grants, 2013). Čeprav je programsko obdobje zastavljeno med letoma 2009 in 2014, je bil program Finančnega mehanizma EGP za Slovenijo potrjen šele februarja 2013 in se bo izvajal do aprila 2017. Prvi razpis s področja kulturne dediščine se pričakuje jeseni 2013.

g) Skupna programska pobuda Kulturna dediščina

Skupna programska pobuda Kulturna dediščina je namenjena financiranju mednarodnih raziskovalnih projektov s področja kulturne dediščine ter projektov mreženja s tega področja. V programu sodeluje 13 držav, države članice EU in pridružene države. Splošno o skupni programski pobudi je govora že v točki 2.4.

Sredstva programa so namenjena slovenskim raziskovalnim organizacijam, ki so pravne osebe javnega ali zasebnega prava in so ustanovljeni kot zavod ali gospodarska družba. Slovenske raziskovalne organizacije in sodelujoči raziskovalci morajo biti vpisani v evidenco Javne agencije za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije. Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, kot slovenski financer programa, je za financiranje slovenskih raziskovalnih ustanov v okviru razpisa namenilo 100.000 evrov. To je tudi maksimalna vrednost slovenskega dela

posameznega mednarodnega projekta. Predviden rok začetka projektov iz prvega razpisa programske pobude je november 2013 (Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport, 2013b, str. 2-3).

4.6 Vpliv krize na financiranje kulturne dediščine

Finančna kriza v večini Evrope vpliva na izdatne reze na področju kulture in kulturne dediščine. Državni varčevalni ukrepi močno vplivajo na obseg financiranja ohranjanja in varovanja dediščine, saj se niža tako število ohranjenih zadev kot tudi obseg njihovih posegov. V Tabeli 28 lahko vidimo, da višina sredstev, ki jih država v zadnjih petih letih namenja za konservatorsko-restavratorska dela, občutno pada.

Tabela 28: Višina državnih sredstev za konservatorsko-restavratorska dela, v EUR

Leto	2008	2009	2010	2011	2012
Višina sredstev	8.472.498	7.836.758	4.715.482	4.413.015	3.044.272

Vir: J. Pirkovič, Slovenia Country Report for EHHF Meeting in Oslo, 2013.

Trend zmanjševanja neposrednih proračunskih sredstev je zaznati na vseh področjih javnega financiranja dediščine. Zakon o uravnoteženju javnih financ, ki je bil sprejet sredi leta 2012, je sredstva za kulturo znižal za 14 %, za kulturno dediščino pa kar za 20 %. V zadnjem času prihaja tudi do nižanja mase za plače zaposlenih v javnih ustanovah na področju dediščine, napoveduje pa se tudi odpuščanje, ki bi oslabilo že tako številčno podhranjen kader na področju varovanja in ohranjanja kulturne dediščine.

Kriza je po drugi strani priložnost, da se na trgu poiščejo alternativni viri financiranja dediščine. Organizacije in ljudje na tak način postanejo motivirani za iskanje dodatnih sredstev, projektnih del ter tudi zasebnih virov financiranja. Eden vedno pogostejših dodatnih virov financiranja kulturne dediščine so sredstva različnih evropskih skladov in programov. Številne organizacije so se tega načina financiranja posluževale že v obdobju blaginje, trend njihove rabe pa se v zadnjem času občutno veča. Prijavljenih projektov je vedno več, sami projekti pa so tudi bolj kvalitetni, saj je zaradi močne konkurence do sredstev možno priti le z vsebinsko dovršenim projektom. Tako kot organizacije tudi država, kot lastnica dediščine, nižanje sredstev za obnovo spomenikov nadomešča s sredstvi različnih evropskih programov, predvsem Evropskega sklada za regionalni razvoj.

S krizo se spopada tudi Zavod za varstvo kulturne dediščine (ZVKDS). Letni proračun, s katerim razpolaga ZVKDS, prikazuje Tabela 29. Večino sredstev ZVKDS pridobi od Ministrstva za kulturo (okoli 10 milijonov evrov), iz drugih javnih virov – ostala ministrstva, občine ter EU sredstva (100 do 200 tisoč evrov), preostala sredstva pa pridejo iz drugih nejavni virov – s strani fizičnih in pravnih oseb (2 do 3 milijone evrov). Medtem ko sta prva dva vira razmeroma konstantna, pa je v zadnjih letih je zaznan občuten padec sredstev iz drugih nejavni virov.

Tabela 29: Prihodki ZVKDS po letih, v EUR

Leto	2008	2009	2010	2011	2012
Proračun	16.875.977	13.938.963	14.147.080	13.909.101	13.631.973

Tako kot v drugih organizacijah s področja kulturne dediščine tudi ZVKDS v evropskih sredstvih vidi pomemben vir financiranja dediščine. ZVKDS se je na razne projekte prijavljal že pred krizo, z njenim poglobljanjem pa se je število prijavljenih in realiziranih projektov še povečalo. To potrjuje Tabela 30. S projekti, financiranimi z evropskimi sredstvi, zavod ohranja kulturno dediščino, hkrati pa se iz tega vira lahko financira vedno večji delež zaposlenih.

Tabela 30: Dinamika pridobivanja projektov ZVKDS iz različnih evropskih programov

Leto	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Št. projektov	1	3	3	4	2	4*

Legenda: * Na dan 25. 8. 2013 je bilo 6 projektov še v fazi ocenjevanja.

5 PRIMERJAVA NAČINOV FINANCIRANJA KULTURNE DEDIŠČINE

Primerjava več politik je vedno nevhvaležno početje, saj so družbene, politične in zgodovinske okoliščine, v katere so kulturne politike umeščene, precej različne. Gospodarske razmere v zadnjih letih so precej spremenile situacijo, finančna kriza pa v širši Evropi vpliva na izdatne reze na področju kulturne dediščine. A ne smemo se osredotočati samo na številke, saj je tu verjetno bolj pomemben odnos države do dediščine in njeno razumevanje vloge kulturne dediščine ter njenega pomena v družbi.

V vseh primerjanih državah se soočajo z dejstvom, da je kulturne dediščine potrebne obnove vedno več, javnih sredstev pa premalo. V vseh državah so v največji meri financirani spomeniki velikega arhitekturnega in kulturnega pomena oziroma spomeniki vpisani v državne ali lokalne registre. V preučevanih državah je javno financiranje predvsem odgovornost dežel oziroma regij, investicije na področju dediščine bolj ali manj uspešno spodbujajo z različnimi davčnimi olajšavami, zasebno financiranje pa je, razen v Sloveniji, dokaj dobro razvito.

a) Javno financiranje

Leta 2009 so v **Veliki Britaniji** javni izdatki za kulturo znašali 0,54 % BDP. Istega leta je ministrstvo, pristojno za kulturo, za področje kulturne dediščine v Angliji namenilo 706,84 milijonov funtov. Ministrstvo večino teh nepovratnih sredstev razdeli med lokalne oblasti, ki jih nato med končne koristnike razdelijo v skladu z lastno politiko. Organizacija English Heritage nepovratna sredstva nudi lastnikom zgodovinskih stavb in spomenikov, lokalnim oblastem za obnovo njihove dediščine ter organizacijam, ki spodbujajo razvoj in promocijo panoge. Na Škotskem in v Walesu za javno financiranje kulturne dediščine skrbita vladni službi za ohranjanje kulturne dediščine, nekaj pa pristavijo tudi lokalne oblasti. V Veliki Britaniji predstavlja pomemben vir financiranja kulturne dediščine državna loterija. Del celotnega sklada loterija nameni Loterijskemu skladu za dediščino, ki omogoča ohranjanje vseh vrst kulturne dediščine po celotni Veliki Britaniji, letno pa ima na voljo 357 milijonov funtov.

Na **Nizozemskem** država, province in občine za vzdrževanje kulturne dediščine nudijo posojila ali nepovratna sredstva. Do največ pomoči je upravičena dediščina, vpisana v register. Leta 2006 so javni izdatki za kulturno dediščino znašali 985 milijonov evrov oziroma 0,18 % BDP. Od tega je država namenila 455 milijonov, province 92 milijonov, občine 388 milijonov, skupno financiranih projektov pa je bilo v vrednosti 50 milijonov evrov. Država sama financira vzdrževanje in obnovo kulturne dediščine, za te namene pa sredstva namenja tudi provincam in občinam. Višina sredstev, ki jih dobi posamezna provinca oziroma občina, je odvisna od števila prebivalcev. Država je ustanovila Restavratski sklad, ki je z dodeljevanjem ugodnih posojil oblikoval obnavljajoči sklad, odplačana posojila pa mu omogočajo, da tudi sam financira vedno več projektov obnove dediščine. Nizozemska letno nameni 2 milijona evrov tudi ohranjanju nizozemske dediščine v tujini.

Glavni financer nemške kulturne dediščine so dežele, ki glede na lokalno zakonodajo določajo kaj in koliko se bo financiralo. Leta 2009 je bilo v **Nemčiji** iz javnih financ za kulturo namenjenih 9,127 milijarde evrov, oziroma 0,36 % BDP. Tega leta je znesek javnih sredstev za kulturno dediščino znašal 2,151 milijarde evrov, oziroma 0,08 % BDP. Od tega je 315,4 milijonov (14,6 %) namenila država, 1,835 milijarde evrov (85,4 %) pa dežele. Država financira program Kulturni spomeniki državnega pomena za obnovo najpomembnejših spomenikov, v sodelovanju z deželami in občinami pa izvaja številne programe za ohranjanje lokalnih spomenikov. Država je uvedla tudi poseben program ohranjanja dediščine na seznamu svetovne dediščine Unesco in za petletno obdobje namenila 220 milijonov evrov.

V **Španiji** je javno financiranje kulturne dediščine zelo decentralizirano in prihaja s strani države, regij in občin. Javno financiranje kulture je leta 2010 znašalo 6,68 milijard evrov oziroma 0,65 % BDP. Istega leta je javno financiranje kulturne dediščine znašalo 2.053.006.000 evrov oziroma 0,2 % BDP. Od tega je država namenila 520,2 milijonov evrov (25,34 %), regije 659,5 milijonov (32,13 %), občine pa 873,2 milijonov evrov (42,53 %). Ministrstvo, pristojno za kulturo, nudi tri oblike subvencij – subvencije zasebnim podjetjem za ohranjanje kulturne dediščine in njeno promocijo, subvencije za arheološka dela v tujini, ki se bodo izvajala v okviru bilateralnih sporazumov, in subvencije za ohranjanje svetovne dediščine na seznamu Unesco.

Po podatkih za leto 2010 je bilo v **Sloveniji** iz javnih sredstev za kulturo namenjenih 1,02 % BDP, okoli 60 % od tega je prispevala država, preostanek pa občine. Ministrstvo za kulturo, kot glavni financer področja kulturne dediščine, je v zadnjih 10-ih letih za dediščino v povprečju namenilo 29,06 % vseh sredstev za kulturo. Višina sredstev za dediščino s strani ministrstva je leta 2012 znašala 51,6 milijonov evrov oziroma 30,01 % vseh sredstev za kulturo. Leta 2012 so občine za ohranjanje kulturne dediščine namenile 23,3 milijonov evrov oziroma 14,3 % proračuna za kulturo. Če seštejemo zneska Ministrstva za kulturo in občin (zneski drugih ministrstev še niso znani), je javno financiranje kulturne dediščine v letu 2012 znašalo 74.964.117 evrov oziroma 0,21 % BDP. Od tega je ministrstvo prispevalo 68,9 %, občine pa 31,1 %. Ministrstvo v povprečju tri četrtine teh sredstev nameni za izvajanje javnih služb s področja kulturne dediščine, preostanek pa razdeli med programe in projekte, izbrane z razpisi. Občine sredstva namenijo predvsem za ohranjanje spomenikov lokalnega pomena ter za obnovo pročelij starih stavb v mestnih središčih.

b) Davča politika

V **Veliki Britaniji** so plačila davka na dediščino oproščeni lastniki stavb velikega zgodovinskega in arhitekturnega pomena. Del ali celoto davka na dediščino, davka na prenos kapitala in davka na nepremičnine lahko lastnik poplača v obliki premične dediščine (slike, starine itd.), a le s predmeti velikega nacionalnega in kulturnega pomena. Davka na dodano vrednost so oproščene storitve, povezane z ohranjanjem registrirane dediščine, ter material, povezan s temi deli. Davek na darila je oblikovan tako, da davkoplačevalce, ki plačujejo višjo stopnjo davka, spodbuja k višjim donacijam. Davčno olajšavo na kapitalski dobiček lahko uveljavlja podjetje, ki v dediščino investira več kot 1000 funtov oziroma če sponzorira stroške dela zaposlenih v dobrodelnih kulturnih organizacijah.

Na **Nizozemskem** je uzakonjena oprostitev plačila davka na posest, če je le-to preneseno z donacijo oziroma z dedovanjem, novi lastnik pa omogoča posest dostopno javnosti. Donacije zasebnikov in podjetij so oproščene plačila davka od daril, donatorji pa so upravičeni do nižje davčne osnove pri dohodnini oziroma davku na dobiček. Davek na dediščino lahko dedič odplača z umetniškimi deli, pomembnimi za nizozemsko kulturo. Davek na dohodnino kot davčno olajšavo omogoča restavratorska dela na spomeniško zaščiteni dediščini.

V **Nemčiji** so podjetja za donacije, namenjene varovanju kulturne dediščine, upravičene do 20 % znižanja davčne osnove pri plačilu davka na dobiček, za fizične osebe pa je to znižanje pri dohodnini 10 %. Stroški za obnovitvene posege lahko lastniku dediščine v prvih sedmih letih prinesejo 9 % olajšavo pri plačilu dohodnine, v naslednjih štirih letih pa je ta olajšava 4 %. Če gre pri obnovi za objekte za osebno rabo, je ta olajšava 9 % za obdobje desetih let. Lastniki posesti, na kateri stoji objekt kulturne dediščine, ki povzroča več stroškov kot prihodkov, so oproščeni plačila davka na posest. Nemčija pri nakupu kulturno zaščitenih stavb priznava davčno olajšavo pri dohodnini oziroma davku na dobiček. V primeru dedovanja ali darovanja spomeniških objektov, pri katerih stroški vzdrževanja presegajo prihodke, se davčna osnova zniža na 40 % ocenjene vrednosti objekta, na 15 % ocenjene vrednosti pa se zniža davčna osnova za zemljišča, na katerih stojijo spomeniški objekti. Popolna oprostitev teh dveh davkov je možna, če je spomeniški objekt v lasti iste družine že več kot 20 let.

Španija ima v uporabi t. i. 1 % za kulturo. Gre za dajatev, ki jo mora plačati država pri vseh lastnih investicijah nad 600 tisočaki. Vsaj 1 % od vrednosti investicije mora tako dodatno nameniti za ohranjanje kulturne dediščine. Dajatev morajo plačati tudi zasebna podjetja, ki opravljajo delo preko državnega javnega naročila oziroma koncesije države. Lastniki nepremičnin kulturnega pomena so oproščeni plačila davka na premoženje, davka na nepremičnine, davka na kapitalski dobiček in davka na dediščino. Sponzoriranje neprofitnih organizacij s področja kulture je oproščeno plačila dohodnine oziroma davka od dohodkov pravnih oseb. 15 % davčna olajšava pri dohodnini in davku od dohodkov pravnih oseb je mogoča za ohranjanje in obnovo kulturne dediščine ter za nakup španske kulturne dediščine v tujini in njen uvoz. 25 % olajšava pri dohodnini je mogoča za donacije pomembne španske kulturne dediščine neprofitnim organizacijam ali javnim ustanovam, v kolikor tako donacijo opravi podjetje, pa je davčna olajšava pri davkov od dohodka pravnih oseb 35 %.

V **Sloveniji** so konservatorsko-restavratorska dela, ki jih izvaja ZVKDS, oproščena plačila davka na dodano vrednost, nižja stopnja davka pa velja za vsa obnovitvena dela na objektih, namenjenih za trajno bivanje. Obnova kulturnih spomenikov, ki niso namenjeni trajnemu bivanju, je tako obdavčena po višji stopnji. Davek od premoženja na posest stavb se ne plačuje od stavb, ki so razglašene za kulturni spomenik. Davka na dediščino, davka na darila in davka na promet z nepremičninami so oproščeni lastniki kulturnih spomenikov, ki so dostopni za javnost ali so namenjeni kulturni dejavnosti. Za donacije rezidentom Slovenije in EU, ki so ustanovljeni za opravljanje nepridobitnih kulturnih dejavnosti, lahko podjetje uveljavlja zmanjšanje davčne osnove pri plačilu davka od dohodkov pravnih oseb, in sicer v višini 0,3 % obdavčenega prihodka. Rezident lahko do 0,5 % dohodnine nameni za financiranje nepridobitnih oziroma dobroteljskih kulturnih dejavnosti.

c) Zasebno financiranje

Po raziskavi za leto 2009 je v **Veliki Britaniji** zasebno financiranje kulture znašalo 654 milijonov funtov, od tega so posamezniki darovali 363 milijonov, zasebni skladi in fundacije 134 milijonov, podjetja pa 157 milijonov. V Veliki Britaniji so za kulturno dediščino pomembne dobroteljske organizacije, ki v dediščino vložijo veliko denarja in prostovoljnega dela. Veliko ugodnih posojil za obnovo nepremične kulturne dediščine nudi t. i. Sklad za ohranjanje stavb. Gre za obnavljajoči sklad, ki projekte obnove izvaja tudi sam, financira pa jih z odplačanimi posojili oziroma odprodajo že prenovljenih stavb.

Na **Nizozemskem** poznajo številne zasebne sklade, ki so pomemben člen pri financiranju kulturne dediščine. Poznajo tudi t. i. Amsterdamsko podjetje za restavriranje, neprofitno organizacijo, ki deluje kot obnavljajoči sklad. Prve obnove je podjetje opravilo z denarjem delničarjev, nove projekte pa financirajo z najemninami obnovljenih stanovanj oziroma s prodajo obnovljenih stavb.

Leta 2009 je v **Nemčiji** višina sredstev zasebnega financiranja kulture znašala 1,158 milijarde evrov oziroma 20,5 % vseh prejemkov za kulturo. Največja zasebna organizacija s področja ohranjanja kulturne dediščine je Nemška fundacija za spomeniško varstvo, ki je v svojih 25-ih letih sodelovala pri ohranjanju več kot 4.300 objektov, za katere je prispevala okoli 500 milijonov evrov. Fundacija sredstva dobi z delovanjem na trgu, iz loterije, največ pa z donacijami. Fundacija pri ohranjanju dediščine sodeluje v različnih programih ohranjanja tudi skupaj z deželami. Zasebne organizacije za ohranjanje dediščine delujejo tudi na ravni dežel. Te jim zagotovijo začetni kapital, v nadaljevanju pa projekte izvajajo z donacijami. Svoj sklad za obnovo cerkva ima tudi nemška evangeličanska cerkev.

Evidenc o zasebnem financiranju dediščine v **Španiji** ne vodijo, ocenjujejo pa, da so te okoli 10 % javnih investicij. Če je bil leta 2010 znesek javnega financiranja kulturne dediščine 2,053 milijarde evrov, je tako višina zasebnega investiranja dediščine znašala okoli 205,3 milijonov evrov. Največji zasebni investitorji na področju kulturne dediščine so cerkev, zasebne fundacije in podjetja. Cerkev naj bi po ocenah v povprečju prispevala 54 % vseh zasebnih sredstev, zasebni skladi in fundacije 39,4 %, podjetja pa 6,5 %.

V **Sloveniji** je ohranjanje kulturne dediščine, ki ni razglašena za spomenik, v celoti breme lastnika. Dediščino, razglašeno za spomenik, je lastnik po zakonu dolžan ohranjati v skladu s svojimi zmožnostmi. Kulturna politika je v Sloveniji zelo nestimulativna za zasebna vlaganja na področje kulturne dediščine, saj sponzoriranja in donacij skoraj ne poznamo. Za to je kriva zakonodaja in tudi zavest Slovencev o pomenu dediščine. Kot zasebno financiranje lahko štejemo po zakonu obvezno financiranje predhodnih raziskav, če se investitor odloči za gradnjo ali drug poseg na območju registriranega arheološkega najdišča. Nekaj zasebnih investicij na področju dediščine je v Sloveniji zaslediti v obliki javno-zasebnega partnerstva, a je takih uspešnih zgodb še vedno premalo.

d) Kohezijska politika

V Tabeli 31 vidimo višino sredstev kohezijske politike, do katere so v obdobju 2007–2013 upravičene obravnavane države. Največji absolutni znesek za kulturo je dodeljen Španiji, sledi ji Nemčija, najnižji znesek pa lahko vidimo pri Nizozemski. Relativno gledano je največ sredstev za kulturo dodeljenih Sloveniji, sledi ji Nizozemska, daleč najmanj pa jih ima Velika Britanija. Če gledamo samo zneske za področje kulturne dediščine, je slika podobna, saj imata največ sredstev na voljo Španija in Nemčija, najmanj pa Velika Britanija. Relativno gledano ima tudi tu največ sredstev na razpolago Slovenija, sledi ji Španija, najmanj sredstev pa lahko izkoristi Velika Britanija, manj kot 0,1 % vseh svojih sredstev iz naslova kohezijske politike.

Tabela 31: Sredstva kohezijske politike v obdobju 2007–2013

Država	Sredstva za kulturo, v EUR	% za kulturo	Sredstva za kulturno dediščino, v EUR	% za kulturno dediščino
Velika Britanija	33.276.396	0,3	3.085.296	> 0,1
Nizozemska	25.675.000	1,5	8.476.000	0,5
Nemčija	258.234.809	1,0	143.146.568	0,6
Španija	346.605.430	1,0	270.919.833	0,8
Slovenija	82.695.032	2,0	41.347.516	1,0

Vir: European Commission, Cohesion Policy 2007-2013: Culture, 2010, str. 2-5.

e) Vpliv krize na financiranje kulturne dediščine

Vse države se soočajo s finančno krizo in varčevanji na vseh področjih. V **Veliki Britaniji** se sredstva za kulturno dediščino nižajo od leta 2011, nekatere službe so od takrat dobile že za tretjino manj javnih sredstev. Novi rezi napovedujejo 7 % znižanje za dediščino, medtem ko se v dolgoročnih načrtih pri dediščini večjih varčevanj ne načrtuje. Kulturniki načrtujejo, da bodo izpad javnih sredstev lahko nadomestili z donacijami in sredstvi loterije. Na **Nizozemskem** bodo kulturne panoge do leta 2015 deležne 8 % znižanja javnih sredstev, v obdobju 2016–2018 pa 10 % znižanja. Najbolj naj bi bili prizadeti muzeji, najmanj pa varstvo kulturnih spomenikov. Glavna nizozemska agencija s področja kulturne dediščine ima za leto 2013 dodeljenih 10 % manj sredstev za izvedbo programa in stroške poslovanja, upadlo pa je tudi število zaposlenih.

V Nemčiji že nekaj časa zaznavajo, da področje kulturne dediščine v primerjavi z drugimi panogami izgublja svoj pomen. Manjša je javna angažiranost, zakonodajne spremembe gredo v smeri zniževanja standarda, manjša pa je tudi količina državnih sredstev za kulturo. V času krize se nekatere dežele, sicer redke, odločajo za občutno nižanje financiranja dediščine ali celo za njegovo začasno opustitev, a kulturna stroka se boji, da bi se tega začele posluževati še preostale dežele. V Španiji je področje kulturne dediščine še posebej prizadeto. Med leti 2010 in 2012 so se javna sredstva za dediščino letno znižala za 25, 14 oziroma 15 %, država pa financira le najnujnejše programe. Država se zanaša na pomoč zasebnega sektorja, saj je financiranje občin in regij zaradi njihove prezadolženosti prav tako zelo oslABLjeno.

V Sloveniji je leta 2012 sprejet varčevalni zakon kulturi sredstva zmanjšal za 14 %, kulturni dediščini pa za 20 %. Nižanje javnih sredstev je razvidno predvsem pri izvedbi programa, kjer se opaža manjše število ohranjenih zadev, manj obsežni pa so tudi posegi ohranjanja. Padajo tudi mase plač za zaposlene, napovedujejo se odpuščanja. Tako država kot tudi ostale organizacije s področja kulturne dediščine krizo vse pogosteje rešujejo s pomočjo sredstev raznih evropskih programov in drugimi projekti.

6 PREDLOGI ZA UČINKOVITEJŠE FINANCIRANJE KULTURNE DEDIŠČINE V SLOVENIJI

Povzemimo glavna dejstva o financiranju kulturne dediščine v Sloveniji. Izrazito prevladuje javno financiranje kulturne dediščine, financiranja kulturnih spomenikov pa je občutno premalo glede na potrebe. Za javna sredstva se po zakonu lahko potegujejo le lastniki kulturnih spomenikov, medtem ko je financiranje kulturne dediščine odvisno predvsem od iznajdljivosti lastnikov. Slovenska davčna zakonodaja je nestimulativna tako za lastnike kot tudi za potencialne vlagatelje, sponzorje in donatorje. Zato je zasebnih vlaganj v ohranjanje kulturne dediščine zelo malo oziroma jih praktično ni. V Sloveniji se vedno bolj poslužujemo sredstev EU, ki predstavljajo pomemben vir financiranja, a se ta porabljajo predvsem za obnovo in ohranjanje spomenikov, ne pa ostale kulturne dediščine. Za izboljšanje trenutnega stanja in učinkovitejše financiranje kulturne dediščine podajam naslednje predloge.

Prvič. Dejavnost ohranjanja kulturne dediščine trenutno deluje brez dveh temeljnih dokumentov, Nacionalnega programa za kulturo in Strategije varstva dediščine. **Nacionalni program za kulturo** je strateški dokument razvojnega načrtovanja kulturne politike. V njem so opredeljeni cilji in prioritete za vsa področja kulture, program pa med drugim predvideva tudi finančne usmeritve za njegovo uresničitev. Zadnji veljavni program se je iztekel konec leta 2011. **Strategija varstva dediščine** na podlagi ocene stanja določa cilje, usmeritve in ukrepe celostnega ohranjanja dediščine ter je podlaga za pripravo dokumentov razvojnega načrtovanja na tem področju. Do danes ni bila oblikovana še niti ena strategija. Dokler dokumenta ne bosta pripravljena, področje ohranjanja kulturne dediščine ne bo imelo prave usmeritve.

Drugič. **Poraba javnih sredstev** za kulturno dediščino je premalo učinkovita. Proračunsko financiranje kulturne dediščine je preveč avtomatično, razdeljevanju sredstev pa se namenja premalo pozornosti. Ministrstvo za kulturo tri četrtine sredstev nameni izvajanju javnih služb s področja kulturne dediščine, preostanek pa razdeli med programe in projekte, izbrane z razpisi ter pozivi. Menim, da bi se moral večji delež sredstev razdeljevati preko javnih razpisov in

pozivov, s čimer bi se spodbudila tekmovalnost na trgu, sredstva pa bi se porabila za boljše, primernejše namene.

Država bi morala izboljšati upravljanje državne kulturne dediščine. Več pozornosti bi bilo potrebno posvetiti rednemu vzdrževanju spomenikov, s čimer bi se dolgoročno zmanjšala potreba po dragih in kompleksnih prenovah. Država bi morala, po vzoru iz tujine, uvesti ne le programe obnove kulturne dediščine, ampak tudi programe njenega vzdrževanja.

Država se je odločila za prodajo devetih gradov, spomenikov v državni lasti. Zaradi relativno visoke cene in obveznosti z vzdrževanjem oziroma obnovo, ki čakajo lastnike, interesa ni. Ti spomeniki so v razmeroma slabem stanju in so za državo veliko finančno breme. Ne prinašajo ji nobenih koristi, zato bi jih bilo bolj pametno dolgoročno oddati ali prodati po simbolni ceni. Po zakonu je lastnik dediščino dolžan vzdrževati in ohranjati, a stanje teh gradov kaže, da država nalogi očitno ni kos.

Porabo javnih sredstev je potrebno narediti bolj smiselno in učinkovito. Posledično se s tem pritegne tudi več zasebnih investicij, ki dolgoročno razbremenijo javno financiranje dediščine.

Tretjič. Po vzoru Nizozemske in Velike Britanije bi morala država za namene ohranjanja in obnove kulturne dediščine ustanoviti **obnavljajoči sklad**. Naloga sklada bi bila izdaja posojil z ugodno obrestno mero. Pri odplačevanju posojil bi se skladu s pridobljenimi obrestmi ustvarjala dodatna sredstva, s tem pa bi lahko projekte ohranjanja dediščine izvajal in financiral tudi sam. Prihodke, ki bi jih vedno znova reinvestiral v nov projekt, bi sklad lahko dobil tudi s prodajo že obnovljenih objektov ali pa z njihovim oddajanjem. Zagonska sredstva bi skladu omogočila država ali pa bi se za to zagotovila sredstva EU.

Četrtoč. Davčna politika pri nas ne predvideva davčnih olajšav za lastnike kulturne dediščine. Izjema sta davek na dediščino in darila ter davek na promet z nepremičninami, in še to samo za lastnike kulturnih spomenikov. Sistem davkov tudi ne vključuje davčnih olajšav oziroma spodbud za sponzorje in donatorje. Razbremenitev države, kot glavnega financerja ohranjanja kulturne dediščine, ne bo možna brez spremembe davčne politike, zato so ukrepi na tem področju nujni.

Obveznosti lastnikov kulturne dediščine, predvsem pa kulturnih spomenikov, so mnogo večje od njihovih ugodnosti oziroma prednosti. Država bi morala, tako kot imajo to urejeno v tujini, za storitve, povezane z ohranjanjem vse kulturne dediščine (in ne samo dediščine, namenjene bivanju), uvesti olajšavo pri davku na dodano vrednost. Prav tako bi morala država poskrbeti, da bi lahko lastniki dediščine plačilo del, povezanih z ohranjanjem dediščine, uveljavljali kot olajšavo pri plačilu dohodnine oziroma davka od dohodkov pravnih oseb. Olajšava pri plačilu dohodnine oziroma davka od dohodkov pravnih oseb bi bila primerna tudi za primere nakupa kulturno zaščitenih stavb. Pri novem davku na nepremičnine bi bilo smiselno oprostiti njegovega plačila lastnike kulturne dediščine oziroma kulturnih spomenikov, ki jim ti prinašajo več stroškov od prihodkov. Za ostale lastnike kulturnih spomenikov bi bilo smiselno uvesti nekakšno izvzetje plačila omenjenega davka, lastnik pa bi moral namesto plačila davka njegov letni znesek nujno vložiti v ohranjanje spomenika. Pri oblikovanju davčne politike morajo biti davčne olajšave prilagojene tipu dediščine, glede na to, ali ta služi v kulturne namene, je namenjena bivanju ali

poslovni rabi, pomembno pa je tudi upoštevati dejstvo, ali dediščina prinaša prihodke, saj je taka deležna manj olajšav.

Davčna politika mora biti oblikovana tako, da naredi obnovo starih stavb vsaj enako privlačno gradnji novih. Država bi morala tu poskrbeti za davčno nepristranskost, s čimer bi se enako splačalo obnoviti staro hišo, kot zgraditi novo. Enako bi morale veljati za stanovanjske objekte ter za objekte za poslovno rabo.

Uvesti je potrebno tudi davčne spodbude, ki bi pritegnile več vlaganj zasebnikov in podjetij ter več donacij in sponzorskih sredstev. V tujih državah so donacije zasebnikov in podjetij oproščene plačila davka od daril, donatorji pa so upravičeni tudi do olajšave pri dohodnini in davku od dohodkov pravnih oseb. Pravilno oblikovana davčna politika, ki bi spodbudila zasebna vlaganja in donacije, bi dolgoročno zmanjšala potrebo po državnih investicijah na tem področju, kar bi izničilo izgubo, ki bi jo država utrpela zaradi potencialno manjših davčnih prilivov.

Država bi lahko razmislila tudi o uvedbi t. i. 1 % za kulturo, dajatvi, ki jo v Španiji za namene ohranjanja kulturne dediščine plača država od vsake svoje večje investicije. Iz takega sklada bi lahko v Sloveniji na primer financirali projekte iz programa Kulturnega tolarja.

Petič. Turizem je najhitreje rastoča panoga v EU. V tujini se tega dobro zavedajo in že dolgo časa v svojo turistično ponudbo vključujejo **kulturni turizem**. Tudi v Sloveniji, ki je bogata z zanimivo dediščino, bi morali kulturno dediščino in kulturne znamenitosti vključiti v turistično ponudbo. Država kot lastnica nekaterih najbolj obiskanih kulturnih spomenikov (Bled, Ptuj, Lipica, Otočec) se kulturnega turizma že poslužuje, a je tega občutno premalo. V turistično ponudbo je v večji meri potrebno vključevati klasične muzeje in muzeje na prostem, razne kulturne poti ter arheološka najdišča. Bolj je potrebno promovirati slovensko dediščino s seznama svetovne kulturne dediščine Unesco in vlagati v nove nominacije. S kulturnim turizmom bi se občutno izboljšala promocija naše kulturne dediščine, ki bi morebiti pritegnila potencialne investitorje ali celo kupce iz tujine. Do dodatnih finančnih sredstev bi prišlo z vstopninami, prodajo spominkov in publikacij. Kulturni turizem pa bi doprinesel tudi k razvoju področja in lokalnega gospodarstva.

Šestič. V Veliki Britaniji je področje kulturne dediščine dobro razvito predvsem zaradi zavesti ljudi o pomenu dediščine. V Sloveniji se ljudje premalo zavedamo njenega pomena, vpliva na kakovost našega življenja ter njenega potenciala, ki ga lahko izkoristimo za naš razvoj. **Zavest o kulturni dediščini** je potrebno povečati. Kulturno dediščino je potrebno vključiti v izobraževalni sistem in o njej ozaveščati že male otroke. Javnosti je potrebno povečati dostop do informacij o kulturni dediščini (predavanja, publikacije, razstave), izboljšati prepoznavnost kulturne dediščine kot nosilke identitete in kakovosti življenja, ter prikazati možnosti gospodarskega razvoja s pomočjo kulturne dediščine. Večja ozaveščenost o pomenu kulturne dediščine dokazano prinese več zasebnih vlaganj v to področje.

Sedmič. Javnih sredstev za financiranje kulturne dediščine je vedno manj, vse pomembnejši vir financiranja tega področja pa so **sredstva raznih evropskih programov**. Slovenske akterje je potrebno spodbuditi k aktivnejšemu sodelovanju pri teh razpisih. Mednarodno sodelovanje, ki ga ti projekti prinašajo, je potrebno prepoznati in njegove prednosti čim bolj izkoristiti. Pri

oblikovanju programov za prihodnje programsko obdobje je potrebno sodelovati z drugimi resornimi ministrstvi in kulturno dediščino vključiti v več programov z različnih področij (turizem, izobraževanje, gradbeništvo, raziskave itd.). Kot je bilo načrtovano že za obdobje 2007–2013, bi bilo za kulturo primerno oblikovati samostojen operativni program.

Ministrstvo za kulturo finančno podpira le sodelujoče pri projektih iz programa Kultura. Lastni delež sofinanciranja je za izvedbo projektov potreben tudi pri ostalih programih in prijavitelji imajo velikokrat težavo zagotoviti ta sredstva. Ker so ostali programi enako ali celo bolj primerni za ohranjanje in promocijo kulturne dediščine, bi moralo ministrstvo v prihodnje finančno pomagati tudi pri ostalih programih.

Osmič. Država bi morala podaljšati izvajanje Zakona o zagotavljanju sredstev za nekatere nujne programe v kulturi oziroma **Kulturnega tolarja**. Kulturni tolar se je v preteklosti izkazal za pomemben instrument za ohranjanje in obnovo najbolj pomembne in najbolj ogrožene kulturne dediščine. Instrument je dobro zastavljen, a za njegovo izvedbo vedno primanjkuje denarja.

Devetič. V Veliki Britaniji je največji financer kulturne dediščine **loterija**. Praksa, da se ohranjanje in obnova kulturne dediščine financirata iz loterijskih sredstev, je v Evropi pogosta. Ta način financiranja bi lahko uvedli tudi pri nas in s tem zagotovili konstanten priliv sredstev na to področje.

Desetič. Lastniki in upravljalci kulturne dediščine imajo premalo **managerskih znanj**. Znanje o kulturnem managementu je pri nas še skromno, prav tako ni možnosti za njegovo pridobitev. Tako znanje zagotovo pripomore tudi k boljšemu razpolaganju z denarnimi sredstvi ter k pridobivanju potrebnih sponzorskih sredstev. Opaziti je, da v Sloveniji večina lastnikov dediščine čaka na državna sredstva, medtem ko z iskanjem zasebnih virov in pridobivanjem EU sredstev niso seznanjeni oziroma za to niso zainteresirani. Ministrstvo bi moralo na to temo organizirati predavanja, kar bi na dolgi rok vsaj v majhni meri razbremenilo državno financiranje dediščine.

Enajstič. Predlog aktualnega Zakona o varstvu kulturne dediščine je vključeval **obveznost financiranja** varstva dediščine tudi za druge subjekte, ne samo za lastnike, državo in občine. Ta je predlagal obveznost financiranja za vse posredne ali neposredne uporabnike dediščine oziroma tiste, ki povzročajo stroške varstva dediščine ali škodo na dediščini. Predlog zakona je predvidel več vrst obveznih javnih dajatev, ki bi jih morali plačevati vsi, ki bi imeli koristi od dediščine. Ti predlogi financiranja v sprejeti zakon niso bili vključeni. Trenutno so v pripravi spremembe Zakona o varstvu kulturne dediščine. Zgoraj omenjeni predlogi bi verjetno rešili veliko težav na področju financiranja kulturne dediščine in mogoče je sedaj pravi čas, da se sprejmejo.

SKLEP

Finančna politika je za razvoj kulturne dediščine zelo pomembna, saj brez učinkovitega sistema financiranja ni uspešnega ohranjanja kulturne dediščine. Učinkovito financiranje ni odvisno le od zakonodaje, ampak tudi od vseh sodelujočih na tem področju, od družbenega razumevanja dediščine in od njenega poznavanja s strani potencialnih investitorjev.

V zadnjih letih je prišlo do porasta potreb po varovanju kulturne dediščine in s tem do porasta zahtev po finančnih sredstvih za njeno ohranjanje. Razlogi so v vedno večjem številu objektov, potrebnih obnove, bolj obsežnih delih in postopkih, ki jih ohranjanje zahteva ter tudi v povečanju zavesti o ohranjanju dediščine. Javnih sredstev za izvedbo vseh potrebnih nalog je premalo, zasebni investitorji pa so zaradi nestimulativne zakonodaje za vlaganja nezainteresirani.

Kulturna dediščina je javna dobrina in tudi zato si njeno ohranjanje težko predstavljamo brez vlaganj javnih sredstev. Javno financiranje kulturne dediščine ima marsikatero pozitivne učinke za državo. Neposredni učinek je seveda ohranjena in obnovljena dediščina, posredni učinki pa so širši. To so nova delovna mesta, spodbujanje tradicionalnih obrti, razvoj turizma in lokalnega gospodarstva, vsi davki ter izboljšanje infrastrukture in okolja za bivanje. Javnega financiranja kulturne dediščine ne smemo obravnavati le kot breme, saj se vložek povrne.

Ker vzdrževanje in obnova dediščine zahtevata veliko finančnih sredstev in država vseh sama ne more zagotoviti, je pomembno, da se oblikujejo spodbude za zasebna vlaganja. Najpogostejši način za spodbujanje vlaganj zasebnikov, podjetij, sponzorjev in donatorjev so davčne olajšave. Vse pogostejši vir financiranja kulturne dediščine predstavljajo tudi sredstva različnih evropskih programov in organizacij. Gre za nepovratna sredstva oziroma sredstva, pridobljena z donacijami, ki bodo v prihodnosti predstavljala enega pomembnejših virov financiranja kulturne dediščine.

V nalogi sem raziskala značilnosti s področja kulturne dediščine v štirih tujih evropskih državah ter načine njenega financiranja. Od vseh primerjanih držav največji pomen kulturni dediščini dajejo v Veliki Britaniji. Tam je kulturna dediščina zelo cenjena, ljudje se močno zavedajo njene vloge v vsakdanjem družbenem in gospodarskem življenju ter njenega doprinosa k trajnostnemu razvoju države. Spoštovanje dediščine se vidi v močnem vpletanju zasebnega sektorja v ohranjanje dediščine. Ta sodeluje pri njenem financiranju, ogromno pa za dediščino postorijo tudi številni prostovoljci in dobrodelne organizacije. V vseh preučevanih tujih državah je do največ finančnih sredstev upravičena kulturna dediščina državnega oziroma lokalnega pomena in dediščina, vpisana v razne registre. V preučevanih državah je po zadnjih dobljenih podatkih znesek javnih sredstev za kulturo znašal med 0,36 % (Nemčija) in 0,65 % BDP (Španija), znesek javnih sredstev za kulturno dediščino pa je se je gibal med 0,08 % (Nemčija) in 0,20 % BDP (Španija). Za javno financiranje kulturne dediščine so odgovorne predvsem dežele oziroma regije. V vseh štirih državah je zasebno financiranje kulturne dediščine razmeroma dobro razvito, davčna politika pa je oblikovana stimulatивно tako za donacije, sponzoriranje in zasebna vlaganja. Gospodarska kriza je področje kulturne dediščine prizadela v vseh državah, je pa opazno, da si bo panoga hitreje opomogla v Veliki Britaniji kot pa v Španiji.

V magistrski nalogi sem želela odgovoriti na vprašanje »**Ali je politika financiranja kulturne dediščine v Sloveniji ustrezno oblikovana?**«. Če pogledamo glavne značilnosti financiranja kulturne dediščine v Sloveniji, vidimo, da **obstajajo številne slabosti**. Izrazito prevladuje javno financiranje kulturne dediščine, financiranja kulturnih spomenikov pa je občutno premalo glede na potrebe. Za javna sredstva se po zakonu lahko potegujejo le lastniki kulturnih spomenikov, medtem ko je financiranje kulturne dediščine odvisno predvsem od iznajdljivosti lastnikov. Davčna zakonodaja je nestimulativna tako za lastnike kot tudi za potencialne vlagatelje, sponzorje in donatorje. Zasebnih vlaganj v ohranjanje kulturne dediščine je zato zelo malo

oziroma jih praktično ni. Veliko se poslužujemo sredstev EU, ki predstavljajo pomemben vir financiranja dediščine, a se ta porabljajo predvsem za obnovo in ohranjanje spomenikov, ne pa tudi ostale kulturne dediščine.

V nalogi predlagam **enajst rešitev**, ki bi pripomogle k učinkovitejšemu financiranju kulturne dediščine. Najpomembneje je, da država čim prej sprejme nov Nacionalni program za kulturo ter Strategijo varstva dediščine, temeljna dokumenta, ki usmerjata delovanje panoge. V predlogih je poudarek na bolj učinkovitem javnem financiranju kulturne dediščine ter na oblikovanju stimulativne davčne politike, ki bi z raznimi olajšavami in spodbudami povečala zasebno financiranje kulturne dediščine. Po vzoru iz tujine kot nov način financiranja dediščine predlagam ustanovitev tako imenovanega obnavljajočega sklada ter financiranje kulturne dediščine iz loterijskih sredstev. Menim, da bi k izboljšanju financiranja dediščine pripomoglo tudi povečanje zavesti ljudi o pomenu naše kulturne dediščine ter večja vključitev kulturne dediščine v turistično ponudbo. Predlagam tudi aktivnejše sodelovanje na razpisih za sredstva evropskih programov, podaljšanje izvajanja instrumenta Kulturnega tolarja ter sprejetje, v preteklosti že predlaganega, obveznega financiranja kulturne dediščine s strani vseh, posrednih in neposrednih uporabnikov dediščine.

Na koncu lahko ugotovimo, da varstvo kulturne dediščine nikakor ni samo stvar zakonodaje, ampak predvsem našega osebnega odnosa do nje. Tako odnos države kot tudi odnos zasebnikov vplivata na višino dodeljenih finančnih sredstev in s tem na stopnjo ohranjenosti dediščine. Raven ohranjene kulturne dediščine pa je zrcalo razvitosti naše družbe. Tuje države v kulturni dediščini vidijo ekonomsko in družbeno korist in čas je, da tudi mi ugotovimo, ali je naša kulturna dediščina le breme ali pa investicija za prihodnost in s tem morebiti tudi eno izmed orodij za izhod iz krize.

LITERATURA IN VIRI

1. *Arhivska dejavnost in varstvo arhivskega gradiva*. Najdeno 29. marca 2013 na spletnem naslovu http://www.mizks.gov.si/si/delovna_podrocja/direktorat_za_kulturno_dediscino/arhivska_dejavnost_in_varstvo_arhivskega_gradiva/
2. Council of Europe Development Bank. (2011). *The CEB and Environment*. Najdeno 1. julija 2013 na spletnem naslovu <http://www.coebank.org/Upload/infocentre/brochure/en/managementenvironment.pdf>
3. *CEB - Council of Europe Development Bank*. Najdeno 1. julija 2013 na spletnem naslovu <http://www.coebank.org/Contenu.asp?arbo=76&theme=1>
4. *Cilji in sredstva kohezijske politike 2007-2013*. Najdeno 5. julija 2013 http://www.mgrt.gov.si/si/delovna_podrocja/evropska_kohezijska_politika/izvajanje_evropske_kohezijske_politike_v_republiki_sloveniji/kohezijska_politika_v_obdobju_2007_2013/cilji_in_sredstva_kohezijske_politike_2007_2013/
5. *Council of Europe, Heritage policies - Netherlands*. Najdeno 1. julija 2013 na spletnem naslovu https://european-heritage.coe.int/database/browseDatabaseStep42.do?themeCode=theme4&subThemeCode=4.2#current_pos
6. *Council of Europe, Heritage policies - Spain*. Najdeno 16. avgusta 2013 na spletnem naslovu https://european-heritage.coe.int/database/browseDatabaseStep11.do?themeCode=theme1&subThemeCode=1.1#current_pos
7. *Cultural Heritage Agency*. Najdeno 7. julija 2013 na spletnem naslovu <http://www.cultureelerfgoed.nl/en>
8. *Culture programme - a serious cultural investment*. Najdeno 10. junija 2013 na spletnem naslovu http://ec.europa.eu/culture/our-programmes-and-actions/culture-programme-%282007-2013%29_en.htm
9. *Culture Programme Selection Results*. Najdeno 15. junija 2013 na spletnem naslovu http://eacea.ec.europa.eu/culture/results_compendia/results_en.php
10. Čopič, V., & Tomc, G. (1997). Nacionalno poročilo o kulturni politiki Slovenije. *Kulturna politika v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
11. Deanovič, B. (2006). Ekonomija ohranjanja kulturne dediščine. *Gradbenik*, 10 (7/8), str. 20-21.

12. Delak Koželj, Z. (2009). Etnologija in varstvo naravne in kulturne dediščine. *Vestnik XXI*. Ljubljana: Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije.
13. Deutsche Stiftung Denkmalschutz (2013). *Protecting Monuments in Germany*. Bonn: Deutsche Stiftung Denkmalschutz.
14. Directorate-General for Education and Culture, *Culture Programme - Annual work Programmes*. Najdeno 15. junija 2013 na spletnem naslovu http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/calls/annual_programme_07_en.htm
15. Direktorat za kulturno dediščino. Najdeno 29. marca 2013 na spletnem naslovu http://www.mizks.gov.si/si/delovna_podrocja/direktorat_za_kulturno_dediscino/
16. Dümcke, C. (2012). *Culture and the Structural Funds in Germany*. B.k.: European Expert Network on Culture.
17. *The Economics of Uniqueness: Embracing Cultural Heritage*. Najdeno 29. junija 2013 na spletnem naslovu <http://www.worldbank.org/en/news/feature/2012/09/26/economics-uniqueness-embracing-cultural-heritage>
18. *EEA Grants - Norway Grants*. Najdeno 26. junija 2013 na spletnem naslovu <http://eeagrants.org.ez.07.no/Who-we-are>
19. *EIB teams up with Europa Nostra to save Europe's Cultural Heritage*. Najdeno 1. julija na spletnem naslovu <http://www.eib.org/about/press/2013/2013-010-eib-teams-up-with-europa-nostra-to-save-europes-cultural-heritage.htm>
20. *English Heritage*. Najdeno 9. avgusta 2013 na spletnem naslovu <http://www.english-heritage.org.uk/professional/funding/grants/>
21. *EU Prize for Cultural Heritage / Europa Nostra Awards*. Najdeno 17. junija 2013 na spletnem naslovu <http://www.europanostra.org/heritage-awards/>
22. European Commission. (2010). *Cohesion Policy 2007-2013: Culture*. Brussels: European Commission.
23. *European Heritage Network*. Najdeno 28. marca 2013 na spletnem naslovu http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/heritage/Herein/Default_en.asp
24. *European Heritage Network, National Heritage Policies - Germany*. Najdeno 3. avgusta 2013 na spletnem naslovu http://european-heritage2.coe.int/sdx/herein/national_heritage/voir.xsp?id=intro_DE_en&sId=2&p=DE&l=en

25. *European Heritage Network, National Heritage Policies - Netherlands*. Najdeno 6. julija 2013 na spletnem naslovu http://european-heritage2.coe.int/sdx/herein/national_heritage/voir.xsp?id=1.1_NL_en
26. *European Heritage Network, National Heritage Policies - Spain*. Najdeno 16. avgusta 2013 na spletnem naslovu http://european-heritage2.coe.int/sdx/herein/national_heritage/voir.xsp?id=intro_ES_en
27. *European Heritage Network, National Heritage Policies - United Kingdom*. Najdeno 8. avgusta 2013 na spletnem naslovu http://european-heritage2.coe.int/sdx/herein/national_heritage/voir.xsp?id=1.1_UK_en
28. *European Territorial Cooperation*. Najdeno 5. julija 2013 na spletnem naslovu http://ec.europa.eu/regional_policy/cooperate/cooperation/index_en.cfm
29. *European Investment Bank*. Najdeno 29. junija 2013 na spletnem naslovu <http://www.eib.org/about/index.htm>
30. Evropska komisija. (2010). *Vodnik po programu Kultura 2007-2013*. Bruselj: Evropska komisija.
31. Evropska komisija. (2012). Spodbujanje kulturnih in ustvarjalnih sektorjev za rast in delovna mesta v EU. *COM (2012) 537 final*. Bruselj: Evropska komisija.
32. Evropska komisija. (2013). Osmo poročilo o napredku na področju ekonomske, socialne in teritorialne kohezije - Regionalna in urbana razsežnost krize. *COM (2013) 463 final*. Bruselj: Evropska komisija.
33. Evropski forum vodij za dediščino. (2009). *Izjava o stimulatívni vlogi dediščine v časi gospodarske recesije*. Vienna - Bratislava: European Heritage Heads Forum.
34. Ferkov, T., & Hlačer, T. (2010). Kulturna dediščina in identiteta. V Jezernik, B. (ur.), *Kulturna dediščina in identiteta* (str. 192-206). Ljubljana: Filozofska fakulteta.
35. Fisher, R., & Figueira, C. (2012). *Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe, Country profile: United Kingdom*. Strasbourg: Council of Europe.
36. *Funds for Historic Buildings*. Najdeno 9. avgusta 2013 na spletnem naslovu <http://www.ffhb.org.uk/index.php>
37. *GHF Project Selection Criteria*. Najdeno 3. julija 2013 na spletnem naslovu http://globalheritagefund.org/our_approach/project_investigation_and_selection
38. Global Heritage Fund. (2011). 2009-2010 Biennial Report. Najdeno 3. julija 2013 na spletnem naslovu <http://globalheritagefund.org/docs/GHFAnnualReport2010.pdf>

39. Goebel, R., & Waltl, C. (2010). *Evalvacija slovenskih muzejev 2006-2008*. Ljubljana: Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije.
40. Hamersveld, I., & Bina, V. (2008). *Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe, Country profile:Netherlands*. Strasbourg: Council of Europe.
41. *Heritage Lottery Fund*. Najdeno 11. avgusta 2013 na spletnem naslovu <http://www.hlf.org.uk/aboutus/Pages/AboutUs.aspx#UgfH-awT78Q>
42. *ICCROM - International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property*. Najdeno 27. marca 2013 na spletnem naslovu http://www.iccrom.org/eng/00about_en/00_00whats_en.shtml
43. *IPA Adriatic Cross-border Cooperation Programme*. Najdeno 24. junija 2013 na spletnem naslovu http://www.mgrt.gov.si/si/delovna_podrocja/regionalni_razvoj_in_evropsko_teritorialno_sodelovanje/podrocje_evropskega_teritorialnega_sodelovanja/
44. Ivanc, T. (2012). *Varstvo nepremične kulturne dediščine – pravna ureditev*. Maribor: De Vesta.
45. *Jessica: skupna evropska podpora za trajnostne naložbe v mestna območja*. Najdeno 1. julija 2013 na spletnem naslovu http://ec.europa.eu/regional_policy/thefunds/instruments/jessica_sl.cfm
46. Jogan, S. (2008). *Pravno varstvo dediščine*. Koper: Založba Annales.
47. *JPI – JHEP Call for proposal, Guidelines for applicants*. Najdeno 10. junija 2013 na spletnem naslovu <http://www.jpi-culturalheritage.eu/joint-call/documents/>
48. *Kulturna stična točka v Sloveniji*. Najdeno 16. junija 2013 na spletnem naslovu <http://www.ccp.si/>
49. *Latest developments in the Netherlands*. (2013). Report for EHHF Meeting in Oslo.
50. Lazar, M., & Ekar, M. (2013). *Projekti v okviru programov Kultura 2000 in Kultura*. Ljubljana: Kulturna stična točka v Sloveniji, nacionalni informacijski urad za kulturni program EU Kultura/SCCA–Ljubljana.
51. Lipovšek, B. (2011). *Materialni položaj kulture v Sloveniji*. Ljubljana: Ministrstvo za kulturo.
52. Ministerio de Educacion, Cultura y Deporte. (2012). *Anuario de Estadísticas Culturales 2012*. Madrid: Ministerio de Educacion, Cultura y Deporte.

53. *Ministerio de Educacion, Cultura y Deporte*. Najdeno 18. avgusta 2013 na spletnem naslovu <http://en.www.mcu.es/patrimonio/SC/becasAyudasSubvenciones/index.html>
54. Ministry of Education, Culture and Science. (2012). *Key figures 2007-2011, Education, Culture and Science*. The Hague: Ministry of Education, Culture and Science.
55. Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo. (2012). *Letno poročilo 2011 o izvajanju Operativnega programa krepitve regionalnih razvojnih potencialov za obdobje 2007 - 2013*. Ljubljana: Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo.
56. Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport. (2012). *Poročilo o (so)financiranju kulturnih programov in projektov v letu 2011*. Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport.
57. *Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport - Javne objave in razpisi*. Najdeno 10. julija 2013 na spletnem naslovu http://www.mizs.gov.si/si/javne_objave_in_razpisi/
58. Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport. (2013b). *Pilotni javni razpis v okviru Skupne mednarodne programske pobude Kulturna dediščina – JPI Cultural Heritage*. Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport.
59. Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. (2012). *Program razvoja podeželja Republike Slovenije za obdobje 2007-2013 - 5. Sprememba*. Ljubljana: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.
60. Ministrstvo za kmetijstvo in okolje. (2012). *Poročilo o napredku v okviru Programa razvoja podeželja RS 2007-2013 za leto 2011*. Ljubljana: Ministrstvo za kmetijstvo in okolje
61. Ministrstvo za kulturo (2006). *Operativni program za kulturo 2007-2013 – delovni predlog*. Ljubljana: Ministrstvo za kulturo.
62. Ministrstvo za kulturo. (2009). *Poročilo o (so)financiranju kulturnih programov in projektov v letu 2008*. Ljubljana: Ministrstvo za kulturo.
63. Ministrstvo za kulturo. (2010). *Poročilo o (so)financiranju kulturnih programov in projektov v letu 2009*. Ljubljana: Ministrstvo za kulturo.
64. Ministrstvo za kulturo (2011a). *Analiza stanja na področju kulture s predlogi ciljev za nacionalni program za kulturo 2012-2015*. Ljubljana: Ministrstvo za kulturo.
65. Ministrstvo za kulturo. (2011b). *Nacionalni program za kulturo 2012-2015, osnutek*. Ljubljana: Ministrstvo za kulturo.
66. Ministrstvo za kulturo. (2011c). *Poročilo o (so)financiranju kulturnih programov in projektov v letu 2010*. Ljubljana: Ministrstvo za kulturo.

67. Ministrstvo za kulturo – Javne objave. Najdeno 10. julija 2013 na spletnem naslovu http://www.mk.gov.si/si/o_organu/javne_objave/
68. Ministrstvo za kulturo. (2013b). *Poročilo o (so)financiranju kulturnih programov in projektov v letu 2012*. Ljubljana: Ministrstvo za kulturo.
69. Ministry of Education, Culture and Science. (2009). *Cultural Policy in the Netherlands*. The Hague/Amsterdam: Ministry of Education, Culture and Science.
70. Mrak, M., Mrak, M., & Rant, V. (2004). *Kohezijska politika Evropske unije*. Ljubljana: Samozaložba.
71. *Muzejska dejavnost in varstvo premične kulturne dediščine*. Najdeno 29. marca 2013 na spletnem naslovu http://www.mizks.gov.si/si/delovna_podrocja/direktorat_za_kulturno_dediscino/muzejska_dejavnost_in_varstvo_premicne_kulturne_dediscine/
72. *National Trust - Grants and Funding*. Najdeno 8. avgusta 2013 na spletnem naslovu <http://www.nationaltrust.org.uk/grants-and-funding/>
73. *Norveški finančni mehanizem in Finančni mehanizem EGP – splošne informacije*. Najdeno 26. junija 2013 na spletnem naslovu <http://norwaygrants.si/o-programih/splosne-informacije/#>
74. Nypan, T. (2005). *Cultural Heritage Monuments and Historic buildings as value generators in post-industrial economy*. Oslo: Directorate for Cultural Heritage.
75. *Operativni program Čezmejno sodelovanje Slovenija-Avstrija 2007-2013*. Najdeno 24. junija 2013 na spletnem naslovu http://www.si-at.eu/program_sl/category/operational_programme/
76. *Operativni program Čezmejno sodelovanje Slovenija-Italija 2007-2013*. Najdeno 24. junija 2013 na spletnem naslovu http://www.ita-slo.eu/temeljni_dokumenti/programski_dokumenti/
77. *Operativni program Čezmejno sodelovanje Slovenija-Madžarska 2007-2013*. Najdeno 24. junija 2013 na spletnem naslovu http://www.si-hu.eu/program_sl/category/operational_programme/
78. *Operativni program IPA Slovenija-Hrvaška 2007-2013*. Najdeno 24. junija 2013 na spletnem naslovu http://www.si-hr.eu/start_sl/
79. *Operativni program razvoja človeških virov*. Najdeno 24. junija 2013 na spletnem naslovu <http://www.eu-skladi.si/predpisi/operativni-programi/2007-2013/operativni-program-razvoja-cloveskih-virov>

80. Palsson Skarin, I. (2011). *A Finance Model for the Built Cultural Heritage*. Lund: Faculty of Engineering.
81. Petrič, M. (2000). Mednarodno pravno varstvo kulturne dediščine. *Vestnik XVII*. Ljubljana: Ministrstvo za kulturo, Uprava Republike Slovenije za kulturno dediščino.
82. Pickard, R. (2009). *Funding the architectural heritage: a guide to policies and examples*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
83. Pirkovič, J., & Šantej, B. (2012). Pravno varstvo nepremične kulturne dediščine v Sloveniji / Tutela giuridica del patrimonio culturale immobiliare in Slovenia. *Vestnik XXV*. Ljubljana: Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije.
84. Pirkovič, J. (2013). *Slovenia Country Report for EHHF Meeting in Oslo*. Ljubljana: Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije.
85. *Pogodba za Slovenijo 2012-2015*. Najdeno 19. aprila 2013 na spletnem naslovu http://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CC0QFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.vlada.si%2Ffileadmin%2Fdokumenti%2Fsi%2Fprogram_vlade%2FKoalicijska_pogodba_2012_2015.pdf&ei=RAtxUf2OCcqCIQWFIIG4Ag&usg=AFQjCNHbH5j37ZAs2Nul5CeDd1XZz1F_2Q&sig2=tQtDArQYM55xkpcUOqANIA&bvm=bv.45373924,d.dGI
86. *Pogosta vprašanja o nagradi Evropske unije za kulturno dediščino/nagradi Europa Nostra*. Najdeno 17. junija 2013 na spletnem naslovu http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-12-398_sl.htm?locale=EN
87. *Podatki občin o realiziranih prihodkih in drugih prejemkih ter odhodkih in drugih izdatkih splošnega dela proračuna ter o realiziranih odhodkih in drugih izdatkih posebnega dela proračuna*. Najdeno 5. julija 2013 na spletnem naslovu http://www.mf.gov.si/si/delovna_podrocja/lokalne_skupnosti/statistika/podatki_obcin_o_realiziranih_prihodkih_in_drugih_prejemkih_ter_odhodkih_in_drugih_izdatkih_splosnega_dela_proracuna_ter_o_realiziranih_odhodkih_in_drugih_izdatkih_osebnega_dela_proracuna/
88. Prečiščena različica Pogodbe o Evropski uniji. *Uradni list Evropske Unije* 2012/C 326/13.
89. Prečiščena različica pogodbe o delovanju Evropske Unije. *Uradni list Evropske Unije* 2012/C 326/47.
90. Prizanesljiv odnos do umetnosti je koristen. (2013, 2. julij). *Delo*, str. 15.
91. *The Prussian Cultural Heritage Foundation*. Najdeno 5. avgusta 2013 na spletnem naslovu http://hv.spk-berlin.de/english/wir_ueber_uns/profil.php
92. Računsko sodišče Republike Slovenije. (2009). *Revizijsko poročilo: Obnova gradov z evropskimi sredstvi*. Ljubljana: Računsko sodišče Republike Slovenije.

93. *Razvojna banka Sveta Evrope*. Najdeno 1. julija 2013 na spletnem naslovu http://www.mf.gov.si/si/delovna_podrocja/mednarodni_financni_odnosi/mednarodno_sodelovanje/razvojna_bank_a_sveta_evrope_ceb/
94. *Register nepremične kulturne dediščine*. Najdeno 25. maja 2013 na spletnem naslovu <http://giskds.situla.org/giskd/>
95. Resolucija o Nacionalnem programu za kulturo 2008-2011. *Uradni list RS* št. 35/2008.
96. *Results and overview of the EEA and Norwegian financial mechanisms 2004-2009 in the Republic of Slovenia*. Najdeno 26. junija 2013 na spletnem naslovu http://norwaygrants.si/?attachment_id=524
97. Rypkema, D. D. (2005). *Kulturna dediščina in trajnosten gospodarski in družbeni razvoj*. Bruselj: Evropski forum za kulturno dediščino.
98. *Seventh Framework Programme*. Najdeno 28. junija 2013 na spletnem naslovu http://cordis.europa.eu/fp7/cooperation/home_en.html
99. Služba vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravo in regionalno politiko. (2007). *Operativni program krepitve regionalnih razvojnih potencialov 2007-2013*. Ljubljana: Služba vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravo in regionalno politiko.
100. *Sofinanciranje slovenskega deleža projektov, ki so bili v letih 2012 in 2013 izbrani na razpisih programa Kultura*. Najdeno 10. avgusta na spletnem naslovu http://www.mk.gov.si/nc/si/medijsko_sredisce/novica/article/1328/5762/
101. Statistische Ämter des Bundes und der Länder. (2012). *Kulturfinanzbericht 2012*. Wiesbaden: Statistisches Bundesamt.
102. *Steuerliche Begünstigung*. Najdeno 1. avgusta 2013 na spletnem naslovu http://www.dnk.de/Frderung/n2352?node_id=2356
103. Svet Evrope (1996). *Financiranje stavbne dediščine*. V *Vestnik XIV*. Ljubljana: Ministrstvo za kulturo, Uprava Republike Slovenije za kulturno dediščino.
104. *Unesco World Heritage List*. Najdeno 27. marca 2013 na spletnem naslovu <http://whc.unesco.org/en/list/>
105. *Unesco - About World Heritage, Funding*. Najdeno 29. junija 2013 na spletnem naslovu <http://whc.unesco.org/en/funding/>
106. Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj. (2005). *Strategija razvoja Slovenije*. Ljubljana: Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj.

107. Ustava Republike Slovenije. *Uradni list RS* št. 33/1991, 42/1997, 66/2000, 24/2003, 69/2004, 69/2004, 69/2004, 68/2006.
108. Van de Voorde, J. (2006). *Funding historic buildings the Dutch way*. Zeist: The Netherlands Department for Conservation.
109. Villarroya, A. (2013). *Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe, Country profile: Spain*. Strasbourg: Council of Europe.
110. *Who we are – Europa Nostra*. Najdeno 28. marca 2013 na spletnem naslovu <http://www.europanostra.org/who-we-are/>
111. World Monuments Fund. (2013). 2012 Annual Report. Najdeno 3. julija 2013 na spletnem naslovu http://www.wmf.org/sites/default/files/annual_report/2012-World-Monuments-Fund-Annual-Report.pdf
112. *World Monuments Fund - Core Programs*. Najdeno 3. julija 2013 na spletnem naslovu <http://www.wmf.org/content/core-programs>
113. Zakonu o davkih občanov. *Uradni list SRS* št. 36/1988, 8/1989, SFRJ, št. 83/1989, SRS, št. 5/1990, RS, št. 48/1990, 8/1991, 10/1991, 17I/1991-I-ZUDE, 14/1992-ZOMZO, 7/1993, 8/1993, 13/1993-ZP-G, 66/1993-ZP-H, 12/1994, 1/1995, 77/1995, 18/1996-ZDavP, 77/1996, 80/1997, 86/1998, 91/1998-ZDavP-C, 1/1999-ZNIDC, 7/1999, 28/1999, 110/1999, 116/2000, 106/2001, 112/2002, 1/2004, 128/2004, 4/2006 (12/2006 popr.), 117/2006-ZDVP, 117/2006-ZDDD, 133/2006, 119/2007 (31/2008 popr.), 24/2008-ZDDKIS, 119/2008, 104/2009, 103/2010, 91/2011, 97/2012.
114. Zakonu o davku na dediščine in darila. *Uradni list RS* št. 117/2006.
115. Zakon o davku na dodano vrednost. *Uradni list RS* št. 13/2011-UPB3, 18/2011, 78/2011, 38/2012, 40/2012-ZUJF, 83/2012, 46/2013-ZIPRS1314-A.
116. Zakonu o davku na promet z nepremičninami. *Uradni list RS* št. 117/2006.
117. Zakonu o davku od dohodkov pravnih oseb. *Uradni list RS* št. 117/06, 90/2007, 56/2008, 76/2008, 92/2008, 5/2009, 96/2009, 110/2009-ZDavP-2B (1/2010 popr.), 43/2010, 59/2011, 24/2012, 30/2012-ZDDPO-2H, 94/2012.
118. Zakonu o dohodnini. *Uradni list RS* št. 13/2011, 9/2012 Odl.US: U-I-18/11-10, 24/2012, 30/2012, 40/2012-ZUJF, 71/2012 Odl.US: U-I-76/11-15, 75/2012, 94/2012.
119. Zakon o javno-zasebnem partnerstvu. *Uradni list RS* št. 127/2006.
120. Zakon o lastninjenju kulturnih spomenikov v družbeni lastnini. *Uradni list RS* št. 89/1999, popr. št. 107/99, št. 63/2007 Odl.US: Up-395/06-24, U-I-64/07-13).

121. Zakon o ratifikaciji okvirne konvencije Sveta Evrope o vrednosti kulturne dediščine za družbo. *Uradni list RS* št. 22/2008.
122. Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo. *Uradni list RS* št. 77/2007-UPB1, 56/2008, 94/2009 Odl.US: U-I-278/07-17, 4/2010, 20/2011, 100/2011 Odl.US: U-I-210/10-10.
123. Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih. *Uradni list RS* št. 30/2006.
124. Zakon o varstvu kulturne dediščine, ZVKD-1. *Uradni list RS* št. 16/2008, 123/2008, 8/2011, 30/2011 Odl.US: U-I-297/08-19, 90/2012.
125. Zakon o vračanju protipravno odstranjenih predmetov kulturne dediščine. *Uradni list RS* št. 126/2003.
126. Zakon o zagotavljanju sredstev za nekatere nujne programe Republike Slovenije v kulturi. *Uradni list RS* št. 14/2003-UPB1, 77/2008.
127. Zemljič, P. (2013, 16. julij). Občina rešila grad pred propadom. *Večer*, str. 11.

PRILOGE

KAZALO PRILOG

Priloga 1: Naloge slovenskih akterjev na področju kulturne dediščine.	1
Priloga 2: Sredstva kohezijske politike, ki so za kulturo in kulturno dediščino namenjena v programskem obdobju 2007–2013.....	2
Priloga 3: Seznam javnih pozivov in razpisov ministrstva pristojnega za kulturo, ki so bili med 1. 1. 2006 in 31. 7. 2013 objavljeni za področje kulturne dediščine in financirani iz proračuna.	3

Priloga 1: Naloge slovenskih akterjev na področju kulturne dediščine

Tabela 1: Naloge slovenskih akterjev na področju kulturne dediščine

Skupina nalog	Ministrstvo za kulturo	Občine	ZVKDS
Identificiranje, registriranje, dokumentiranje in vrednotenje dediščine.	Vodenje registra kulturne dediščine.	/	Identifikacija in vrednotenje dediščine, zagotavljanje podatkov za register.
Varstvo dediščine v prostorskem načrtovanju.	Sodelovanje z drugimi resorji in občinami, izdajanje smernic in mnenj v postopku priprave prostorskih aktov.	Sprejemanje občinskih planskih aktov.	Analiziranje dediščine v prostoru, ocena arheološkega potenciala prostora, priprava gradiva za smernice in mnenja ministrstva k prostorskim aktom.
Zavarovanje spomenikov z razglasitvijo.	Medresorsko usklajevanje v postopku razglasitve spomenikov državnega pomena, izdajanje odlokov o začasni razglasitvi.	Sprejemanje aktov o razglasitvi spomenikov lokalnega pomena.	Priprava predlogov za razglasitev spomenikov državnega in lokalnega pomena, izvedba javnih razprav v postopku razglasitve spomenikov.
Predhodne arheološke raziskave.	Izdajanje soglasij za arheološke raziskave, financiranje raziskav za posameznike ki gradijo svoja stanovanja.	/	Izvedba arheoloških raziskav, ki jih financira ministrstvo.
Nadzor in usmerjanje posegov.	Odločanje na 2. stopnji (pritožbe).	/	Izdajanje pogojev in soglasij za posege v dediščino.
Izvajanje varstvenih posegov.	Subvencije za obnovo in druge projekte.	Subvencije za obnovo in druge projekte.	Izvedba nekaterih projektov obnove in drugih projektov.
Pridobivanje lastništva nad spomeniki.	Predkupna pravica v primeru prodaje spomenikov državnega pomena.	Predkupna pravica v primerih prodaje spomenikov lokalnega pomena.	/

Vir: J. Pirkovič & B. Šantelj, *Pravno varstvo nepremične kulturne dediščine Slovenije*, 2012, str. 16.

Priloga 2: Sredstva kohezijske politike, ki so za kulturo in kulturno dediščino namenjena v programskem obdobju 2007–2013

Tabela 2: Sredstva kohezijske politike, ki so za kulturo in kulturno dediščino namenjena v programskem obdobju 2007–2013

Država	Znesek za kulturo	% za kulturo	Znesek za kulturno dediščino	% za kulturno dediščino v sredstvih za kulturo	% za kulturno dediščino v vseh sredstvih
Bolgarija	107.885.887	1,6	60.247.963	55,8	0,9
Belgija	30.854.367	1,5	10.284.789	33,3	0,5
Češka	512.687.620	1,9	327.848.513	63,9	1,2
Danska	12.254.216	2,4	6.127.108	50,0	1,2
Nemčija	258.234.809	1,0	143.146.568	55,4	0,6
Estonija	69.209.924	2,0	12.213.516	17,6	0,4
Grčija	483.445.000	2,4	283.985.000	58,7	1,4
Španija	346.605.430	1,0	270.919.833	78,2	0,8
Francija	140.905.555	1,0	34.010.555	24,1	0,3
Irska	3.000.000	0,4	3.000.000	100,0	0,4
Italija	800.149.395	2,9	378.656.132	47,3	1,4
Ciper	31.450.000	5,1	0	0,0	0,0
Latvija	42.373.529	0,9	21.186.764	50,0	0,5
Litva	184.866.895	2,7	66.023.891	35,7	1,0
Luksemburg	0	0,0	0	0,0	0,0
Madžarska	410.426.968	1,6	162.924.054	39,7	0,7
Malta	69.280.000	8,2	27.630.000	39,9	3,3
Nizozemska	25.675.000	1,5	8.476.000	33,0	0,5
Avstrija	12.107.000	1,0	0	0,0	0,0
Poljska	1.014.117.040	1,6	385.545.531	38,0	0,6
Portugalska	332.748.853	1,6	158.554.128	47,6	0,7
Romunija	200.087.369	1,0	200.087.369	100,0	1,0
Slovenija	82.695.032	2,0	41.347.516	50,0	1,0
Slovaška	227.020.460	2,0	115.820.460	51,0	1,0
Finska	31.241.309	2,0	3.994.583	12,8	0,3
Švedska	22.796.051	1,4	7.299.413	32,0	0,4
V. Britanija	33.276.396	0,3	3.085.296	9,3	0,0
EU čezmejno sodelovanje	480.494.116	6,1	202.046.383	42,0	2,6
SKUPAJ	5.965.888.221	1,7	2.934.461.365	41,6	0,9

Vir: European Commission, Cohesion Policy 2007-2013: Culture, 2010, str. 2 - 5.

Priloga 3: Seznam javnih pozivov in razpisov ministrstva pristojnega za kulturo, ki so bili med 1. 1. 2006 in 31. 7. 2013 objavljeni za področje kulturne dediščine in financirani iz proračuna

Tabela 3: Seznam javnih pozivov in razpisov ministrstva pristojnega za kulturo, ki so bili med 1. 1. 2006 in 31. 7. 2013 objavljeni za področje kulturne dediščine in financirani iz proračuna

Razpis oziroma poziv	Višina razpisanih sredstev za kulturo dediščino (EUR)
Javni razpis za izbor kulturnih projektov na področju nepremične kulturne dediščine, ki jih bo v letih 2013–2014 (so)financirala Republika Slovenija iz dela proračuna, namenjenega za kulturo.	1.900.000
Javni razpis za izbor izvajalcev javnih kulturnih projektov na področju kulturne dediščine, ki jih bo v letu 2013 financirala Republika Slovenija iz proračuna, namenjenega za kulturo.	80.000
Javni poziv za financiranje arheoloških izkopavanj za sprostitev stavbnega zemljišča za gradnjo, kjer investitor gradi stanovanje za lastne potrebe oziroma se gradijo neprofitna najemna stanovanja v letu 2013.	300.000
Javni poziv za izbor javnih kulturnih programov na področjih kulturne dediščine, arhivske dejavnosti in knjižnične dejavnosti, ki jih bo v letih 2013-2014 sofinancirala Republika Slovenija iz proračuna, namenjenega za kulturo.	190.000
Javni poziv za financiranje arheoloških izkopavanj za sprostitev stavbnega zemljišča za gradnjo, kjer investitor gradi stanovanje za lastne potrebe oziroma se gradijo neprofitna najemna stanovanja v letu 2012.	50.000
Javni poziv za izbor javnih kulturnih programov na področjih kulturne dediščine, arhivske dejavnosti in knjižnične dejavnosti, ki jih bo v letih 2010-2012 sofinancirala Republika Slovenija iz proračuna, namenjenega za kulturo.	170.000
Javni poziv za izbor javnega kulturnega programa v muzejih, vpisanih v razvid muzejev na podlagi 87. člena ZVKD-1 na področjih kulturne dediščine, ki jih bo v letu 2012 sofinancirala Republika Slovenija iz proračuna, namenjenega za kulturo.	120.000
Javni razpis za izbor izvajalcev javnih kulturnih projektov na področju kulturne dediščine, ki jih bo v letu 2011 financirala Republika Slovenija iz proračuna, namenjenega za kulturo.	80.000
Javni razpis za izbor kulturnih projektov na področju nepremične kulturne dediščine, ki jih bo v letih 2010–2011 (so)financirala Republika Slovenija iz dela proračuna, namenjenega za kulturo.	2.264.000
Javni razpis za izbor kulturnih projektov iz programa sanacije najbolj ogroženih in najkvalitetnejših objektov kulturne dediščine, ki jih bo za leti 2010 in 2011 sofinancirala Republika Slovenija iz proračuna, namenjenega za izvajanje Zakona o zagotavljanju sredstev za nekatere nujne programe Republike Slovenije v kulturi.	2.000.000
Javni razpis za izbor izvajalcev javnih kulturnih projektov na področju kulturne dediščine, ki jih bo v letu 2010 financirala Republika Slovenija iz proračuna, namenjenega za kulturo.	80.000

se nadaljuje

nadaljevanje

Razpis oziroma poziv	Višina razpisanih sredstev za kulturo dediščino (EUR)
Javni poziv za izbor kulturnih projektov iz programa sanacije najbolj ogroženih in najkvalitetnejših objektov kulturne dediščine, ki jih bo v letu 2009 sofinancirala Republika Slovenija iz proračuna, namenjenega za izvajanje Zakona o zagotavljanju sredstev za nekatere nujne programe Republike Slovenije v kulturi.	647.296 *
Javni poziv za izbor javnih kulturnih programov na področjih kulturne dediščine, arhivske dejavnosti in knjižnične dejavnosti, ki jih bo v letih 2007-2009 sofinancirala Republika Slovenija iz proračuna, namenjenega za kulturo.	137.100
Javni razpis za izbor izvajalcev javnih kulturnih projektov na področju kulturne dediščine, ki jih bo v letu 2009 financirala Republika Slovenija iz proračuna, namenjenega za kulturo.	54.400
Javnega razpisa za izbor kulturnih projektov na področju nepremične kulturne dediščine, ki jih bo v letih 2008-2009 (so)financirala Republika Slovenija iz dela proračuna, namenjenega za kulturo.	3.943.624 *
Javni razpis za izbor izvajalcev javnih kulturnih projektov na področju kulturne dediščine, ki jih bo v letu 2008 financirala Republika Slovenija iz proračuna, namenjenega za kulturo.	150.000
Javni razpis za izbor izvajalcev javnih kulturnih projektov na področju kulturne dediščine, ki jih bo v letu 2007 financirala Republika Slovenija iz proračuna, namenjenega za kulturo.	150.000
Javni razpis za izbor kulturnih projektov na področju nepremične kulturne dediščine v lasti občin, ki jih bo v letih 2006-2008 (so)financirala Republika Slovenija iz dela proračuna, namenjenega za kulturo.	1.237.78 *
Javni razpis za izbor kulturnih projektov iz programa sanacije najbolj ogroženih in najkvalitetnejših objektov kulturne dediščine, ki jih bo v letih 2006-2008 financirala Republika Slovenija iz proračuna, namenjenega za izvajanje zakona o zagotavljanju sredstev za nekatere nujne programe Republike Slovenije v kulturi.	5.788.978 *
Javni razpis za izbor kulturnih projektov na področju nepremične kulturne dediščine, ki jih bo v letih 2006-2007 (so)financirala Republika Slovenija iz dela proračuna, namenjenega za kulturo.	4.039.240 *
Javni razpis za izbor izvajalcev javnih kulturnih projektov na področju kulturne dediščine, ki jih bo v letu 2006 financirala Republika Slovenija iz proračuna, namenjenega za kulturo.	167.000

Legenda: * Višina dejansko dodeljenih sredstev.

Vir: Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport, Javne objave in razpisi, 2013; Ministrstvo za kulturo, Javne objave, 2013.